

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Indrė Keteriūtė

Edukologijos (švietimo kokybės vadyba) studijų programos II kurso studentė

PEDAGOGŲ MOKYMASIS BENDRADARBIUJANT KAIP IKIMOKYKLINIO
UGDYMO KOKYBĖS TOBULINIMO VEIKSNYS

Magistro darbas

Darbo vadovė: prof. dr. A. Gumuliauskienė

Originalus autorinis darbas

(parašas)

Šiauliai, 2017

Turinys

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
Įvadas	4
1. IKIMOKYKLINIO UGDYMO KOKYBĖS SAMPRATOS IR AKTUALUMO TEORINIAI PAGRINDAI.....	8
1.1. Ikimokyklinio ugdymo samprata ir paskirtis.....	8
1.2. Ikimokyklinio ugdymo kokybė ir ją įtakojantys veiksniai	10
1.3. Ikimokyklinio ugdymo kaita: nūdienos iššūkiai ir lūkesčius atliepiantys pokyčiai	15
1.4. Žmogiškieji ištekliai – vienas esminių ikimokyklinio ugdymo kokybę lemiančių veiksnių	18
2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGŲ MOKYMOSI BENDRADARBIAUJANT PROBLEMATIKOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	21
2.1. Pedagogų bendradarbiavimo samprata.....	21
2.2. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymasis ir jo reikšmingumas kokybės tobulinimui	26
2.2.1. Pedagogų mokymosi organizacijoje formos	26
2.2.2. Pedagogų mokymuisi bendradarbiaujant organizacijoje reikalingos sąlygos	31
2.2.3. Pedagogų bendradarbiavimo reikšmingumo aspektai jų mokymosi procese.....	35
3. TYRIMO METODOLOGIJA	40
4. PEDAGOGŲ MOKYMOSI BENDRADARBIAUJANT SĄSAJŲ SU IKIMOKYKLINIO UGDYMO KOKYBE EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI	43
4.1. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant empirinio tyrimo rezultatai	44
4.2. Mokymasis bendradarbiaujant kaip ugdymo kokybės tobulinimo veiksnys. Ekspertų apklausos rezultatų analizė	54
DISKUSIJA.....	60
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS.....	64
LITERATŪRA.....	65
PRIEDAI.....	72

SANTRAUKA

PEDAGOGŲ MOKYMASIS BENDRADARBIAUJANT KAIP IKIMOKYKLINIO UGDYMO KOKYBĖS TOBULINIMO VEIKSNYS

Ikimokyklinio ugdymo pedagogų būtinybė veikti atliepant šiuolaikinius pokyčius – nuolat tobulėti. Ikimokyklinio ugdymo kokybė siejama su pedagogų profesionalumu, todėl labai svarbus yra pedagogo vaidmuo, jo gebėjimas sąveikauti su kitais pedagogais bei specialistais. Bendradarbiavimas pedagogams yra svarbus procesas, kuris sudaro galimybę pasiekti kokybiško ikimokyklinio ugdymo paslaugų. **Tyrimo problema konkretizuojama šiais klausimais** - *Kokią svarbą ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai teikia mokymuisi bendradarbiaujant? Kokie yra ryškiausi ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant raiškos ypatumai? Kokios mokymosi bendradarbiaujant formos, būdai labiausiai įtakoja pedagogų kokybiškesnę ikimokyklinį ugdymą?* **Tyrimo objektas** – ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų mokymasis bendradarbiaujant. **Tyrimo tikslas** - teoriškai ir empiriškai pagrįsti ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant svarbą, siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės. **Tyrimo imtis, organizavimas ir metodai** - Empiriniame tyrime dalyvavo 6 ekspertai ir 138 pedagogai iš 30 Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Darbe naudojami teoriniai, empiriniai ir statistiniai tyrimo metodai.

Empiriniu tyrimu buvo atskleista, kad mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus veiksnys, kuris prisideda prie ikimokyklinio ugdymo kokybės, nes leidžia pasidalinti savo patirtimi, idėjomis, mokytis vieniems iš kitų. Bendradarbiaujant lengviau įgyvendinti ir taikyti naujoves ugdymo procese, skatinamas profesinis ir asmeninis tobulėjimas, suteikiama galimybė tobulinti savo mokymosi procesą. Visi tiriamieji bendradarbiauja, bendradarbiavimą savo įstaigoje vertina gerai, jų nuomone, bendradarbiauti reikėtų rengiant įvairias šventes bei tobulinant ugdymo procesą. Pagrįsdami bendradarbiavimo būtinybę, tiek pedagogai, tiek vadovai atskleidžia, kad mokymasis bendradarbiaujant ne tik suteikia galimybę mokytis vieniems iš kitų, bet ir lemia sėkmę, galimybę taisyti savo klaidas. Mokymasis bendradarbiaujant veikia ir ugdytinius, suteikia jiems galimybę perimti bendradarbiavimo pavyzdį, lemia sėkmingesnę vaikų ugdymą(si), kas turi įtakos tolimesnėje ateityje, leidžia suprasti tarpusavio priklausomybę dirbant komandoje. Visa tai išryškina, kad pedagogų bendradarbiavimas yra reikšmingas veiksnys, kuris užtikrina galimybę jų veiklos kokybės tobulinimui.

SUMMARY

EDUCATORS' COOPERATIVE LEARNING AS A FACTOR IN IMPROVING THE QUALITY OF PRESCHOOL EDUCATION

The preschool educators are required to adapt to modern changes – to improve constantly. The quality of preschool education is related to the educators' professionalism, for this reason the role of the educator, his ability to interact with other educators and specialists are of key importance. Cooperation is a highly relevant process for the educators as it enables the achieving of quality preschool education services. **The research problem is specified in the following questions** – *How preschool institution educators prioritize learning through cooperation? What are the main peculiarities of the expression of learning through cooperation of preschool educators? What forms, means of learning through cooperation are the most influential on the higher quality preschool education provided by the educators?* **Research subject** – learning through cooperation of preschool institution educators. **Research aim** - to base theoretically and empirically the importance of learning through cooperation of preschool educators on achieving the quality preschool education. **Research scope, organisation and methods** – 6 experts and 138 educators from 30 Šiauliai City preschool education institutions participated in the research. The research employed theoretical, empirical and statistical methods.

The empirical research revealed that learning through cooperation is a significant element that contributes to the quality of preschool education because it allows sharing the personal experience, ideas, and learning from each other. Cooperation facilitates the implementation and the application of innovations in the education process, promotes professional and personal improvement, provides opportunities to improve one's learning process. All of the participants cooperate, highly regard the cooperation in their institution, and believe that cooperation could be realized through the organisation of various festivities and the improvement of the education process. Regarding the necessity for cooperation, both the educators and the management disclose that not only learning through cooperation provides the opportunity to learn from each other, but also leads to the success and the opportunity to fix the mistakes. Learning through cooperation also affects the students, allows them to follow the example of cooperation, determines a more successful education/learning of the children, and as a result this has an impact on the future because it shows the mutual dependence in a teamwork. The aforementioned emphasizes that the cooperation of the educators is an important element which ensures the opportunity to improve the quality of their activity.

Įvadas

Aktualumas. Pasaulinis globalizacijos procesas veikia visas žmogaus sritis, ne išimtis ir švietimo sistema. Globalizacijos procese keičiasi ir žmogui reikalingi gebėjimai, todėl išryškėja būtinybė nuolat tobulėti. Kaip teigia G. Folley (2007), mokymasis, tobulėjimas yra būdingas visoms veikloms, kuriomis užsiima žmogus. Tai nuolatinis procesas - žmonės visada ir visur mokosi tiek savaiminiu būdu, tiek formaliai. Taigi, tai reiškia, kad visos gyvenimo sritys akcentuoja naujų žinių, įgūdžių poreikį, ne išimtis pedagogų darbas. Pasak Ž. Grakausko ir A. Valicko (2007), šių dienų pedagogo veikla neatsiejama nuo mokymosi visą gyvenimą. „2000 metų kovo mėnesį Europos Taryba Lisabonoje pabrėžė, kad Europa neginčijamai įžengė į žinių amžių, kuriame mokymasis bei švietimas tapo būtinybe ir, kad tai turi įtakos ekonominiam, kultūriniam ir socialiniam gyvenimui“ (Žemaitytė, 2007, p. 5). Atsižvelgiant į tai, sparčiai kintančiame, modernėjančiame pasaulyje svarbūs veiksniai tampa ne tik individo mokymas(is) ir jo žinios, kurias jis gali sėkmingai pritaikyti, bet ir gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kitais žmonėmis, keistis informacija bei mokytis vienas iš kito. Tai išryškina bendradarbiavimo svarbą mokymosi procese. R. Kontautienė (2004) teigia, kad bendradarbiavimas dabartiniu laikotarpiu ypač reikšmingas visuomenės tobulėjimo ir vystymosi veiksnys, kuris mokslininkų traktuojamas kaip naujas metodas, strategija. Tai reiškia, kad svarbus tampa ne tik asmeninis tobulėjimas siekiant užtikrinti kokybišką, į vaiką orientuotą ugdymą, bet ir bendras bendruomenės tobulėjimas bendradarbiaujant. „Švietimo kokybė, jos užtikrinimas yra daugelio šalių prioritetas, nes kokybiškas švietimas suvokiamas kaip visuomenės gerovės kūrimo pagrindas. Lietuvoje švietimo kokybei taip pat yra skiriama daug dėmesio. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (2011) valstybė įsipareigoja užtikrinti švietimo paslaugų kokybę, o švietimo sistema – siekti geros kokybės rezultatų. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programoje švietimo kokybės gerinimas nurodomas kaip vienas iš neatidėliotinų Vyriausybės veiklos prioritetų“ (Švietimo kokybė, 2013). Lietuvos švietimo sistemoje kokybės užtikrinimą įteisina Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011). Vadinasi, žinios ir gebėjimas jomis dalintis su kitais yra reikšmingos ne tik pačiam asmeniui, įstaigai, bet ir visai visuomenei, nes žinių turintys ir gebantys veikti šiame sparčiai modernėjančiame pasaulyje asmenys, kartu kelia ir savo šalies kultūrą bei švietimo kokybę.

Pedagoginio bendradarbiavimo problema analizuojama daugelio šalies ir užsienio autorių darbuose. S. Puškorius (2007) straipsnyje „Bendradarbiavimo efektyvumas“ nagrinėjo bendradarbiavimo efektyvumo sampratą, principus. I. Kaffemanienė, S. Žukaitė (2008) analizavo specialistų bendradarbiavimą bei partnerystę ugdant specialiųjų poreikių vaikus. R. Malinauskas (2008) straipsnyje „Žmonių bendravimo ir bendradarbiavimo problemos bei

pedagogų socialinio rengimo būtinybė“ teigė, kad bendravimas ir bendradarbiavimas - žmogaus gyvenimo būtinybė, taip sukuriama asmenybės socialinė esmė. R. Kontautienė savo darbuose (2000, 2006, 2010) nagrinėjo pedagoginį bendradarbiavimą, gilinosi į darbuotojų skatinimą bendradarbiauti. V. Kavaliauskienė (2001) analizavo pedagoginį bendradarbiavimą, mokytojo asmenybės savybes. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogui keliamus reikalavimus bei tobulinimosi galimybes nagrinėjo: O. Monkevičienė (2008), J. Smilgienė (2012); G. Folley, (2007); M. Terasevičienė, V. Zuzevičiūtė, (2008); D. Alifanovienė, O. Šapalytė ir kt. (2008); A. Juodaitytė, N. Kvedaraitė (2010); B. Simonaitienė ir V. Targamadzė (2002). Užsienio šalių mokslininkai nagrinėję mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumą ir svarbą: J. Killion (2015); T. Burton (2015) išsiaiškino, jog bendradarbiavimas lemia didesnius ugdytinių pasiekimus. J. Kołodziejczyk (2013); A. Daughtrey, A. Wieder (2009); I.F. Goodson, A. Hargreaves (2003) atskleidžia, kad mokytojų bendradarbiavimas yra labai svarbus jų profesiniam tobulėjimui. M. Ronfeldt, S. O. Farmer ir kt. (2015); G. Kelchtermans (2006) nagrinėjo, bendradarbiavimo poveikį ugdymo aplinkai.

Tyrimo problema. Pedagogų mokymasis bendradarbiaujant yra būtina sąlyga, nuo kurios priklauso ne tik pedagogo, ugdymo įstaigos tobulėjimas; sykiu tai esti esminis veiksnys, kuris lemia kokybišką, kryptingą vaiko ugdymą. Tačiau ne visi pedagogai bendradarbiavimą laiko reikšmingu, nesidalija savo patirtimi bei žiniomis. Žinių ir patirties neskleisdami bendruomenėje, pedagogai nesuteikia galimybės tobulėti kolegoms. Šiame kontekste formuluojami **probleminiai klausimai**: *Kokią svarbą ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai teikia mokymuisi bendradarbiaujant? Kokie yra ryškiausi ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant raiškos ypatumai? Kokios mokymosi bendradarbiaujant formos, būdai labiausiai įtakoja pedagogų kokybiškesnį ikimokyklinį ugdymą?*

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų mokymasis bendradarbiaujant.

Hipotezė. Tikėtina, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų mokymasis bendradarbiaujant organizacijoje yra vertinamas kaip svarbus veiksnys, suteikiantis galimybę tobulinti savo asmenines ir profesines kompetencijas, ugdymo kokybę, tačiau ne visi pedagogai linkę dalintis turima informacija bei patirtimi.

Tyrimo tikslas. Teoriškai ir empiriškai pagrįsti ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant svarbą, siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumą ir ypatumus pedagogų bendruomenėje, siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės.

2. Pateikti ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratos teorines interpretacijas.
3. Aktualizuoti veiksnius, įtakančius ikimokyklinio ugdymo kokybę.
4. Identifikuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų mokymosi bendradarbiaujant organizacijoje reikšmingumą, raiškos tendencijas, sąsajas su ugdymo kokybės tobulinimu.
5. Apibendrinti teorinio bei empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų mokymosi bendradarbiaujant, kaip ikimokyklinio ugdymo kokybę įtakojančio veiksnio aspektus.

Tyrimo metodologija:

1. Tyrimas grindžiamas mokslininkų (Kontautienė R., Monkevičienė O., Smilgienė J., Folley G., Juodaitytė A., Terasėvičienė M. ir kt.) nuostatomis, akcentuojančiomis ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų tobulėjimo galimybes, poreikį, bendradarbiavimo svarbą ir jos daromą poveikį ikimokyklinio ugdymo kokybei.
2. Nuostata, kad pedagogų mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus veiksnys lemiantis ikimokyklinio ugdymo kokybę.
3. Socialinio konstruktyvizmo teorija, kuri skatina aiškintis, kaip tiriamieji suvokia tiriamą reiškinį ir kokias prasmes jie priskiria analizuojamo reiškinio sudėtinėms dalims. Remiantis šia teorija, atsiranda galimybė atskleisti tiriamųjų požiūrį į analizuojamą situaciją, susitelkti į specifinius kontekstus, praktinės patirties įtaką panaudojant interpretacijai (Žydzūnaitė, 2007).

Tyrimo metodika:

1. Teoriniai – mokslinės literatūros bei ikimokyklinio ugdymo paskirtį ir kokybę reglamentuojančių dokumentų analizė, vertinimas, interpretavimas.
2. Empiriniai – ikimokyklinio ugdymo pedagogų anketinė apklausa, ekspertų apklausa, kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė.
3. Statistiniai – duomenų apdorojimas Microsoft Exel 2010 programa, SPSS statistic 21 programa. Statistiniam reikšmingumui įvertinti taikomas neparametrinis kriterijus χ^2 (Chi – Square). (Skirtumas laikytas statistiškai reikšmingas, jei reikšmingumo lygmens p reikšmė yra $< 0,05$).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Siekiant išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant svarbą ikimokyklinio ugdymo kokybei, pasirinkta kiekybinio ir kokybinio tyrimo derinimo strategija. Naudoti duomenų rinkimo metodai - anketinė apklausa pedagogams ir ekspertų apklausa, kurioje dalyvavo ikimokyklinio ugdymo vadovai. Empirinis

tyrimas buvo organizuotas 2017 metų kovo – balandžio mėnesiais. Jame dalyvavo vadovai ir pedagogai iš 30 Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Tyrimo metu apklausti 144 tiriamieji (6 vadovai ir 138 pedagogai).

Darbo naujumas/reikšmingumas. Mokslinėje literatūroje ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymasis bendradarbiaujant nagrinėjamas gana fragmentiškai. Nėra gausu mokslinės informacijos, kurioje būtų išskirtas ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų mokymasis bendradarbiaujant, jį sąlygojantys veiksniai, požymiai, sąsajos su ikimokyklinio ugdymo kokybe. Išanalizavus ir apibendrinus pedagoginę, psichologinę literatūrą ir švietimo dokumentus atskleistas mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumas siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės gerinimo.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 4 skyriai ir jų poskyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, priedai. Tyrimo rezultatus iliustruoja 11 lentelių ir 4 paveikslai.

1. IKIMOKYKLINIO UGDYMO KOKYBĖS SAMPRATOS IR AKTUALUMO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Ikimokyklinio ugdymo samprata ir paskirtis

Remiantis Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymu (2011), „švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis“. Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurias daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Vadinasi, švietimas suteikia galimybę kiekvienam įgyvendinti savo prigimtine teisę – mokytis, o tai lemia, kad asmeniui suteikiama galimybė ne tik tobulėti, mokytis, bet ir tapti visaverčiu visuomenės nariu, gebančiu aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir savarankiškai priimti sprendimus.

Lietuvos švietimo sistema apima:

1. formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, profesinį mokymą, aukštesniąsias ir aukštojo mokslo studijas);
2. neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir kitą neformalųjį vaikų bei suaugusiųjų švietimą);
3. savišvietą;
4. pagalbą mokiniui (informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą bei sveikatos priežiūrą mokykloje);
5. pagalbą mokytojui ir mokyklai (informacinę, konsultacinę, kvalifikacijos tobulinimo bei kitą pagalbą). (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011).

Švietimo sistemoje yra išskiriamos septynios posistemės, viena iš jų – ikimokyklinis ugdymas. Kaip galime pastebėti, ikimokyklinis ugdymas yra priskiriamas neformaliajam švietimui. LR švietimo įstatyme (2011) teigiama, kad ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvų (globėjų) pageidavimu – pagal ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinis ugdymas teikiamas nuo gimimo iki 6 (išimtiniais atvejais – iki 5) metų. Tai yra iki tol, kol jie pradės lankyti priešmokyklinę grupę. Reikėtų pažymėti, jog ikimokyklinio ugdymo grupės gali būti steigiamos bendrojo ugdymo mokyklose, lopšeliuose-darželiuose, darželiuose, mokyklose-

darželiuose, mokyklose-universaliuose daugiafunkciuose centruose ir kitose įstaigose, kurių patalpos yra pritaikytos ikimokyklinio amžiaus vaikams ugdyti ir atitinka higienos normos reikalavimus. Grupės gali būti formuojamos iš to paties arba skirtingo amžiaus vaikų (LR Švietimo įstatymas, 2011). Vadinasi, matant ikimokyklinio ugdymo poreikį ir atsižvelgiant į esamą situaciją turi būti sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui ugdytis ikimokyklinio ugdymo paskirtį atitinkančiose įstaigose.

Ikimokyklinio ugdymo tikslas – padėti vaikams išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais žmonėmis ir bendraamžiais pradmenis, pažinti savo šalį, pradėti mokytis kūrybiškumo ir mokėjimo mokytis (Ikimokyklinis ugdymas, 2016). Ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius (LR Švietimo įstatymas, 2011). Pirminė vaiko socializacija vyksta šeimoje, toliau tęsiasi ugdymo įstaigoje. Ne retu atveju, pirmoji ugdymo įstaiga vaikui – darželis. S. Neifachas (2008) atskleidžia, kad ikimokyklinis ugdymas yra akcentuojamas kaip ypač svarbus brandumo mokykliniam ugdymui etapas ir priklauso nuo šalies tradicijų ir žmonių gyvenimo būdo. Tai reiškia, kad ikimokyklinis ugdymas skirtingose šalyse gali skirtis, šalies įstatymai numato, kokio ikimokyklinio ugdymo reikia, atsižvelgiant į savąją kultūrą, tradicijas. Kaip galime pastebėti, ikimokyklinio ugdymo tikslas orientuojasi į tai, koks turėtų būti žmogus. Tai neapsiriboja tik asmeniniais poreikiais ir galimybėmis, numatoma, kaip išugdytas asmuo gebės veikti visuomenėje, bendrauti ir bendradarbiauti joje ar mokės mokytis.

O. Monkevičienė (2008) teigia, kad ikimokyklinėje įstaigoje ugdymas turėtų būti akcentuojamas kaip kuo geresnių sąlygų sudarymas, nes jos turi įtakos vidinių galių plėtočiai, vaiko saviraiškai ir saviraidai. Būtent tokia ugdymo samprata pedagogams kelia tikslą – ugdyti laisvą ir kūrybingą asmenybę, kuriai būtų sudarytos kokybiškos ugdymo(si) sąlygos. Vadinasi, ikimokyklinio ugdymo institucija nėra traktuojama tik, kaip priežiūros įstaiga. Pedagogams, dirbantiems ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tenka nemažai iššūkių, norint patenkinti visuomenės, tėvų ir vaikų poreikius, kurie, kaip galima manyti, ne visuomet sutampa. Pedagogas turi ieškoti priemonių, būdų ir galimybių, kad vaiko saviraiška ir saviraida plėtotųsi, atsiskleistų, o ikimokyklinio ugdymo paslaugos būtų suteikiamos kokybiškai.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) pateikiamas toks ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis. Išryškėja, kad tampa svarbi kiekvieno vaiko individuali patirtis,

raida, kuria remiantis auklėtojas turi sudaryti visas sąlygas ugdytiniui tapti savarankišku, kūrybišku, gebančiu bendrauti bei mokytis.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) numatomi ikimokyklinio ugdymo uždaviniai. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdymąsi skatinančią aplinką, dialogišką sąveiką grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, pasiekti, kad vaikas:

- Plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save.

- Pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiaisiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.

- Aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime.

- Mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius (*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše*, 2014). Vadinasi, ikimokyklinio ugdymo programa yra nuolat tobulinama, peržiūrima ir koreguojama atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius pokyčius, besikeičiančius įstaigos dalyvių poreikius. Gana nemažas iššūkis tenka ir pedagogams, norint veikti šiomis sąlygomis, jiems keliama vis daugiau reikalavimų veikti profesionaliai.

„Pedagogų profesionalumas – pagrindinė kokybiško ikimokyklinio ugdymo sąlyga. Palanki ikimokyklinio ugdymo auklėtojo, meninio ugdymo pedagogo ir kitų pedagogų bei specialistų sąveika su vaiku turi lemiamą įtaką gerai vaiko savijautai ir jo įgyjamai patirčiai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas sprendimus dėl vaikų ugdymosi rezultatų, turinio ir jo organizavimo, vaikų pasiekimų vertinimo priima kartu su tėvais, kitais ugdymo įstaigos pedagogais ir specialistais. Pedagogai bei specialistai reflektuoja vaikų ugdymo kokybę bei veiksmingumą, vertina vaikų ugdymosi pasiekimus bei numato tolesnio ugdymo uždavinius“ (*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*, 2014, p. 5). Taigi, kaip galima pastebėti, ikimokyklinio ugdymo kokybė yra esminis tikslas, kurio siekiama ugdant vaikus. Viena iš kokybiško ugdymo sąlygų – pedagogo profesionalumas, kuris nėra suprantamas tik, kaip pedagoginės žinios. Svarbus profesionalumo veiksnys yra ir bendravimas bei bendradarbiavimas tiek su ugdytinių tėvais, tiek su specialistais. Tai padeda pasiekti ikimokyklinio ugdymo tikslų.

1.2. Ikimokyklinio ugdymo kokybė ir ją įtakoiantys veiksniai

Aptariant ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratą, vertėtų išnagrinėti kokybės sampratą apskritai. Tarptautiniame kokybės vadybos standarte ISO 9000:2000, kokybė įvardijama kaip:

„turimųjų charakteristikų visumos atitikties reikalavimams laipsnis. Neatitiktis yra reikalavimų neįvykdymas“ (Pociūtė, Janušauskienė, Vitkauskas, 2005, p. 7). Autorius R. Želvys (2003) teigia, kad kokybė – tai paslaugos tobulinimo laipsnis. O autorius J. Ruževičius (2005) pateikia tokį kokybės apibrėžimą: kokybė - „tai visuma produkto savybių, lemiančių jo tinkamumą tenkinti išreikštus ir numanomas vartotojo poreikius nustatytomis produkto vartojimo (eksploatavimo) sąlygomis pagal to produkto paskirtį“ (Ruževičius, 2005, p. 50). V. Dikavičius, S. Stoškus (2003), kokybę apibrėžia kaip visumą gaminio savybių, kurios tenkina vartotojo specifinius poreikius visuomenės vystymosi etape. Kaip galima pastebėti, minėtų autorių kokybės apibrėžtys iš esmės yra tokios pat. Tai reiškia, kad kokybė yra suvokiama, kaip tam tikrų reikalavimų, poreikių atitikimas.

A.Valiuškevičiūtė, I. Mikutavičienė (2006) aprašo, jog Lotynų kalboje žodis „kokybė“ (lot.qualitas) reiškia „ypatybę“. Įvairūs žodynai dažniausiai jį aiškina kaip tobulumą, meistriškumą. Kokybė gali būti suprantama labai įvairiai ir interpretuojama skirtingai. P. Vanagas (2008) taip pat teigia, kad kokybė yra plati įvairiapusė sąvoka. Autorius pažymi, jog yra daug kokybės apibrėžimų. Autorės A. Valiuškevičiūtė, I. Mikutavičienė (2006) teigia, jog bendrajai kokybės sampratai apibūdinti galimi tokie klasifikacijų tipai:

- Objektivi ir subjektyvi kokybė;
- Kokybė kaip absoliutas ir kokybė kaip reliatyvi sąvoka;
- Išorinė ir vidinė kokybė (Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006). Vadinasi, kokybės siekiama tobulinimu, tačiau kiekvienas žmogus, įstaiga gali kokybę traktuoti skirtingai.

Anot P. Vanago (2008), kokybė gali būti klasifikuojami pagal požiūrį į kokybę. D. Garvinas (1988) išskyrė 5 pagrindinius požiūrius į kokybę:

- Transcendentinis požiūris – tai sąlyga tobulumo, reiškianti puikią kokybę, skirtingai nuo blogos kokybės. Šiuo požiūriu kokybiškas produktas turi „įgimtą pranašumą“ prieš kitus produktus.
- Produkto kokybė – yra tikslus ir objektyviai išmatuojamas dydis. Kokybę atspindi produkto savybių ir požymių kiekis. Šiuo požiūriu geresnės kokybės produktai brangesni, nes pagaminti produktą, turintį daugiau savybių ir požymių yra brangiau.
- Kokybė vartotojui – tai vartotojo reikalavimų produktui atitikimo lygis. Šiuo aspektu kokybė sunkiai nustatoma dėl skirtingo vartotojų skonio ir skirtingų jų poreikių.

- Kokybė gamyboje – apibrėžiama kaip atitikimas iš anksto numatytų parametrų, kurie išreiškiami standartais, techninėmis sąlygomis, receptais ir kitais dokumentais. Bet koks nukrypimas nuo standartų yra defektas.
- Vertės požiūris – šiuo požiūriu kokybė apibrėžiama kaštų ir kainos sąvokomis. Kokybiškas produktas – turintis geras charakteristikas arba efektyviai eksploatuojamas priimtinais kaštais ar kaina (Vanagas, 2008, p. 17). Tai reiškia, kad ne tik sunku surasti ir priimti bendrą kokybės apibrėžimą, bet ir egzistuoja nemažai požiūrių į ją.

Lock kokybę skirsto į objektyvią ir subjektyvią. „Objektyvi kokybė yra objekto, daikto savybės ir pastebimi požymiai. Kokybė gali būti nusakoma remiantis kiekiu, dydžiu, forma, taip pat ji gali būti ir matuojama. Subjektyvi kokybė yra nematuojama, ji patiriama per sąmonės kombinacijas, prasmingas patirtis taip pat, kaip patiriami garsai, šiluma ar skonis. Lock'o teigimu, subjektyvi kokybė yra net neišmatuojama; atrodytų jos realiai ir apibrėžti neįmanoma“. (Valiuškevičiūtė, Mikutavičienė, 2006, p. 6). Tai reiškia, kad kokybė gali būti suvokiama pagal vaizdą arba patirtį ir pojūčius. E.Sallis (2002) išskiria dvi kokybės sampratas: 1. Kokybė kaip absoliutas, 2. Kokybė kaip reliatyvi koncepcija. Kokybė kaip absoliutas reiškia, kad tai aukščiausias tobulumo taškas, pasiekta veiklos viršūnė, o tokią paslaugą visi vartotojai pripažįsta esančią aukšto lygio. Toks požiūris į kokybę paprastai laikomas tradiciniu. Vadinasi, kokybiška yra tuomet, kai visiškai atitinka vartotojų poreikius ir nemanoma, kad galėtų būti dar geriau.

K. Pukelis (2009) pateikė šias kokybės koncepcijų grupes:

- Kokybė kaip išskirtinumas, pranašumas (angl. exception)
- Kokybė kaip tobulumas (angl. perfection)
- Kokybė kaip trūkumų nebuvimas (angl. zero defect)
- Kokybė kaip atitikimas tikslui (angl. fitness for purpose)
- Kokybė kaip ekonominis naudingumas (angl. value for money)
- Kokybė kaip pasikeitimas (angl. transformation)
- Kokybė kaip sėkminga veikla (angl. successful performance)
- Kokybė kaip atitikimas reikalavimams arba standartams (angl. conformance to requirements or standards)
- Kokybė kaip vartotojų poreikių tenkinimas (angl. customer satisfaction) (Pukelis, 2009, p. 4)

Tačiau, A. Valiuškevičiūtės, D. Bukanaitės, I. Mikutavičienės ir kt. (2008) teigimu, nė vienas pateiktasis kokybės apibrėžimas negali būti laikomas vieninteliu teisingu. Nes kiekviena įstaiga gali interpretuoti kokybės sampratą savaip.

EFA pasaulinės stebėsenos pranešime *Understanding education quality* (2005) pažymima, kad 1990 metais Pasaulio Deklaracijoje dėl švietimo visiems (*World Declaration on Education for All*) buvo atkreiptas dėmesys į prastos kokybės švietimą, buvo rekomenduota jį tobulinti, užtikrinti visuotinį prieinamumą ir reikšmingumą. Nors pati sąvoka kokybė buvo nevysčiaiškai išsivysčiusi, dėmesys buvo sutelktas užtikrinimo didinimui, vaikų kognityviniams gebėjimams, gerinant švietimo kokybę. Po dešimtmečio, pagal Dakaro veiksmų planą (*Dakar Framework for Action*) buvo pareikšta, kad gauti kokybišką išsilavinimą – kiekvieno vaiko teisė. Buvo išplėstas kokybės apibrėžimas ir nustatyti pageidaujami bruožai: mokiniai motyvuoti, kompetentingi mokytojai naudojantys aktyvius metodus, tinkamos mokymo programos, geras valdymas ir teisingas išteklių paskirstymas. Vadinasi, švietimo kokybės reikšmingumas buvo nagrinėjamas jau gerokai anksčiau net neturint konkrečios kokybės apibrėžties, svarbu buvo prieinamumas. Kaip jau išsiaiškinome anksčiau, mokytis – kiekvieno prigimtinės teisė, o Dakaro veiksmų planas numato, kad kiekvieno teisė gauti kokybišką išsilavinimą. Kokybė jau tuomet buvo suprantama, kaip tinkamos mokymo programos bei mokytojai, kurie yra kompetentingi.

Nagrinėjant leidinį „Švietimo kokybė“ (2013) pateikiami EBPO 6 švietimo kokybės apibrėžimai: Kokybė kaip...

- **Produktyvumas.** Šiuo požiūriu švietimo kokybė suprantama kaip trokštamų rezultatų/pasekmių pasiekimo lygis. Kokybei vertinti iš esmės naudojami rezultatų, poveikio ir pasekmių rodikliai.
- **Instrumentinis veiksmingumas.** Švietimo sistemos sėkmė priklauso nuo konteksto, indėlio ir proceso sąryšio su rezultatais. Priešingai nei produktyvumo atveju, čia daugiausia naudojami konteksto, indėlio ir procesų rodikliai.
- **Pritaikomumas.** Švietimo sistemos sėkmė priklauso nuo švietimo tikslų kritinės analizės bei gebėjimo atliepti nuolat kintančius asmens ir visuomenės poreikius. Šiuo požiūriu sąlygos, dėl kurių atsiranda pokyčių, traktuojamos kaip priemonės. Tuo tarpu išsilavinimą įgijusių asmenų sėkmė darbo rinkoje, kultūrinis kapitalas suprantami kaip siekiami rezultatai.
- **Socialinis teisingumas.** Šiuo požiūriu kokybė suprantama kaip indėlio, procesų ir rezultatų teisingas ir nešališkas paskirstymas atsižvelgiant į skirtingas besimokančiųjų charakteristikas.
- **Efektyvumas.** Kokybė – tai geriausi galimi rezultatai, pasiekti mažiausiomis sąnaudomis.

- Nesusietas požiūris. Šis požiūris į švietimo kokybę yra visiška alternatyva aukščiau pateiktiems požiūriams. Juo akcentuojama, ar priimtinu būdu ir priimtinu veikimo lygiu funkcionuoja švietimo sistemos elementai. Pavyzdžiui, kokybei įvertinti naudojami tokie rodikliai kaip klasės dydis, priimtinas mokiniams ir mokytojams. Priimtinos mokymo strategijos, atsižvelgiant į gerosios praktikos pavyzdžius, ir pan. (Švietimo kokybė, 2013). Taigi, kaip galima pastebėti, kokybė susideda iš daugelio veiksnių, tačiau kiekvienas iš veiksnių suteikia galimybę pasiekti sėkmės švietimo sistemoje.

Lietuvos Respublikos įsakyme „Dėl formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos patvirtinimo“ (2008) numatoma, kad formaliojo švietimo kokybė yra visuma švietimo savybių, kurios lemia:

- švietimo gebėjimą tenkinti su juo siejamus lūkesčius ir asmens bei visuomenės poreikius;
- tinkamą švietimo misijos ir formaliojo švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimą;
- formaliajam švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą.

Remiantis šiuo dokumentu, galima daryti prielaidą, jog švietimo kokybė neturėtų būti suvokiama kaip atskiri elementai, tai yra visuma veiksmų, kurie užtikrina visuomenės bei asmens poreikių, tikslų, funkcijų bei misijos tinkamą įgyvendinimą.

Leidinyje „Švietimo kokybė“ (2013) teigiama, jog tenka pripažinti, kad ir švietimo kokybės sampratų yra daug ir įvairių, tačiau jas galima sąlygiškai suskirstyti į tris grupes: sampratos grindžiamos:

1) *į besimokantįjį orientuotu požiūriu*. Į besimokantįjį orientuotu požiūriu grindžiama socialinio teisingumo, inkluzijos ir švietimo prieinamumo principais, Vaiko teisių konvencija. Šioje koncepcijoje mokymasis - svarbiausias, todėl turėtų būti mąstymo apie švietimo kokybę centre. Indėlis, procesai, aplinka ir rezultatai veikia ir skatina mokymąsi (arba jam trukdo), todėl taip pat yra svarbūs. Šiame modelyje mokymo ir mokymosi metodai, mokymosi aplinka, taip pat švietimo organizavimo dėmenys suvokiami kaip orientuoti į besimokantįjį; Ugdymo turinys, mokymo(si) medžiaga ir priemonės turėtų atliepti pasaulyje vykstančius pokyčius, šiuolaikinės visuomenės ir asmens mokymosi poreikius. Mokymosi aplinka kaip fizinė vieta turi būti pritaikyta mokymuisi ir atliepti esminius asmens poreikius. Ji turi būti saugi tiek fiziškai, tiek psichologiškai. Švietimo sistemos lygmeniu akcentuojama švietimo sistemos struktūra ir organizavimas, orientuotas į vaiką ir jo mokymąsi; sistemos struktūros ir joje vykstančių procesų skaidrumas. Pabrėžiama, kad švietimo politikos kūrimui ir įgyvendinimo sėkmei svarbus mokinių ir mokytojų pritarimas ir palaikymas. Švietimas šiuolaikinėje visuomenėje nėra izoliuotas, todėl kuriant ir įgyvendinant švietimo politiką, veiklas būtina sieti su kitomis

gyvenimo sritimis (pavyzdžiui, verslu, gamtosauga ir pan.). Konceptijoje pabrėžiama, kad visi vykdomi pokyčiai švietime turėtų derėti su šalies įstatymais.

2) *gamybiniu švietimo modeliu*. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija apibrėždama švietimo kokybę, remiasi gamybiniu modeliu, kuriuo švietimo sistema traktuojama kaip produktyvi sistema, kurioje švietimo indėlis transformuojamas į rezultatus. Išskiriami keturi švietimo kokybės dėmenys: indėlis, procesai, rezultatai ir kontekstas.

3) *daugiamatės socialinės sąveikos vizija*. Ja švietimas suvokiamas kaip „viešasis gėris“, kuriame svarbios yra įvairių švietimu suinteresuotų grupių (švietimo politikų, mokytojų, mokinių, jų tėvų) veiklos ir sąveika. Šiuo požiūriu kokybė suprantama kaip nuolat kintanti. Dėl jos nuolat tariaisi įvairios interesų grupės. (Švietimo kokybė, 2013, p.3-5). Vadinasi, švietimo sampratų įvairovę galima apjungti į tris grupes.

Kaip teigia D. Gedminienė ir A. Gumuliauskienė (2008), kokybė tampa kiekvieno organizacijos nario atsakomybe ir rūpesčiu, efektyviai įsitraukiant į nuolatinio tobulėjimo procesą. Kiekvienas organizacijos narys turi būti motyvuotas siekti kokybės, priiinti atsakomybę už tai, nuolat tobulėti. U. Fredriksson (2004) taip pat išreiškia nuomonę, kad kuriant švietimo kokybę svarbi profesinė mokytojo laisvė ir pažymi, jog profesinė laisvė yra suprantama kaip gebėjimas nuspręsti, kokius metodus naudoti mokymo procese. Tačiau švietimo kokybė nėra tik pedagogų atsakomybė ir siekiant remti jų pastangas gerinti švietimo kokybę, valdžios ir atitinkamos švietimo institucijos turi:

- suteikti aukštos kokybės išsilavinimą ir profesinį tobulėjimą pedagogams;
- suteikti pedagogams ir ugdymo įstaigoms reikalingus išteklius;
- užtikrinti, kad pedagogai gautų moralinį pripažinimą tinkamą jų kvalifikacijai ir atsakomybei.

Labai svarbu plėtojant kokybę, pedagogui priiinti atsakomybę bei skirti laiko tobulėjimui. Tuomet pedagogas gebės laisvai veikti ugdymo procese ir taikys metodus, geriausiai atitinkančius vaikų poreikius. Svarbu, kad ne tik pedagogas priiintų atsakomybę už ugdymo kokybės gerinimą, bet ir visa ugdymo įstaigos bendruomenė bei atitinkamos institucijos taip pat prisidėtų prie to.

1.3. Ikimokyklinio ugdymo kaita: nūdienos iššūkiai ir lūkesčius atliepiantys pokyčiai

V. Lamanausko (2007) nuomone, Lietuvos švietimo kaita privalo remtis Europos švietimo plėtotės orientyrais ir bendromis vertybėmis. Tačiau, kaip pažymi autorius, Lietuva rūpintis švietimo kokybe turi ne todėl, kad to reikalauja Europos sąjungos direktyvos, o todėl, kad tai

pagrindinis geresnio gyvenimo garantas ir tautos išlikimas (Lamanauskas, 2007). Tai reiškia, kad švietimo kokybe būtina pradėti rūpintis jau ikimokykliniame sektoriuje. Išryškėja ir tai, kad kinta požiūris į vaiką švietimo kontekste, o tai lemia būtinybę atsižvelgti ir koreguoti ugdymo programas, tikslus. O. Monkevičienė (2008) teigia, kad požiūris į vaiką kaip unikalią asmenybę, kuri turi saviraidos galimybes, į vaikystę kaip savaimę vertingą žmogaus socialinio gyvenimo periodą skatino keisti požiūrį ir į vaiko ugdymą. Tai lėmė ir esminę reformuojamo ikimokyklinio ugdymo sąvokų bei sampratų kaitą. Vadinasi, kito požiūris ne tik į vaiką ir jo ugdymą, bet tai turėjo įtakos ir kintančių sampratų reformai. Decentralizuojant ugdymo turinį yra parengtas „Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas“ (2005), kuris iš esmės keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programas, ugdymo turinio atranką bei jo įgyvendinimą. Įstaigos, vykdančios ikimokyklinio ugdymo programą, yra skatinamos kelti savo ugdymo tikslus ir formuoti ugdymo turinį pagal konkrečią įstaigą lankančių vaikų polinkius, mokymosi stilių, tėvų lūkesčius, vietos poreikius, steigėjo galimybes ir t.t. (Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti, 2006). Vadinasi, svarbus tampa ne tik vaikas, išryškėja visų ugdymo dalyvių svarba – tėvai – vaikai – įstaiga ir jų bendri susitarimai dėl ugdymo ir dalyvavimas ugdymo procese.

A. Juodaitytė (2000) aktualizavo nuostatas, kuriomis remiasi ikimokyklinio ugdymo pertvarka:

- bendrąsias, antropocentrines vaiko, kaip žmogaus, socialinių galimybių sampratas;
- vaiko, kaip nuolat besikeičiančio individo, vertinimus, jo raidos pokyčius, kurie vyksta per visavertę veiklą su aplinka;
- šeimos, kaip vaikų ugdymo institucijos, socialinis- edukacinis vertinimas, įtraukiant naują tėvų teisių ir pareigų sampratą, bei plėtojant konstruktyvaus jų dalyvavimo ugdant vaikus galimybes;
- ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir šeimos – lygiaverčių partnerių, tobulinančių vaikų ugdymą bei kuriančių naują vaikų darželio, kaip socialinės-edukacinės institucijos, modelį, sąveikos vertinimai.

Pasak S. Neifacho (2009), ikimokyklinio ugdymo kokybės problema šiandienos švietimo vadybos moksle ir ugdymo praktikoje dažnai yra gvildenama ir yra pakankamai reikšminga praktiškai modernizuojant ir konstruojant ugdymo turinį. Todėl ugdymo programos yra kuriamos atsižvelgiant į naujus teorinius-filosofinius ugdymo kokybės pagrindus. Tuomet pedagogai formuoja naują vaikystės autentiškumo, savasties kontekstą, kuriuo jie grindžia savo veiklą bei modeliuoja ugdymą kaip teorinę ir praktinę sistemą. A. Juodaitytė taip pat teigia, kad „ikimokyklinio ugdymo tobulinimas yra grindžiamas naujaisiais vaiko, vaikystės ir šeimos

sociokultūriniais vertinimais. Vaikas yra suvokiamas atsižvelgiant į visą socialinės sąveikos su suaugusiais įvairovę formalaus ir neformalaus ugdymo požiūriais (šeima, bendruomenė, vaikų darželis, mokykla ir kt.), kurių pagrindu visuomenėje yra plėtojama kultūrinė sąveika su vaikais“ (Juodaitytė, 2000, p.155).

Vadinasi, kintantis pasaulis turi įtakos ir požiūrio į vaiką kitimui. Būtina atsižvelgti į jų poreikius, įtraukti tėvus į ugdymo procesą, siekiant kuo efektyvesnių ugdymo(si) rezultatų. Kintant požiūriui į vaiką, keičiasi požiūris ir reikalavimai ir pedagogams. Jiems keliami vis daugiau iššūkių ir naujų reikalavimų, kurie atlieptų visapusišką vaikų ugdymą, atsižvelgiant į kiekvieną vaiką. O. Monkevičienė, B. Autukavičienė (2013) teigia, kad „M. Lukšienė kalbėdama apie veiksnius, kurie lemia švietimo reformos Lietuvoje sėkmingą įgyvendinimą, svarbią vietą šiame procese skyrė pedagogui, nes jo rankose yra jaunoji karta, kuri „gali pastatyti mūsų laisvės pastatą““. (Monkevičienė, Autukavičienė, 2013, p. 176). Vadinasi, pedagogai privalo atsakingai ruoštis savo profesinei veiklai, tam, kad atlieptų švietimo reformos įgyvendinimą bei užtikrintų kokybišką vaikų ugdymą. J. Smilgienė, E. Masiliauskienė (2011) teigia, kad nuo ikimokyklinio ugdymo pedagogo profesinės raidos sėkmės priklauso vaikų ugdymo kokybė.

Siekis užtikrinti į vaiką orientuotą ugdymą, pripažįstant jį lygiaverčiu ugdymo proceso partneriu, bei laiduoti kokybišką ikimokyklinį vaiko ugdymąsi keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinis ugdymas vaikui naudingas tik tada, kai yra kokybiškas. Visuomenė, tėvai, švietimo strategai, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, kiti pedagogai ir specialistai paprastai susitaria, koks yra kokybiškas ikimokyklinis ugdymas, kas yra kokybiška ikimokyklinio ugdymo programa (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2014).

A.Juodaitytės (2003) nuomone, „sistemine ikimokyklinio ugdymo kaita, kurios pagrindas – nauja vaikų ugdymo kokybė, iš esmės keičia ikimokyklinį ugdymą, kaip sistemą, taip pat pedagogines ugdytojų kompetencijas ir formuoja naujus ryšius su edukaciniais procesais, vykstančiais visuomenėje“ (Juodaitytė, 2003, p.364). Kaita grindžiama nauja ugdymo filosofija, kurios esmė yra:

- Vaikystė - ugdymo vertybė;
- Ugdymas orientuojamas į vaikams būdingus mąstymo ir veiklos būdus;
- Vaikai pajėgūs mokytis, remdamiesi savo patirtimi;
- Ugdymas padeda įsitraukti į žinių įgijimo eksperimentuojant ir jų taikymo veikiant procesus;
- Vaikai savo socialine – kognityvine patirtimi yra žinių visuomenę konstruojantys subjektai, joje aktyviai veikiantys ir ją kuriantys.

Atsižvelgiant į kintančią visuomenę, reikėjo keisti požiūrį ne tik į švietimo sistemą, bet ir į ikimokyklinį ugdymą. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija suprasdama šį poreikį inicijavo parengti ir išleisti „Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas“ (2015). Šiame leidinyje aprašomas siekis užtikrinti į vaiką orientuotą ugdymą, pripažįstant jį lygiaverčiu ugdymo proceso partneriu, bei laiduoti kokybišką ikimokyklinį vaiko ugdymą, keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinio ugdymo programa vis labiau suprantama kaip visuma, kurioje yra numatyti vaikų ugdymo tikslai, uždaviniai bei rezultatai (tai, ko siekiama); ugdymo ir ugdymosi turinys, ugdymo proceso dalyvių sąveika, pedagoginės strategijos, ugdymosi aplinka ir priemonės (kaip siekiama vaiko ugdymosi rezultatų); vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimas (iš ko žinome, ar rezultatai pasiekti). Siekiant vaikų ugdymo kokybės bei tikslingesnio kiekvieno vaiko ugdymosi, parengtas „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ (2014). Jis keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programų kokybę, padeda jas tikslingai tobulinti. Vadinasi, pastaraisiais metais ypatingai atkreiptas dėmesys į ikimokyklinį ugdymą ir jo kokybę.

1.4. Žmogiškieji ištekliai – vienas esminių ikimokyklinio ugdymo kokybę lemiančių veiksnių

„Šalių ikimokyklinio ugdymo sistemų ypatumus lemia daugelis veiksnių: tikslai, uždaviniai, kuriuos kelia vyriausybė, istorinė raida ir kultūriniai ypatumai, tradicijos bei vertybės. Šalys panašius ikimokyklinio ugdymo uždavinius sprendžia skirtingai, todėl ir ikimokyklinio ugdymo turinys bei programos įvairiose šalyse skiriasi. Vis daugiau šalių ikimokyklinį amžiaus tarpsnį vertina kaip savaimę vertingą, orientuojasi į integruotą ir visuminį ugdymą“. (Ikimokyklinio ugdymo kokybė, 2012). S. Neifach (2008) teigia, jog ugdymo kokybę daugiausia lemia ugdymo programos, realizuojamos vienokiu ar kitokiu metodologiniu principu. Tačiau reikėtų akcentuoti, kad labiausiai ugdymo kokybę ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje priklauso nuo: specialistų- pedagogų bendrųjų gebėjimų bei darbo metodikos; ugdymo proceso organizavimo bei realizavimo; edukacinės grupės aplinkos sukūrimo; ugdymo proceso dalyvių komunikacijos, jų autoriteto, asmeninių savybių. Vadinasi, kiekviena šalis pripažindama ikimokyklinio ugdymo svarbą, siekia jos kokybės. Kaip kokybės išraiška ikimokyklinio ugdymo įstaigoje suvokiamos ugdymo programos bei jų realizavimas. Tačiau tam, kad pasiekti kokybiškų ikimokyklinio ugdymo paslaugų, svarbus vaidmuo tenka pedagogams. Nuo pedagogo priklauso ar jis gebės tobulėti pats, ir tobulins ugdymo procesą, ugdymo aplinką bei kaip kurs bendradarbiavimą tarp ugdymo proceso dalyvių siekiant kokybės.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) nurodoma, kad už ikimokyklinio ugdymo kokybę atsako švietimo teikėjas ir savininko teises bei pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių

susirinkimas). Pagal kompetenciją švietimo programas formuoja ir jų kokybę laiduoja valstybė, mokyklos steigėjas ir švietimo teikėjas. „Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas yra decentralizuotas, todėl nėra parengta oficiali nacionalinė ikimokyklinio ugdymo programa, o tik šalies mastu patvirtintas Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų sąrašo aprašas. Šiuo aprašu remdamasi kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga kuria savo ugdymo programą. Už ikimokyklinio ugdymo(si) programas, jų turinį atsako ikimokyklinio ugdymo teikėjai, tačiau apie tų programų kokybę – kokiam ugdymui teikiamas prioritetas, kokios pedagoginės strategijos laikomasi – informacija nacionaliniu lygiu nėra renkama“. (Švietimo kokybė, 2013).

Leidinyje „Ikimokyklinio ugdymo kokybė“ (2012) išreiškiama nuomonė, jog ikimokyklinio ugdymo kokybę galima vertinti keliais požiūriais: tėvų, ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėjo, paties vaiko, vaiko raidos, kurie būdami šiek tiek skirtingi neneigia vienas kito, daro įtaką ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratai. Leidinyje pabrėžiama, kad paprastai pripažįstamos dvi kokybės rūšys (tipai): struktūros kokybė ir proceso kokybė. Struktūros kokybė reiškia, tuos ypatumus, kurie apibūdina ikimokyklinio ugdymo sistemą ar įstaigą: ikimokyklinio ugdymo sistemos finansavimas, prieinamumas, pedagoginio personalo kvalifikacija ir jos tobulinimas, personalo darbo sąlygos, vaikų grupės dydis, vaikų, tenkančių vienam pedagogui, skaičius, fizinė aplinka, mokymo / ugdymo planas, programa. Struktūros kokybės veiksnius papildoma proceso kokybė, nusakanti, kaip ikimokyklinio ugdymo įstaiga funkcionuoja kiekvieną dieną: kaip sąveikauja vaikai, personalas ir vaikų tėvai. Apie struktūros ir proceso kokybę sprendžiama pagal tai, kokį patyrimą įgauna vaikas. (Ikimokyklinio ugdymo kokybė, 2012). Vadinasi, ugdymo proceso dalyviai ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratą formuoja pagal savo požiūrį. Kokybė apima ir bendrus įstaigos veiksnius – finansavimą, prieinamumą, darbo sąlygas ir tai, kaip bendrauja ir bendradarbiauja ugdymo proceso dalyviai.

Kokybiškas ikimokyklinis ugdymas – tai turiningas vaiko gyvenimas ikimokyklinio ugdymo grupėje, užtikrinantis gerus vaiko pasiekimus įvairiose ugdymosi srityse ir jo galias atitinkančią optimalią pažangą. Tariantis, kokių vaikų ugdymosi rezultatų norime ir galime pasiekti, parengtas „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014). Tai reiškia, kad svarbu sudaryti sąlygas ikimokyklinio ugdymo grupėje, kurioje vaikas galėtų veikti, mokytis įvairiose ugdymo srityse ir pasiekti kuo įmanoma didesnę pažangą.

D. Dambrauskienės (2016) nuomone, „tikslingas, profesionalus, kokybiškas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas turi įtakos tolimesniam sėkmingam vaiko ugdymuisi mokykloje – mažina atskirtį tarp skirtingose aplinkose augančių vaikų (skurdas, socialinė rizika, migracija), didina ugdymo prieinamumą, palengvina tolesnį mokymąsi, daro teigiamą įtaką ugdymosi

pasiekimams, asmens socialinei emocinei raidai“ (Dambrauskienė, 2016, p. 41). Autorė analizuodama įvairių autorių mokslines išvalgas, atskleidžia, kad vienas iš ikimokyklinio ugdymo kokybę lemiančių veiksnių yra būtent patys pedagogai. Tai reiškia, kad labai svarbu, ne tik pedagogų profesionalumas, bet ir jų savijauta įstaigoje, ryšiai su bendruomene.

Pranešime *Understanding education quality* (2005) teigiama, jog vienas iš svarbiausių kokybės aspektų - suaugusiųjų švietimo tradicijos, patirtis ir kritiškas mokymasis yra svarbus kokybės aspektas. U. Fredriksson (2004) taip pat išsako nuomonę, kad pedagogų profesinis tobulėjimas yra pagrindinis kokybės garantas. Tai reiškia, kad labai svarbu pedagogams mokytis, tobulėti, nes tuomet didesnės galimybės tobulinti ugdymo proceso kokybę.

Apibendrinant galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymas yra reikšmingas, nes juo siekiama išugdyti ugdytinio savarankiškumą, bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus, kūrybiškumą, mokėjimą mokytis. Svarbu tampa ir tai, jog ikimokyklinis ugdymas turi būti prieinamas kiekvienam, atsižvelgiant į kiekvieno individualius gebėjimus, patirtį, raidą. Kokybė, bendriausia prasme, reiškia atitikimą nustatytiems standartams. Švietimo kokybė yra suprantama kaip prioritetinis tikslas. Siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės labai svarbus yra pedagogo vaidmuo, jo gebėjimas prisiimti atsakomybę už kokybės kūrimą, gebėjimas mokytis bei bendradarbiauti su kitais ugdymo proceso dalyviais. Kokybiškas ikimokyklinis ugdymas įtakoja sėkmingesnę tolimesnę vaiko ugdymą.

2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PEDAGOGŲ MOKYMOSI BENDRADARBIAUJANT PROBLEMATIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Pedagogų bendradarbiavimo samprata

Ugdymo procesą reglamentuojantys dokumentai (LR švietimo įstatymas (2011), LR mokslo ir studijų įstatymas (2015), Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija“ „Lietuva 2030“ (2012), Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija (2013), nurodo, kad šiuolaikinė Lietuvos ugdymo įstaiga turi remtis bendradarbiavimu, bendru darbu ir įvairių visuomenės grupių nuomonių nuolatiniu keitimusi bei indėliu į bendrus tikslus. Taigi, ugdymo įstaigos dalyviai turėtų susitarti dėl bendro tikslo, keistis nuomonėmis, informacija, patirtimi, sudarant bendravimo ir bendradarbiavimo prielaidas ugdymo įstaigoje. Norint išsiaiškinti bendravimo ir bendradarbiavimo reikšmingumą ugdymo procese, reikėtų išanalizuoti bendravimo ir bendradarbiavimo sampratų apibrėžtis.

J. Almonaitienė (2007) bendravimą apibūdina kaip dviejų ar daugiau žmonių tarpusavio suvokimą, keitimąsi informacija, sąveika ir santykius. Tuo tarpu L. Jovaiša (2002) teigia, kad „Bendravimas – tai praktinė veikla, kur keičiamasi patirtimi, požiūriais, emocijomis. Jis esti žodinis ir nežodinis, tiesioginis ir netiesioginis, atviras ir uždaras, užsidėjęs kaukę. Todėl bendravimas ne visada atskleidžia tikrus santykius“ (Jovaiša, 2002, p. 220). Taigi, abu autoriai bendravimą apibūdina kaip santykius, kuomet keičiamasi tiek informacija, tiek emocijomis, požiūriais.

A. Petrulytė, R. Balnionytė (2010) teigia, kad bendradarbiavimas – tarpasmeniniai ryšiai, pasireiškiantys bendra veikla, kai reaguojama į vienas kito poreikius. Išskiriami tokie grupės bendradarbiavimo elementai: grupė turi aiškų veiklos tikslą; grupės nariai susiję socialiai ir teikia vienas kitam pagalbą; grupės nariai sugeba analizuoti savo veiklą, vertinti darbo rezultatus, grupės nariai siekia naudoti pirmiausia grupei, o ne atskiram asmeniui, mokytojui ar vadovui; kiekvienas grupės narys aktyviai dalyvauja veikloje ir atskleidžia savo kūrybiškumą (Petrulytė, Balnionytė, 2010, p. 7). Vadinasi, svarbu yra suvokti, jog grupės, o ne asmeniniai rezultatai yra svarbiausi, kad kiekvienas iš komandos narių ne tik gali, bet ir turi atskleisti savo idėjas. S. Puškorius (2007) teigia, kad bendradarbiavimas traktuojamas kaip ypatinga veiklos rūšis, kuomet ši veikla atliekama dalyvaujant keliems vykdytojams, valdymo subjektams, institucijoms, sistemoms ar net valstybėms. M. Fullan (1998) teigia, kad bendradarbiavimas – tai bendros veiklos procesas, kai du ar daugiau individų, turinčių vienas kitą papildančių įgūdžių,

veikia kartu, kurdami bendrą supratimą, kurio nė vienas iš jų neturėjo anksčiau ir nebūtų galėję savarankiškai pasiekti. J. Almonaitienė (2010) pabrėžia, kad sėkmingu bendradarbiavimu galima laikyti tokį, kuris leidžia pasiekti užsibrėžtų tikslų. Vadinasi, bendradarbiavimas suteikia galimybę tobulėti, nes keičiantis savo žiniomis atskleidžiant savo gebėjimus, įgūdžius, dirbant kartu susidaro galimybė į vieną ar kitą objektą, pažiūrėti iš kito požiūrio. Įgytos žinios plečiasi, o ir objekto/reiškinio matymas tampa ne toks siauras ir vienkryptis.

Taigi, bendravimas ir bendradarbiavimas, kaip galima pastebėti, yra labai susijęs. Vyksta dalyvaujant dviems ar daugiau žmonių, bendradarbiavimas neišsiverčia be bendravimo, tačiau, bendrauti galima bet kada ir su bet kuo – kaimynu, policininku, draugu – pasisveikinant ir pasiteiraujant kasdieninių smulkmenų, kurios neturi būti išspręstos. Tuo tarpu bendradarbiavimui reikalingas bendras asmenų tikslas, siekis, kurį galėtų veikdami kartu įgyvendinti. G. Gedvilienė (2007) taip pat pritaria nuomonei, kad bendravimas glaudžiai siejasi su bendradarbiavimu. Autorė taip pat teigia, jog „bendradarbiavimas sujungia bendravimą ir veiklą. Bendradarbiavimo esmę sudaro bendra dalyvių veikla, grįsta jų tarpusavio sutarimu, ryšiais tarp jų, bendru tikslų suvokimu ir bendra siekimo koncepcija. Tai ir sudaro bendradarbiavimo esmę“ (Gedvilienė, 2007, p. 94). Vadinasi, bendravimui nebūtina nei veikla, nei bendras tikslas, tuo tarpu bendradarbiavimui būtina veikla, kuri bendraujant padėtų pasiekti bendrą tikslą, panaudojant kiekvieno dalyvio kompetencijas, įgūdžius ir žinias.

G. Gedvilienė (2007) teigia, kad įvairių mokslo krypčių (religijos, filosofijos, psichologijos, pedagogikos ir kt.) teorijos pabrėžia, kad ugdymo procese svarbią ir reikšmingą vietą užima bendravimas. Autorės teigimu, apskritai bendravimą būtų galima traktuoti kaip prigimtinių žmogaus poreikį, ypatingą žmonių sąveikos formą, kaip psichinį kontaktą, keitimąsi informacija, tarpusavio sąveiką ir vieno įtaką kitam, atsirandančią iš bendros veiklos poreikių. Bendravimas – tai menas, pasireiškiantis gebėjimu suprantamai perteikti kitam savo patirtį ir net mintyse (vaizduotėje) gebėti sugretinti ją su kito patirtimi. Žmonės susiburia į bendruomenes todėl, kad juos sieja bendri tikslai, interesai, įsitikinimai. Kaip galima pastebėti, bendravimas neatsiejamas nuo kasdieninės veiklos, tačiau, kad bendravimą būtų galima pavadinti menu, kiekvienas asmuo turi gebėti perteikti savo žinias, nuomonę ne tik taip, kad kitas žmogus gebėtų suprasti, bet ir gebėtų sugretinti, palyginti ir priimti kito nuomonę, kuri gali nesutapti. S. Montvilaitė (2000) teigia, kad pedagoginis bendravimas sudaro reikiamas pedagoginiam procesui socialines ir psichologines sąlygas. Būtent dėl to prasiplečia ugdytinio motyvacinė sfera, sudaromos sąlygos mokymosi veiklos kūrybiškumui, ugdytinio asmenybės formavimuisi ir raiškai. Be to, optimalus pedagoginis bendravimas sukuria palankų emocinį mokymosi klimatą. Bendravimas svarbus dar ir tuo, kad ugdo mokinį doroviškai ir dvasiškai, teikia jam

pasitenkinimą, džiaugsmą, suartina žmones. Atsižvelgiant į tai išryškėja, kad bendravimas ir bendradarbiavimas sudaro palankų emocinį klimatą, kuris būtinas norint pasiekti kuo geresnių ugdymo rezultatų. Vaikai mokosi iš pavyzdžių, taigi, tikėtina, kad matydami tinkamą bendravimo ir bendradarbiavimo pavyzdį ugdymo įstaigoje, gebės kurti palankią bendradarbiavimo atmosferą ateityje. Todėl bendravimas pedagoginiame darbe turi būti svarbus. Be bendravimo neįmanomas joks pedagoginis darbas nei mokykloje, nei už jos ribų.

R. Kontautienė (2010) atskleidžia, kad bendradarbiavimo genezė siekia senus antikos laikus, tačiau pedagoginis bendradarbiavimas neturi savo gilios istorijos. Tai yra naujas reiškinys, kuris susiformavo 20-e amžiuje. A. Rutkienė, V. Zuzevičiūtė (2009), teigia, kad „Švietimo reforma paskatino bendravimo ir bendradarbiavimo idėjų sklaidą Lietuvos mokyklose. XXI a. visuomenėje bendradarbiavimas labai svarbus visose gyvenimo srityse, tarp jų ir mokyklai. Bendras darbas, bendra veikla veiksmingesnė visose gyvenimo srityse: asmeniniame gyvenime, moksle ir darbe. Ko negali įveikti vienas žmogus, su tuo lengvai susidoroja keli žmonės, grupė asmenybių“ (Rutkienė, Zuzevičiūtė, 2009, p. 53). Vadinasi, nors bendradarbiavimo samprata, ypatumai, reikšmė nagrinėta gana senai, tačiau pedagoginis bendradarbiavimas gana naujas reiškinys. Bendravimo ir bendradarbiavimo aspektų platesnį nagrinėjimą lemia visuomenėje vykstantys pokyčiai, kurie kartu lemia pokyčius ir mokykloje. Išryškėja, kad bendradarbiaujant tampa lengviau įveikti kilusius sunkumus.

Pedagoginį darbą sunku įsivaizduoti be bendravimo ir bendradarbiavimo. Anot G. Gedvilienės (2007), „Mūsų švietimo sistema, kaip ir visos socialinės sistemos, yra pagrįsta asmenų veiksmų koordinacija, bendravimu, bendrų tikslų siekimu – bendradarbiavimu. Žinoma, kad asmenybei vystytis reikia bendradarbiavimo su kitais asmenimis grupėse ar visuomeninėse institucijose. Šiame procese asmuo negali būti pasyvus stebėtojas. Jis turi būti atsakingas už savo išprusimą, veiklumą ir savarankiškumą“ (Gedvilienė, 2007, p. 94). Ugdymo įstaigoje bendraujama ir bendradarbiaujama su ugdytiniais, ugdytinių tėvais ir kitais pedagogais. Kalbant apie ikimokyklinį ugdymą, kuomet vieną ugdytinių grupę ugdo dvi auklėtojos, o joms talkina auklėtojos padėjėja, neabejotinai jų darbas neįsivaizduojamas be bendravimo ir bendradarbiavimo. R. Kontautienė straipsnyje „Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės grupių valdymas plėtojantis bendradarbiavimo sistemai“ (2003) atskleidžia, jog globali švietimo kaita lemia nuolatinį ugdymo sistemų atsinaujinimą, perimant joms naujas visuomenės vertybes bei žmonių socialinės sąveikos formas. O viena iš jų – bendradarbiavimas. Apie tai, kad vykstantys pokyčiai visuomenėje, lemia ir pokyčius ugdymo procese, išsako ir autorės A. Rutkienė, V. Zuzevičiūtė (2009), kurios pabrėžia, kad mokytojo vaidmenų kaita reikalauja taip pat ir kitokių mokytojo darbo metodų. Iš mokytojų tikimasi, kad jie padės mokytis pasitelkdami

aktyvius mokymo metodus, įtraukdami į ugdymo(si) procesą mokinius, jų tėvus, kolegas. Remiantis tuo, išryškėja, kad švietimo sistema priversta reaguoti į pasaulyje vykstančius pokyčius ir nuolat atsinaujinti, didesnę dėmesį skiriant žmonių tarpusavio sąveikai, ypač tai išryškėja pedagoginiame kontekste. Pedagogai į ugdymo procesą turi įtraukti kolegas, organizuoti su jais bendras šventes, projektus, kurių metu turi numatyti veiklos planus, papildyti vienas kito idėjas tam, kad rezultatas būtų naudingas ne tik ugdytiniais, bet ir ugdytojams.

„Pedagoginis bendradarbiavimas suprantamas kaip konstruktyvios socialinės-pedagginės sąveikos sistema, kurioje dalyvauja trys ugdymo dalyvių grupės: mokytojai, vaikai, tėvai. Orientuodamiesi į tarpasmeninę ir tarpgrupinę sąveiką bei nusiteikimus vienas kito atžvilgiu, jie siekia dalykinio ar asmeninio pobūdžio dialogo ir veiksmų, kurių pagrindu yra realizuojamas ugdymo tikslas“ (R. Kontautienė, 2003, p. 88). Užsienio mokslininkai M. Ronfeldt, S. O. Farmer ir kt. (2015) taip pat atskleidžia, kad pastaraisiais metais transformuojamos mokyklos, didelį dėmesį skiriant mokytojų kolektyviam darbui. Atsižvelgiant į tai, skatinamas mokymosi bendruomenių kūrimas, kurios užtikrintų galimybes mokytojams bendradarbiauti su savo kolegomis. Vadinasi, švietimo kaita lemia bendradarbiavimo poreikį, svarbus tampa ne tik galutinis realizuojamas ugdymo tikslas, bet ir tarpusavio sąveika, gebėjimas dirbti kartu, tačiau ne visada pavyksta sėkmingai bendradarbiauti, pasitaiko nesutarimų. Kylantys nesutarimai lemia ne tik neigiamą atmosferą dirbančioms pedagogėms, bet tai turi įtakos ir vaikams, kurie yra ugdomi. Kuomet pedagogės ugdo turėdamos skirtingus tikslus, ugdymas tampa nekryptingas, o tai, tikėtina, turi neigiamos įtakos ugdytiniais. B. Burry, A. Daughtrey, A. Wieder (2009) atskleidžia, kad bendradarbiavimas gali sukurti ne tik žinių bazę tarp mokytojų, bet tai yra naudinga ir besimokantiejiems. Tai reiškia, kad pedagogų bendradarbiavimas turi įtakos ne tik vaikų pasiekimams, bet ir emocinei savijautai.

R. Malinauskas (2000) teigia, kad „socialinės psichologijos atstovai mano, kad žmonės bendradarbiauja tada, kai vienas kitam padeda realizuoti poreikius ir patiria abipusę naudą. Tačiau gyvenime neišvengiama konfliktų, kurie kyla nesutapus motyvams, interesams, nuomonėms, o galbūt dėl kitų asmeninių nusistatymų. M. Doičas konfliktus suskirstė į produktyvius ir destruktivius. Destruktyviojo konflikto esmė - ne problemos išsprendimas, o oponento sunaikinimas. Stiprėjant destruktiviam konfliktui, kinta ir bendravimo pobūdis: mažiau logiškai argumentuojama, daugiau ginamasi“ (R. Malinauskas, 2000, p. 125). Taigi, labai svarbu, kilus konfliktams juos išspręsti, kad darbas netaptų rungtyniavimu, gynimusi, nes kitu atveju, gana sudėtinga pasiekti puikių rezultatų. J. Killion (2015) teigia, jog bendradarbiavimas yra susijęs ir su didesniais mokinių pasiekimais. Apibendrinant galima teigti, kad ugdymo procese labai svarbu, jog pedagogai gebėtų išsakyti

savo nuomonę, gerbtų kito, gebėtų susitarti, o kilus konfliktams, apsvarstyti ir ieškoti sprendimo. Svarbu tai, kad pedagogų bendras darbas netaptų nukreiptas į atskirų sprendimų ir būdų ieškojimą, kuris būtų nukreiptas į kolegų darbo nuolatinį kritikavimą, konfliktavimą, nes būtent dėl to vaikų pasiekimai gali būti mažesni, o pedagogai vietoj tobulėjimo ir mokymosi vienas iš kito, izolios savo mintis, gebėjimus ir taip užkirs kelią mokymuisi. R. Malinauskas (2000) teigia, kad sėkmingo bendravimo ir bendradarbiavimo sąlygos - savo jausmų atvirumas, vertybių, įgytų savo patirtimi, vertinimas, atsakomybė pasirenkant vertybes, pasitikėjimas savo patirtimi. Vadinasi, galima teigti, kad sėkmingas bendradarbiavimas nėra savaime susiklostantis veiksnys, kad bendradarbiavimas nesudarytų neigiamos įtakos darbo atmosferai ir rezultatams reikia nemažai padirbėti kiekvienam su savimi.

M. Fullan (1998) teigia, kad siekdamas bendradarbiauti kiekvienas partneris turi būti pasirengęs keisti savąją kultūrą, ypač tuos santykius, kurie sieja su kitomis institucijomis. Bendras darbas gali sukurti sąlygas darnai, koordinavimui ir atkaklumui – to reikia ir atskiram pedagogui, ir ugdymo institucijos plėtrai. Abu partneriai privalo stengtis bendradarbiauti – kurti naujas struktūras, gerbti vienas kito kultūrą ir naudotis bendra patirtimi problemoms spręsti, remdamiesi abiejų kultūrų didžiausiais laimėjimais. Šiai nuomonei pritaria ir mokslininkė R. Kontautienė (2006), kuri teigia, kad vienas iš svarbiausių bendradarbiavimo elementų yra tarpusavio priklausomybės suvokimas, t. y. kai žmonės žino, kad jiems gali pasisekti tik tuomet, jei jie koordinuos savo pastangas su kitų žmonių pastangomis. Labai svarbu, kad darbuotojai suvoktų, jog jų asmeninė sėkmė priklauso nuo kiekvieno bendradarbio asmeninės sėkmės. Tai reiškia, kad norint sėkmingai bendradarbiauti visi bendradarbiaujantys žmonės privalo stengtis. Natūralu, kad kiekvienas žmogus gali turėti skirtingą nuomonę, požiūrį, todėl gali kilti nesutarimų. Tačiau svarbu susitelkti bendrai veiklai ir suvokti, kad kartu galima pasiekti labai daug.

R. Kontautienė (2004) teigia, kad bendradarbiavimas įkūnija daugelį kaitos procesams svarbių principų: leidžia kiekvienam ugdymo dalyviui viešai išsakyti savo nuomonę, stiprina pasitikėjimą, taikant siūlomas naujoves, skatina sąmoningai jas koreguoti ir net joms priešintis, didina refleksijos galią, skatina kiekvieną ugdymo dalyvį nuolat tobulėti ir ugdymo procesą suprasti kaip nesibaigiantį nuolatinio tobulinimo procesą. J. Kołodziejczyk (2013) atskleidžia, kad mokytojų bendradarbiavimas yra labai svarbus jų profesiniam tobulėjimui. Mokslininkai B. Burry, A. Daughtrey, A. Wieder (2009) taip pat pritaria anksčiau minėtų autorių mintims ir teigia, kad bendradarbiavimas tarp mokytojų atveria kelius efektyvios mokymo praktikos plitimui, mokymo proceso ir besimokančiųjų rezultatų gerinimui. Autoriai taip pat išsako nuomonę, jog mokytojai turėtų daugiau dėmesio skirti ne individualiems pasiekimams, bet

daugiau bendradarbiauti tarpusavyje. Mokytojai, kurie turi galimybes dirbti vienas su kitu, bendradarbiaujant taip pat turi galimybę patobulinti ir savo mokymo procesą. M. Ronfeldt, S. O. Farmer ir kt. (2015) atskleidžia, kad bendradarbiavimas suteikia galimybę tobulinti savo organizuojamą ugdymo procesą ir tokiu būdu taip pat gerinti mokinių mokymosi rezultatus. Vadinasi, bendradarbiavimas ugdymo procese traktuojama, kaip labai reikšmingas veiksnys. Bendradarbiavimas suteikia galimybę tobulėti ir tobulinti savo mokymo procesą, kuris lemia ir ugdytinių rezultatų gerinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad bendravimas ir bendradarbiavimas yra glaudžiai susiję, tačiau tai ne tapačios sąvokos. Išnagrinėjus įvairią mokslinę, psichologinę, pedagoginę literatūrą išryškėja, kad kintant visuomenei, kinta požiūris ir į bendravimo ir bendradarbiavimo sampratą, jų reikšmingumą ugdymo procesui. Būtent kintanti visuomenė ir lemia pokyčius švietimo sistemoje, kuri pabrėžia bendros veiklos, bendradarbiavimo būtinybę ugdymo procese. Bendradarbiaujant keičiamasi informacija, patirtimi, įgūdžiais, kurių pagalba pasiekiamas bendras tikslas. Taip sudaromos galimybės tiek asmeniniam, tiek profesiniam pedagogų tobulėjimui, kas lemia ir teigiamą atmosferą bei didesnius ugdytinių mokymosi rezultatus.

2.2. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymasis ir jo reikšmingumas kokybės tobulinimui

2.2.1. Pedagogų mokymosi organizacijoje formos

S. Neifach (2003) teigia, kad socialumas būdingas kiekvienam žmogui, jis egzistuoja jau nuo pirmų asmens gyvenimo dienų ir tęsiasi visą gyvenimą (permanentinis procesas). Žmogus negali gyventi be visuomenės. Jis formuojasi ir išryškėja visuomenėje, visuomeninių santykių sistemoje. Asmenybės išraiška, jos visuomeninė vertė – individualybė. Asmenybei formuoti ypač svarbu socialinės mikroaplinkos ir makroaplinkos poveikį įjungti su žmogaus individualiomis savybėmis ir taip aktyvinti jo veiklą, tai yra aktyviai skatinti suvokti išorinius socialinės realybės poveikius, surasti, įvaldyti ir mėginti jas rekonstruoti. „XXI a. iššūkiai – globalizacija, informacijos gausa, spartūs pokyčiai – lemia vis daugiau reikalavimų mokytojams. Norima, kad jie gebėtų dirbti daugiakultūrinėje aplinkoje, greitai reaguotų ir prisitaikytų prie pokyčių ar net patys juos inicijuotų, būtų aktyvūs ir kūrybingi. Tačiau didėjant reikalavimams kartu auga ir mokytojų tobulinimosi poreikis, kinta supratimas apie nuolat besimokančios asmenybės kūrimą ir mokymosi svarbą“ (Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas, 2010, p.2). Vadinasi, keičiasi ir didėja ne tik reikalavimai pedagogo veiklai, bet ir supratimas apie besimokančius asmenis, mokymosi būdus, reikšmingumą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Rekomendacijos mokytojų metodinei veiklai organizuoti“ (2005) apibrėžiama, kad metodinės veiklos tikslas – siekti nuolatinio mokytojų profesinės kompetencijos augimo ir švietimo proceso veiksmingumo užtikrinimo. Tai turėtų būti siekiama užtikrinant metodinį ir dalykinį mokytojų bendradarbiavimą; skleidžiant pedagogines ir metodines naujoves, dalinantis gerąją pedagoginę patirtimi, skatinant ją. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo (2007) numatoma, kad viena iš mokytojo bendrųjų kompetencijų yra bendravimas ir bendravimas. Šią kompetenciją sudaro sugebėjimas ir mokėjimas bendradarbiauti su kolegomis, pagalbinio personalu, profesinio orientavimo ir kitais specialistais, kuriant ugdymo(si) prielaidas ir vertinant mokymosi pasiekimus. Tai reiškia, kad Lietuvos švietimo dokumentai įpareigoja mokytojus nuolat tobulėti, mokytis, o kaip vieną iš mokymosi formų įvardina bendravimą ir bendradarbiavimą su kolegomis, siekiant skleisti gerąją patirtį, aptariant įgyvendintas naujoves. Ikimokyklinio ugdymo sektoriuje tai ypatingai svarbu, nes būtent ji pirmoji ugdymo įstaiga vaikui, kurioje auga, vystosi vaikas. Vadinasi, pedagogai turėtų mokytis bendradarbiaujant tam, kad pasiekti kuo geresnių asmeninių ir komandinių rezultatų ugdant vaikus.

Kaip galima pastebėti, „Lietuvos švietimo sistemos dokumentai – Geros mokyklos koncepcija (2015) ir Mokyklos, įgyvendinančios bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika (2016) – mokytojus taip pat įpareigoja kaitai ir pažangai: mokytojų lyderystė, asmeninis profesinis meistriškumas ir kryptinga ugdymo proceso vadyba juose traktuojama kaip veiksniai, lemiantys tiek mokyklos, tiek mokinio pažangą“ (Kaip kvalifikacijos tobulinimas užsienyje stiprina lyderystę?, 2016). Tai reiškia, kad siekiant kokybės, kuri tampa bene svarbiausiu rodikliu visose srityse, pedagogai privalo keistis, tobulėti, mokytis. J. Smilgienė (2012) teigia, kad vykstant švietimo sistemos pertvarkai Lietuvoje, ypač akcentuojama pedagogo kvalifikacija bei kompetencijos, todėl darbo vietoje ir kasdieninėje veikloje gali būti sprendžiama nuolatinio mokymosi problema, kuri neatsiejama ir nuo ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Vadinasi, ikimokyklinio ugdymo pedagogas privalo tobulintis ne tik dalyvaujant kvalifikacijos kėlimo kursuose, bet ir kasdieninėje veikloje, bendraujant ir bendradarbiaujant su kitais ikimokyklinio ugdymo specialistais bei dalyviais.

V. Zuzevičiūtė, T. Tarasevičius (2008) teigia, kad mokymasis visą gyvenimą turėtų padėti siekti šių tikslų: skatinti aktyvų pilietiškumą, plėtoti įsidarbinimo galimybes, tobulinti švietimo paslaugų kokybę. Vadinasi, mokymasis tampa svarbus ne tik pačiam besimokančiajam, bet ir visai visuomenei, nes tai padeda ne tik tapti pilietišku žmogumi, bet ir prisideda prie švietimo paslaugų kokybės tobulinimo, kas, kaip jau išsiaiškinome, labai svarbu. Pasak M. Fullan (1998),

mokymasis tai kasdienio gyvenimo bei nuolatinės patirties esmė, kuri transformuojasi į žinias, įgūdžius, vertybes ir įsitikinimus, dėka jų atrandame naują, kokybiškesnę žinojimą – tobulėjimo pagrindą. „Mokymosi visą gyvenimą memorandum“ (2001) teigiama, kad sparčiai kintant ekonomikai ir plėtojantis žinių visuomenei žmogui būtini nauji pagrindiniai įgūdžiai, kuriuos galima įgyti tik aktyviai mokantis. Labai svarbu suvokti mokymosi visą gyvenimą vertę: vertingiausia yra žmogaus gebėjimas naudoti žinias veiksmingai ir protingai nuolat besikeičiančioje aplinkoje. Nuolatinis mokymasis yra geriausias būdas priimti permainų iššūkius. D. Malinauskienės (2010) teigimu, ekonominė ir kultūrinė visuomenės kaita turi lemiamą įtaką pedagogo vaidmeniui. Dėl šios priežasties, pedagogas turi būti pasirengęs dirbti žinių ir kūrybinėje visuomenėje, gebantis keistis ir tobulėti. Apibendrinant, galima teigti, kad kasdienis gyvenimas yra lydimas mokymosi, tai leidžia ne tik įgyti žinių, patirties, bet ir kintant visuomenei jas pritaikyti. Tai labai svarbus procesas ikimokyklinio ugdymo pedagogų veikloje.

Pasak M. Fullan (1998), mokytojų nuolatinio mokymosi forma yra kvalifikacijos kėlimas. Ji paremta nuolatinio mokytojų savarankiškumo, vidinio poreikio mokytis, smalsumo, atsakomybės ugdytiniams, sau ir visuomenei nuostatomis. Pedagogų gebėjimas nuolat tobulinti, kurti ir atkurti produktyvius mokymosi santykius sudaro sąlygas atsirasti naujai mokymosi patirčiai. Galima daryti prielaidą, kad norint tobulėti neužtenka tik dalyvauti kvalifikacijos kėlime, seminaruose, konferencijose. Labai svarbu, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogas dalyvaudamas įvairiose mokymo programose, suvoktų, kaip svarbu, tai, ką sužinojai, pasidalinti su kitais kolegomis, aptarti, diskutuoti ir pritaikyti savo darbe. Svarbu, susidaryti sąlygas mokytis bendradarbiaujant.

Analizuojant įvairių autorių literatūrą apie mokymąsi (G. Folley, 2007; M. Terasevičienė, V. Zuzevičiūtė, 2008; Mokymosi visą gyvenimą memorandumas 2001; J. Smilgienė, 2012; D. Alifanovienė, O. Šapalytė ir kt. 2008; Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas 2011; A. Juodaitytė, N. Kvedaraitė 2010; B. Simonaitienė ir V. Targamadžė 2002) išryškėja, kad suaugusiųjų mokymasis galimas keturiomis mokymosi formomis: formalioju, neformalioju, savaiminiu ir šalutiniu. Toliau paanalizuosime, kiekvienos iš formų ypatybes ir atskleisime jų reikšmę mokymosi bendradarbiaujant kontekste.

Analizuotoje literatūroje pateikiamos tokios mokymosi formos:

1. *Formalusis mokymasis*. Ši forma numato, kad suaugusiųjų mokymasis yra organizuojamas profesionalių švietėjų pagal suaugusiems sudarytas mokymosi programas, kurios numato konkrečius mokymosi rezultatus, o jie atitinka kvalifikacijos pripažinimo reikalavimus (Folley, 2007). Mokymosi visą gyvenimą

memorandume (2001) aprašoma, jog formalusis mokymasis vyksta švietimo ir mokslo įstaigose, o besimokantieji gauna pripažintus diplomus ir kvalifikacijas.

2. *Neformalusis mokymasis.* Tokia mokymosi forma, kuri naudojama tada, kai suaugusiems atsiranda vienkartinis arba atsitiktinis mokymosi poreikis. Ši forma dažniausia naudojama mokantis įvaldyti naujas technologijas ar susipažįstant su socialinėje aplinkoje atsirandančiomis naujovėmis. Tuo tarpu autorės M. Terasėvičienė, V. Zuzevičiūtė (2008) nagrinėdamos šią mokymosi formą, akcentuoja, kad neformalusis mokymasis vyksta ne pagrindinėse švietimo ir mokymosi sistemose. Jis gali vykti darbo vietose, jį gali organizuoti asmenys ar organizacijos, kurios kuria papildomas suaugusiųjų mokymosi galimybes. Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001), neformalusis mokymasis taip pat apibūdinamas, kaip vykstantis šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Jis gali būti teikiamas darbo vietoje. Besimokantieji paprastai negauna formalizuotų sertifikatų.
3. *Savaiminis mokymasis.* Tai mokymosi forma, kuri siejama su suaugusiųjų noru pasimokyti iš savo ar kitų patirties. Ji gali būti įgyvendinama mokantis individualiai arba grupėse. Grupėse mokomasi dalijantis patirtimi darbo vietoje ar kasdieninėje veikloje (Folley, 2007). Autorės M. Terasėvičienė, V. Zuzevičiūtė (2008) savaiminio mokymosi formą aiškina, kaip natūralų, nuolat vykstantį suaugusiųjų mokymąsi, kurio šaltiniu gali būti kasdieninis žmogaus gyvenimas ir vykti iš anksto neplanuojant, neorganizuojant. Tokio mokymosi pagrindu yra asmeniniai, socialiniai, ekonominiai ar šeimos poreikiai. Tokia suaugusiųjų veikla gali būti neatpažįstama kaip mokymasis. Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) pateikiamas, informalojo mokymosi apibrėžtis. Tai natūralus, kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo formaliojo ir neformalojo informalusis mokymasis nebūtinai tikslinis, todėl jo gali nepripažinti net patys besimokantieji. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011) savaiminį mokymąsi apibrėžia kaip „nuolatinį savarankišką mokymąsi, kuris remiasi asmens iš įvairių šaltinių gaunamomis žiniomis ir jo praktine patirtimi“. Taigi, kaip galime pastebėti, pagal pateiktas apibrėžtis savaiminis mokymasis ir informalusis mokymasis pasižymi tais pačiais bruožais ir reiškia tą patį, tačiau skirtingi autoriai naudoja kitas definicijas.. Vadinasi, mokymasis bendradarbiaujant labiausiai išryškėtų šioje savaiminio/informalojo mokymosi formoje, nes būtent joje, dalinamasi patirtimi, kasdiene veikla, vyksta darbo aplinkoje.

4. *Šalutinė mokymosi forma.* Tai yra mokymasis, kuris vyksta atliekant konkrečią veiklą ar bendraujant su kitais žmonėmis socialinėse, kultūrinėse ar politinėse situacijose. Tai tarsi konkrečios veiklos palydovas, kuris veiklos eigoje gali būti suvokiamas arba nesuvokiamas kaip mokymasis. Jis gali vykti nuolat, jei suaugusieji gyvendami ir dirbdami nuolat siekia tobulėti (Folley, 2007). Tokią mokymosi formą M. Teresevičienė, V. Zuzevičiūtė (2008) įvardija kaip aplinkybę. Tai reiškia, kad mokymasis bendradarbiaujant gali vykti ir šalutinės mokymosi formos metu, kadangi šioje formoje bendraujama su kitais žmonėmis, kartu dirbdami nuolat siekia tobulėti.

Kaip teigia J. Smilgienė (2012), šiuo metu ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų formaliuoju ar neformaliuoju būdu įgytos žinios vienokiais ar kitokiais būdais pripažįstamos ir įteisinamos. Tačiau to negalima pasakyti apie informaliųjų mokymąsi. J. Smilgienės (2012) atliktas tyrimas atskleidžia, kad „dauguma ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų išnaudoja visas Lietuvoje siūlomas galimybes tobulinti savo kvalifikaciją ir kompetencijas derindami tris būdus: formaliųjų mokymąsi dažnai papildo neformaliuoju ir informaliuoju“ (Smilgienė, 2012, p. 27). Tai reiškia, kad visos mokymosi formos yra svarbios kiekvienam pedagogui, tačiau ne visos yra oficialiai pripažįstamos. Galima pastebėti, kad nors mokymasis kartu, grupėse, komandoje, bendradarbiaujant yra apibrėžiama Lietuvos respublikos dokumentuose (LR švietimo įstatymas (2011), Gerosios mokyklos koncepcija (2015), „Rekomendacijos mokytojų metodinei veiklai organizuoti“ (2005), LR švietimo ir mokslo ministro įsakyme „dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“ (2007)), tačiau nėra jokių oficialių raštų ir patvirtinimų apie įgytas kompetencijas, mokymosi bendradarbiaujant metu. D. Alifanovienė, O. Šapalytė (2008) teigia, kad „Neformalus suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje tampa vis labiau paplitusia švietimo forma, padedančia asmeniui įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti turimą kvalifikaciją, gebėjimus. Didėjantis žinių poreikis vis svarbesnis ir individams ir organizacijoms, siekiančioms išlikti konkurencinėje, nuolat kintančioje aplinkoje“ (Alifanovienė, Šapalytė ir kt. 2008, p 11). Tai reiškia, kad pedagogai tenkindami bendravimo poreikius, gali dar ir tobulintis reaguojant į kintančią aplinką.

Pasak A. Juodaitytės, N. Kvedaraitės (2010), mokytojai norėdami nuolatos tobulėti, plėsti akiratį, domisi šviečiamojo ar informacinio pobūdžio televizijos, radijo laidomis, spauda ir žurnalais, dalyvauja įvairiose kultūriniuose ir socialiniuose renginiuose. Tačiau tokios veiklos, kaip jau išryškėjo išanalizavus savaiminio mokymosi formą, dažniausiai nėra pedagogų suvokiamos ir vertinamos kaip mokymosi veikla. Mokymosi veiklą mokykloje įprasmina tai, kad pedagogai stebi kolegų darbą, gali mokytis iš jų sukauptos patirties ir įgytas žinias pritaikyti

praktikoje. B. Simonaitienė ir V. Targamadžė (2002) patvirtina, kad savaiminio mokymosi forma yra puikus būdas mokytis vieniems iš kitų. Savaiminis mokymasis darbo vietoje gali pasireikšti kaip masinis naujų žinių naudojimas, kūrimo ir skleidimo procesas. „Savaiminis mokymasis siejamas su individualiomis iniciatyvomis, asmenine patirtimi, bendruomenės veiklomis, laisvalaikiu. Taigi, išryškėja, kad savaiminis mokymasis yra naudingas pedagogams mokantis vieniems iš kitų, kartu bendraujant ir veikiant.

2.2.2. Pedagogų mokymuisi bendradarbiaujant organizacijoje reikalingos sąlygos

M. Teresevičienė, G. Gedvilienė (1999) teigia, jog beveik visa žmogaus veikla iš tiesų yra nuolatinis bendradarbiavimas: mes kalbame bendra kalba, turime įstatymus, pagal kuriuos elgiamės, gyvename šeimose ar praleidžiame laiką įvairiose bendruomenėse, susietose tarpusavyje mūsų bendrų interesų. J. Almonaitienė, D. Antinienė, N. Ausmanienė ir kt. (2007) taip pat įsitikinusios, jog pažvelgus į savo gyvenimą, turėtume pripažinti, kad nuolat siekiame būti susiję su kitais žmonėmis. Mums reikia turėti šeimą, draugų, priklausyti kokiam nors grupei ar bendrijai. Tai poreikis palaikyti ryšius su kitais. S. Neifach (2003), taip pat teigia, kad „socialinis – tai duotos visuomenės visuomeninių santykių visuma, individų arba jų grupių integruota bendros veiklos (tarpusavio sąveikos, interakcijos) procese konkrečiomis vietos ir laiko sąlygomis. Bet kuri visuomeninių santykių sistema susijusi su žmonių tarpusavio santykiais ir visuomene. Todėl kiekviena iš šių sistemų visada turi savo aiškiai išreikštą socialinį aspektą“ (Neifach, 2003, p. 5). Taigi, švietimo sistema taip pat paremta bendra švietimo sistemos dalyvių veikla. Ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, ne tik pedagogai, bet ir visa bendruomenė yra susieti vieni su kitais. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų veikla pagrįsta vienu su kitais bendravimu, veikla. Ikimokyklinio ugdymo paskirtis apibrėžta Lietuvos Respublikos įstatymų, ikimokyklinio ugdymo įstaiga taip pat turi priimtą, viziją, misiją, filosofiją, kuria remiasi, todėl ikimokyklinio ugdymo pedagogų veikla turėtų remtis tais principais ugdymo procese, tačiau labai svarbu tampa, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos misija, vizija, filosofija būtų pripažįstama su kiekvieno pedagogo asmeniniu požiūriu, patyrimu, priimta paisant jų nuomonės. J. Williams (2010) teigia, kad sukurti ir įgyvendinti efektyvų bendradarbiavimą užima laiko. Vadinasi, bendradarbiavimas nėra toks paprastas ir savaime susiklostantis reiškinys.

Analizuojant straipsnį, „Kaip kvalifikacijos tobulinimas užsienyje stiprina lyderystę“ (2016), galima išvelgti, kaip svarbu bendruomenės susitelkimas kuriant mokyklos strateginį planą. „Geros mokyklos koncepcijoje (2015) yra nurodoma, kad pažangios mokyklos vizija ir strategija kuriama visos mokyklos bendruomenės. Ją aiškiai ir įkvepiančiai daro tinkamai

pasidalintas vadovavimas ir lyderystė, kai didelę dalį sprendimų priima mokyklos bendruomenė, jų įgyvendinimui vadovauja įvairūs jos nariai, yra skatinama ir palaikoma asmeninė iniciatyva. Svarbu pažymėti, kad mokykloje, orientuotoje į ateitį, pirmiausia vertinamas kūrybiškumas ir naujos idėjos, turima drąsos rizikuoti ir priimti sprendimus. Joje ne tik mokyklos direktorius ar pavaduotojai, bet kiekvienas mokytojas gali veikti kaip lyderis, uždegantis kitus idėjomis, įtraukiantis į naujas, stereotipines mokymo nuostatas griaušančias veiklas“ (Kaip kvalifikacijos tobulinimas užsienyje stiprina lyderystę?, 2016 p.2). Taigi, išryškėja kiekvieno bendruomenės nario nuomonių, idėjų svarba. Tai taip pat išryškina ir bendradarbiavimo reikšmingumą, nes būtent šio proceso metu, pedagogai turi galimybę išsakyti savo idėjas, nuomones ir kartu nuspręsti dėl ugdymo proceso, kurio tiesioginiai organizatoriai, vykdytojai jie yra.

Kaip pastebi A. Pundzienė ir V. Dienys (2003), darbo pasaulio ir švietimo sąveikos plėtros poreikį lemia pragmatinės prielaidos – socialiniai ir ekonominiai pokyčiai, sparti technologijų plėtra. Deja, sąlygos mokytis sukuriamos ne visose organizacijose, todėl pirmiausia reikia suprasti, kad geriausi rezultatai pasiekiami tose organizacijose, kuriose mokymo(-si) poreikių tenkinimas yra integrali bendrosios organizacijos strategijos dalis. Vadinasi, svarbu, kad ne tik pedagogai suvoktų, kaip svarbu mokytis vienas iš kito, vienas su kitu, keistis informacija, bet ir būtų sudarytos sąlygos tai daryti įstaigoje. Natūralu, kad pedagogai keičiasi informacija su tais pedagogais, kuriais palaiko geresnius santykius, tačiau tokiu būdu kyla grėsmė, kad informatyvios, naujos žinios iš konferencijų ar įgytų savišvietos būdu, nebus skleidžiamos kolegoms, kurie nepalaiko asmeninių ryšių. Dėl šios priežasties, išryškėja poreikis rengti susirinkimus, posėdžius skirtus būtent pasidalijimui informacija, gerą patirtimi su visai įstaigos nariais. Taip svarbus tampa ir visos organizacijos požiūris į mokymąsi.

Remiantis A. Juodaityte (2010), savivaldus mokymasis reikalauja socialinės sąveikos ir bendradarbiavimo. Pasak N. Kvedaraitės (2009), aiškinant savivaldaus mokymosi procesų esmę, mokymosi iš patirties, arba savaiminio mokymosi, teorija prasminga tuo, jog pabrėžia savivaldžiu būdu besimokančiojo patirties svarbą, kuri kaupiama visą gyvenimą ir apibūdinama kaip minties forma. B. Stanikūnienė, B. Jucevičienė (2004) teigia, kad mokymasis iš patirties yra „socialiai atviras“, t. y. neatsiejamas nuo bendravimo, bendradarbiavimo su žmonėmis bei mokymosi iš jų patirties. Vadinasi, savivaldžiam mokymuisi vykti reikalingos sąlygos – bendradarbiavimas ir patirtis.

R. Masaitytė-Apuokienė, A. Ramanauskaitė (2009), teigia, jog mokymasis bendradarbiaujant yra susijęs su pragmatizmo idėjomis, pagal kurias, mokymasis (tiek turinio, tiek formos prasme) turi atitikti individualius besimokančiojo poreikius bei remtis besimokančiųjų socialine patirtimi. Mokymosi bendradarbiaujant metu yra galimybė įsivertinti

savo žinias, gebėjimus, veiksmus, požiūrius kitų besimokančiųjų nuomonių kontekste. Tai reiškia, kad mokymasis bendradarbiaujant suteikia galimybę ne tik išmokti naujo, anksčiau nežinoto, bet ir sudaro puikias sąlygas įsivertinti savo žinias, gebėjimus su kitais tos pačios srities specialistais.

T. Panitz (1999) teigia, kad mokymasis bendradarbiaujant yra ne tik darbo klasėje metodas, bet asmeninė mokytojo filosofija. Visais atvejais, kai žmonės susitelkia į grupes, parodomas kelias susitarti skirtingų požiūrių grupės nariams, gerbiami atskirų grupės narių sugebėjimai ir indėlis į bendrą darbą. Pagrindinė tokio mokymosi bendradarbiaujant prielaida grindžiama susitarimu tarp bendradarbiavimo grupės narių, o ne konkurencija. L. Jovaiša (2003) teigia, kad žmonijos ir jos tautų egzistencijos sąlyga yra įgimtas bendravimas, žmonių sambūvis. Bendravimo gebėjimai kinta veikiami amžiaus ypatumų ir patirties, kurią sąlygoja aplinkinių žmonių bendravimo stilius, kultūrinė aplinka. Galima teigti, jog didelis darbas yra išmokti dirbti kartu, o ne konkuruoti, kritikuoti ir rungtyniauti. Tik tada, kai išmokstama susitarti turint skirtingus požiūrius, gebama priimti sprendimus vardan vieno, bendro tikslo, galima matyti mokymosi bendradarbiaujant reikšmę.

B. Bennett, C. Rolheiser-Bennett, L. Stevahn (2001) pabrėžia, kad būtina įvertinti svarbiausius mokymosi bendradarbiaujant elementus, siekiant efektyvios grupės veiklos ir rezultatų:

- teigiamą tarpusavio priklausomybę (kai visi grupės nariai siekia bendro tikslo ir jaučiasi susiję vieni su kitais);
- asmeninę atsakomybę (kiekvienas grupės narys laikomas atsakingu už tai, ko išmoksta);
- glaudžią sąveiką (grupės nariai būna arti vienas kito ir kalbasi);
- bendravimo įgūdžius (būtinai sąveikos su žmonėmis įgūdžiai);
- vertinimą (grupės nariai įvertina savo bendradarbiavimo pastangas ir numato, ką tobulins).

Apibendrinant galima teigti, kad bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai labai svarbūs ir lemia grupės veiklą. Būtent bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai leidžia dalintis informacija, suteikia galimybę spręsti konfliktus, o tai lemia kad mokymasis bendradarbiaujant vyksta sklandžiai ir grupės veikla yra efektyvi.

Anot R. Kontautienės (2010), idealia mokykla yra laikoma ta, kurioje dominuoja „žengiančios pirmyn“ mokyklos kultūros tipas. Šį tipą autorė apibūdina, kaip lengvai prisitaikantį prie kintančios aplinkos, palaiko ir skatina gerą mokymąsi. Taigi, sėkmingos mokyklos sąmoningai kuria ir puoselėja tokią organizacijos kultūrą, kuri palaiko mokymosi procesą. Esminis tokios mokyklos bruožas yra bendradarbiavimas (Kontautienė, 2010, p. 117).

Autorė teigia, kad santykiai tarp mokytojo ir bendradarbių yra vieni iš svarbiausių mokytojų darbo lavinamųjų aspektų. Tai kuria gyvybiškai svarbų kontekstą mokytojams tobulėti ir mokytojauti. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad pedagogų bendradarbiavimas suprantamas ne tik kaip asmeninis ir profesinis tobulėjimas, bet ir kaip bruožas, kuris apibūdina sėkmingą mokyklą.

„Hargreaves (1999) išskiria keturias pagrindines mokymo kultūros formas, skirtingai veikiančias mokytojų darbą ir ugdymo kaitą:

- pedagoginis individualizmas;
- bendradarbiavimas;
- tariamas kolegialumas;
- skaldymas (balkanizacija)“ (cit. pagal Kontautienė, 2010, p. 118)

Tam, kad atskleisti bendradarbiavimo kultūros ypatybes bei jos reikšmingumą mokytojų darbui ir ugdymo kaitai, reikėtų aptarti mokymo kultūros tipus.

Pedagoginis individualizmas, pasak R. Kontautienės (2010,) tai tokia mokymo kultūra, kuriai būdinga mokytojo izoliavimas ir saugojimasis nuo išorės poveikių ir slėpimasis už „neliečiamų klasės durų“. Dominuoja požiūris, jog tai, kas vyksta klasėje, yra mokytojo nuosavybė ir tik jis prisiima atsakomybę už viską, kas vyksta jo klasėje, mažai domisi, su kokiomis problemomis susiduria šalia dirbantys kolegos. Taigi, šioje mokymo kultūroje mokymasis bendradarbiaujant tiesiog neegzistuoja.

Balkanizacijos kultūrą sudaro atskiros, kartais rungtyniaujančios grupės, kurios yra atsiribojusios viena nuo kitos. Mokytojų profesinis tobulėjimas dažniausiai vyksta savaime (tarp to paties dalyko mokytojų). Balkanizuotos kultūros žmonės yra prisirišę prie savo pabendruomenių, kuriose vyksta didžioji darbinio gyvenimo dalis ir su kuriomis jie save tapatina. Mokytojai save suvokia ne apskritai kaip mokytojus, o kaip pradinių klasių, matematikos ar kitų mokomųjų dalykų mokytojus. (Kontautienė, 2010). Taigi, mokymasis bendradarbiaujant šioje kultūroje gana ribotas, siauras, nes bendradarbiavimas vyksta tik toje grupėje, nepraplečiant akiračio kitoje aplinkoje.

Tariamas kolegialumas pasireiškia tuo, kad bendradarbiavimo formas nustato administratoriai, o ne patys mokytojai. Tai yra ne spontaniška mokytojų iniciatyva, o primesta administracijos, reikalaujant, kad mokytojai bendrautų ir dirbtų kartu (Kontautienė, 2010). Taigi, tariamas kolegialumas yra administracijos naudojama bendradarbiavimo skatinimo būdas. Tai reiškia, kad bendradarbiavimas vyksta administracijos nurodytiems tikslams pasiekti.

Bendradarbiavimo kultūra. Jai būdinga tarpusavio parama, bendras darbas ir esminis sutarimas dėl švietimo vertybių, skatina mokytojus tobulėti. Mokytojai bendradarbiauja ne dėl

administracinių suvaržymų ar privalomumo, o todėl, kad remdamiesi savo patirtimi suvokia, jog išvien dirbti smagu ir našu. Mokytojai bendradarbiauja pirmiausia dėl to, kad galėtų realizuoti asmenines ar išorines iniciatyvas. Bendradarbiavimo kultūra dažniausiai skatina mokytojus dirbti drauge ar siekti tikslų, bet ne vykdyti kitų numatytus tikslus. Tai gali būti ir neformalūs pokalbiai apie naujas idėjas, darbus, problemų aptarimas, netgi žvilgsnis, žodis, padėka ar siūlymas pasikeisti klasėmis. (Kontautienė, 2010) Taigi, apibendrinant šias pateiktas mokymo kultūras išryškėjo, jog nuo mokymo kultūrų priklauso, kiek bendradarbiavimas bus reikšmingas pedagogų mokymuisi. Vienose mokymosi kultūrose apskritai nerasime bendradarbiavimo, kitose bendradarbiaujama tik su tais pačiais dalykininkais arba bendradarbiavimas primestas administracijos, tai galima daryti prielaidą, kad labai svarbu, kaip organizacija sudaro sąlygas pedagogų tobulėjimui bendradarbiaujant.

2.2.3. Pedagogų bendradarbiavimo reikšmingumo aspektai jų mokymosi procese

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011) nurodoma, kad ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, etninius, socialinius, pažintinius poreikius, todėl, kaip teigia J. Smilgienė (2012), jo reikšmė mūsų visuomenei ir jos kaita yra neginčytinas faktas. Atsižvelgiant į tai, ikimokyklinio amžiaus vaikų auklėtojas taip pat turi nuolat keistis, tobulėti, ieškoti naujų būdų ir galimybių, kaip atliepti vaiko poreikius kintančioje visuomenėje. Sparčiai besikeičiančioje visuomenėje pedagogas turi gebėti keistis kartu su ja, pagal tai valdyti, organizuoti ugdymo(si) procesą, o tam būtina sąlyga – nuolatinis tobulėjimas, supratimas, kaip tai svarbu. Pedagogas ne retu atveju dalyvauja įvairiose konferencijose mokymuose, tačiau iš to nauda tik jam vienam. Bet, jei pedagogas yra pasiruošęs savo įgytomis, papildytais žiniomis iš konferencijų pasidalinti su kitais, tai akivaizdu, kad nauda bus suteikiama ne tik tam pedagogui, kuris dalyvavo, bet ir tiems, su kuriais pasidalino informacija, o galiausiai, didžiausia nauda bus suteikiama ugdytiniams. Z. L. Petrikienė (2007) įsitikinusi, kad mažo žmogaus ugdymas yra ne žaidimas, nors tai ir yra vienas iš geriausių būdų siekiant šio tikslo. Iš pedagogo reikalaujama kokybiško, kompetentingo darbo, atsakomybės, vidinės intuicijos ir kitų savybių (Petrikienė, 2007, p. 10). Pasak A. Kavaliauskienės (2001), „ugdymo procese skiriant didžiausią dėmesį vaikui, neretai, pamirštama, kad mokytojas yra suaugęs žmogus ir turi mokėti bendrauti ne tik su vaikais, bet ir su suaugusiais. „Suaugusiojo lygmuo mokymo profesijoje siejasi su būtinybe dirbti kartu su kolegomis, kitais profesionalais, ekspertais ir apima bendradarbiavimą ar „kovą“ su kitais suaugusiais bei jų įtaka švietimo vyksmui“ (Kavaliauskienė, 2001, p.84). Vadinasi, ikimokyklinio ugdymo pedagogas turi būti

savo srities profesionalas, o tam neabejotinai svarbus mokymasis, tačiau dirbant kartu svarbu suvokti, kas naudinga – bendradarbiavimas ar rungtyniavimas. Be to, kaip teigia R. Pranaitytė, D. Malinauskienė (2011), „Ikimokyklinis ugdymas yra švietimo sistemos posistemė, nuo kurios vystymosi pobūdžio ir rezultato priklauso tolimesnė vaiko ugdymo(si) kokybė“ (Pranaitytė, Malinauskienė, 2011, p. 55). Taigi, ikimokyklinis amžius yra labai svarbus asmenybės vystymuisi, nes būtent šiuo laikotarpiu dedamas pagrindas vaiko asmenybės formavimui. Leidinyje „Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas (2010)“, pateikiama, kad mokytojų profesinis tobulėjimas tai – bendradarbiavimo procesas. Net jeigu profesinis tobulėjimas dažniau laikomas savarankišku darbu, kurio veiksmingumas didėja analizuojant save ir aplinką, vis dėlto dažniau profesinio tobulėjimo sėkmingumas atsiskleidžia bendradarbiaujant (ne tik tarp mokytojų, bet ir tarp mokytojų bei administracijos, partnerių ar kitų bendruomenės narių). Mokslininkai I.F. Goodson, A. Hargreaves (2003) taip pat išsako nuomonę, jog bendradarbiavimas, tarpusavio konsultavimas, komandinis darbas, partnerystė, mentoriavimas yra traktuojami kaip naujo profesionalumo požymiai. Efektyvus bendradarbiavimas tarp mokytojų geriausias tada, kai jų bendruomenė nukreipta į profesinį tobulėjimą, kurie tiki tuo ką daro ir palaiko vieni kitus. Vadinasi, jau kinta ir požiūris į profesinį tobulėjimą, jis nebėra suprantama tik, kaip savarankiškas, asmeninis tobulėjimas. Svarbiu aspektu tobulėjimo procese tampa bendradarbiavimas. Tai reiškia, kad svarbus kokybės rodiklis tampa ne skaičius, nurodantis, kiek kartų sudalyvauta tam tikrose kvalifikacijos kėlimo kursuose, o tai, ar, ir kaip pasidalinta žiniomis su kitais iš įvairių seminarų, konferencijų, paskaitų. Tikėtina, kad „pamatuoti“ šį kokybės rodiklį, kuris neabejotinai prisideda prie pedagogų mokymosi, yra be galo sudėtinga. Kaip galima pastebėti, mokymasis, tobulėjimas bendradarbiaujant yra dar tik besiformuojantis reiškinys, nors jo užuomazgų galima rasti pakankamai senai.

Remiantis A. Juodaityte (2010), aukštos kompetencijos žmogiškųjų išteklių kūrimas galimas esant pagrindinei prielaidai – nuolatiniam organizacijos narių tobulėjimui. Pabrėžiama socialinio mokymosi, mokymosi iš patirties bei veiklos teorijas, kurios atskleidžia edukacinės paradigmos virsmą iš tradicinės (mokymo paradigma) į šiuolaikinę (mokymosi paradigma) ir pagrindžia naują požiūrį į žmogaus mokymąsi, vykstantį nuolat stebint, refleksiškai tyrinėjant aplinką, patirtį, žinojimą, veiklą, tiek individualiai, tiek kuriant partnerystės santykius. (Juodaitytė, 2010). Autorės išsakytos mintys tik patvirtina, kad nuolatinis įstaigos narių tobulėjimas lemia tai, kad požiūris į ugdymą kinta ir atliepia kintančios visuomenės poreikius. Keičiasi ir požiūris į ugdymą, pereinama nuo individualaus mokymosi prie mokymosi reflektuojant, dirbant kartu grupėse, pradedama suvokti darbo grupėse nauda ir indėlis visuomenei bei organizacijai.

J. A. Komenskis – vienas iš pirmųjų įvertino ikimokyklinio ugdymo reikšmę teigdamas, jog norint išmokyti žmogų visam gyvenimui, reikia pradėti mokytį pirmojoje mokykloje (cit.pagal Smilgienė, Matienė, Žiauberytė, 2015). Tai reiškia, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigos vaidmuo vaikui yra labai didelis. Vaikystėje padėti pagrindai lemia, tai kokioje visuomenėje gyvensime ateityje. Tačiau, neabejotinai, kad labai svarbu, kaip ugdytojas yra pasiruošęs darbui su ikimokyklinio ugdymo vaikais. Remiantis J. Smilgiene, E. Matiene, R. Žiauberyte (2015), ikimokyklinių įstaigų pedagogai, atlikdami savo darbą, nuolat mokosi savarankiškai arba kartu su kolegomis ieško naujovių, nagrinėja papildomą metodinę literatūrą. Konsultuojantis, svarstant ir derinant savo nuomonę, įgytos žinios, gebėjimai padeda kokybiškai parengti įstaigos programą, kuri atitinka ne tik vaikų, bet ir tėvų bei bendruomenės poreikius. Taigi, kaip išryškėja, mokymasis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kiekvienam iš pedagogų yra svarbus veiksnys, kuris leidžia ne tik įgyti ar papildyti žinias, kompetencijas, bet ir tobulinti bendravimo bei bendradarbiavimo įgūdžius.

G. Kelchtermans (2006) atskleidžia, kad bendradarbiavimas, kuris remiasi pasitikėjimu ir abipuse pagarba, lemia išskirtinę mokymo(si) aplinką. Bendradarbiavimas ir kolegialumas sudaro ir atspindi vienas kitą. Bendrą darbą lemia darbuotojų santykiai ir jų kokybė, tačiau tai sudaro sąlygas ir profesiniams santykiams. Atlikti tyrimai taip pat parodė, kad mokytojų bendradarbiavimas turi teigiamų rezultatų ir patiems mokytojams. R. Kontautienė (2010) taip pat pabrėžia, jog vienas iš svarbiausių bendradarbiavimo elementų yra tarpusavio priklausomybės suvokimas, t. y. kai žmonės žino, kad jiems gali pasisekti tik tuomet, jei jie koordinuos savo pastangas su kitų žmonių pastangomis. Svarbu, kad darbuotojai suvoktų, jog jų asmeninė sėkmė priklauso nuo kiekvieno bendradarbio asmeninės sėkmės. Jei tarp bendradarbių nėra suvokimo, kad tai mūsų visų bendras reikalas, neįmanoma sukurti pozityvaus komandinio darbo sąlygų (Kontautienė, 2010, p. 125). Taigi, bendradarbiavimu grįstam mokymuisi, labai svarbu pasitikėjimas, atsakomybė veikti grupėje bei derinti savo veiksmus su kitų grupės narių veiksmis.

T. Burton (2015) tyrimas atskleidė, kad bendradarbiaujant pagerėja požiūris į mokymą (si), mokytojai labiau supranta mokinių mokymą(si), taip pat mokytojai turi bendrą atsakomybės jausmą dirbant kartu. Pasak B. Barron, L. Darling-Hammond (2008,) tiriant mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumą buvo nustatyta, kad būtina vaikams išmokyti bendradarbiauti, nes tai reikalinga kiekviename darbe. Tikėtina, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogai, kurie patys geba bendrauti ir bendradarbiauti mokantis, rodytų tinkamą pavyzdį ir ikimokyklinio amžiaus vaikams. Žinoma, kad geriausiai vaikai mokosi matydami pavyzdį. Taigi, matydami

tinkamą pavyzdį, dirbdami grupėse patys, vaikai gebės mokytis bendradarbiaujant, o šie įgūdžiai jiems padės ateityje.

J. Williams (2010) teigia, kad mokytojai atlikdami kasdienes užduotis, turi ribotas galimybes ir laiką skirti bendradarbiavimui su kitais kolegomis. Todėl norėdami sutaupyti laiko, bendradarbiavimo praktika buvo sumažinta iki to, kad informacija keičiamasi kompiuteriu. Kaip galima pastebėti, Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigose neretai bendravimas iš tiesų vyksta naudojantis šiuolaikinėmis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis. Tačiau, kyla klausimas, ar tai iš tiesų yra taip efektyvu, kaip būtų bendraujama „akis į akį“, ar visa informacija pateikiama.

Apie mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumą nemažai rašė autorės M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (1999) knygoje „Mokymasis bendradarbiaujant“. Autorės teigia, jog mokymamiesi bendradarbiaujant, būdami grupėse, dalyviai stebi vienas kito elgesį, darbo būdus ir sąmoningai ar nesąmoningai tam tikrus būdus prisitaiko savo mokymosi stiliui. „Kito asmens patirties stebėjimas daro įtaką ir stebinčiojo elgesiui. O tokia įtaka tampa nepaprastai svarbi visame mokymo ir mokymosi procese (Teresevičienė, Gedvilienė, 1999, p.14). Vadinasi, net buvimas grupėse ir grupės narių stebėjimas turi teigiamos įtakos stebinčiojo elgesiui ir jo mokymuisi.

Remiantis Geros mokyklos koncepcija (2015), svarbu, kad asmuo gebėtų bendrauti, bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, gebėtų ieškoti informacijos, savarankiškai spręstų problemas. Vadinasi, svarbu, kad vaikas išsiugdytų šias savybes, todėl akivaizdu, kad ikimokyklinių ugdymo įstaigų auklėtojams tenka nemenkas iššūkis parinkti metodus, kurie ugdytų sąmoningą, kūrybingą asmenybę, kuri gebėtų spręsti problemas ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Kaip teigia M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (1999), mokymasis bendradarbiaujant reikalauja lygiateisio bendravimo, tačiau autorės pažymi, kad mokytojai, kurie patys išaukę nelygiateisio bendravimo atmosferoje ugdymo institucijose, vargu ar gali pereiti prie lygiateisių santykių su mokiniais. Vadinasi, tai išryškina pedagogų bendradarbiavimo svarbą tarp pačių pedagogų. Galima daryti prielaidą, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigoje labai svarbus pedagogų mokymasis bendradarbiaujant, nes visų pirma, ugdytiniai turi galimybę matydami pavyzdį, kaip mokomasi bendradarbiaujant susidaryti aiškų vaizdinį apie darbą grupėse. Antra, tikėtina, kad pedagogai, kurie mokosi bendradarbiaujant, tie auklėtojai taikys bendradarbiavimo gebėjimus, patirtis grupelėse. Kaip teigia anksčiau minėtos autorės, jau ankstyvoje vaikystėje mokomi bendradarbiauti vaikai yra skatinami tyrinėti, kurti, mokytis vienas iš kito, daugiau pasitikėti savo jėgomis, pajusti emocinį pakilimą ir socialinį saugumą, bei taip sudaromos geresnės sąlygos asmenybės socializacijai. Tai reiškia, kad mokymasis bendradarbiaujant yra reikšmingas ne tik

pedagogams, bet įtakoja ir sėkmingesnę ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą(si), kuris neabejotinai turi įtakos ir ikimokyklinio ugdymo kokybei.

Geros mokyklos koncepcijoje (2015), kaip vienas iš kokybės veiklos rodiklių nurodomas ir mokyklos bendruomenė – besimokanti organizacija. Koncepcijoje pabrėžiama, jog norint pasiekti, kad mokykla veiktų kokybiškai ir atitiktų geros mokyklos sampratos rodiklius, pedagogai turi mokytis su kitais ir iš kitų (bendruomenės mokymasis – dirbant su kolegomis, dalijantis patirtimi, atradimais, sumanymais, kūriniais, stebint kolegų veiklas, drauge studijuojant įvairius šaltinius). Vadinasi, pedagogų mokymasis bendradarbiaujant suprantamas kaip svarbus veiksnys, siekiant kokybiško ugdymo. M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (1999) teigia, jog mokslininkai turi gebėti dalytis patyrimu su kitais mokslininkais, mokytojas – su mokytojais bei mokiniais ir mokiniai – tarpusavyje. Taigi, bendradarbiavimas svarbus kiekvienam iš besimokančiųjų. Bendradarbiauti ir dirbti tik būnant vienoje grupėje – skirtingi dalykai, nes asmenys tik dirbdami vienoje grupelėje gali dirbti ir atskirai, siekdami to paties tikslo, o „bendradarbiavimas reiškia, kad dirbama išvien taip, jog grupės laimėjimas yra svarbesnis už pavienio mokinio rezultatą“ (Teresevičienė, Gedvilienė, 1999, p. 38). Taigi, išryškėja, jog iš tiesų bendradarbiavimas neturėtų būti suprantamas tik kaip dalijimasis medžiaga, pokalbiais ir pagalba kitiems, bendradarbiavimas apima daug daugiau svarbių aspektų, kurie leidžia dirbti vardan vieno bendro tikslo. Vadinasi, norint pasiekti bendro tikslo, reikia ne tik jį aptarti, bet ir suprasti, ir priimti bendrą sprendimą dėl pačios bendradarbiavimo sampratos supratimo.

Apibendrinant galima teigti, jog bendravimas ir bendradarbiavimas yra labai susiję, o pedagoginį darbą sunku įsivaizduoti be bendravimo ir bendradarbiavimo. Švietimo dokumentai įpareigoja pedagogus nuolat tobulėti, mokytis, o kaip vieną iš mokymosi formų įvardina bendravimą ir bendradarbiavimą su kolegomis, siekiant skleisti gerą patirtį, aptariant įgyvendintas naujoves. Suaugusiųjų mokymasis galimas keturiomis mokymosi formomis: formaliuoju, neformaliuoju, savaiminiu ir šalutiniu. Mokymasis bendradarbiaujant labiausiai išryškėja savaiminio/informaliojo ir šalutinėje mokymosi formose, kadangi taip mokantis bendraujama su kitais žmonėmis, kartu dirbant nuolat siekiama tobulėti, dalintis patirtimi, reflektuoti kasdienę veiklą. Pedagogų bendradarbiavimas yra reikšmingas ne tik jiems patiems, bet ir turi įtakos vaikų pasiekimams ir emocinei savijautai, lemia sėkmingesnę ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą(si) bei leidžia veiksmingiau plėtoti ikimokyklinio ugdymo kokybę.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodika ir organizavimas

R. Kontautienė (2004) teigia, kad bendradarbiavimas šiandien yra labai reikšmingas visuomenės tobulėjimo ir vystymosi veiksnys, kuris traktuojamas kaip naujas metodas, strategija. Vadinasi, svarbus tampa ne tik asmeninis tobulėjimas siekiant užtikrinti kokybišką, į vaiką orientuotą ugdymą, bet ir bendras pedagogų mokymasis bendradarbiaujant, kuris turi įtakos kokybiškam ikimokykliniui ugdymui.

Tyrimo tikslas - teoriškai ir empiriškai pagrįsti ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant svarbą, siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti mokymosi bendradarbiaujant reikšmingumą ir ypatumus pedagogų bendruomenėje, siekiant ikimokyklinio ugdymo kokybės.
2. Pateikti ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratos teorines interpretacijas.
3. Aktualizuoti veiksnius, įtakojančius ikimokyklinio ugdymo kokybę.
4. Identifikuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų mokymosi bendradarbiaujant organizacijoje reikšmingumą, raiškos tendencijas, sąsajas su ugdymo kokybės tobulinimu.
5. Apibendrinti teorinio bei empirinio tyrimo rezultatus, atskleidžiant ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų mokymosi bendradarbiaujant, kaip ikimokyklinio ugdymo kokybę įtakojančio veiksnio aspektus.

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų mokymasis bendradarbiaujant.

Probleminiai klausimai: Kokią svarbą ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai teikia mokymuisi bendradarbiaujant? Kokie yra ryškiausi ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant raiškos ypatumai? Kokios mokymosi bendradarbiaujant formos, būdai labiausiai įtakoja pedagogų kokybiškesnį ikimokyklinį ugdymą?

Siekiant išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir vadovų požiūrius į mokymosi bendradarbiaujant ikimokyklinio ugdymo įstaigoje raiškos ypatumus, formas, būdus įtakojančius kokybišką ikimokyklinį ugdymą buvo pasirinkta kiekybinio ir kokybinio tyrimo strategija. K. Kardelio (2007) teigimu, kiekybinį tyrimą galima būtų apibūdinti kaip struktūrizuotą, besiremiantį iš mokslinės problemos išplaukiančia hipoteze tyrimą, taikant matematinės statistinės analizės būdus tyrimo duomenims – skaičiams sutvarkyti. Šis autorius taip pat pažymi, kad kiekybiniai tyrimai gali būti vadinami statistiniais arba eksperimentiniais.

Kaip teigia L. Rupšienė (2007) kokybinis tyrimas - tyrėjo inicijuoti dokumentai, kurių kūrimą inspiravo pats tyrėjas, kai informantai gali pasisakyti raštu jiems patogiu laiku, atvirai.

Tyrimo instrumentas – anketa pedagogams (1 priedas) sudaryta darbo autorės remiantis literatūros analize ir IQES online Lietuva Instrumentais mokyklos kokybei įsivertinti ir tobulinti. Anketą sudaro: demografinis ir diagnostinis blokai. Demografiniame bloke pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti bendra informacija apie tiriamuosius: lytis, amžius, išsilavinimas, kvalifikacinė kategorija ir darbo stažas. Diagnostiniame bloke pateikiami klausimai, kuriais siekiama nustatyti, kas lemia ikimokyklinio ugdymo kokybę, kokia forma pedagogai dažniausiai mokosi savo įstaigoje, nuomonė apie bendradarbiavimą, sąlygų mokytis bendradarbiaujant sudarymą, kokiose srityse tikslingiausiai bendradarbiauti ir kuo reikšmingas mokymasis bendradarbiaujant tiek pačiam pedagogui, tiek ugdymo procesui.

Siekiant gilesnio suvokimo apie mokymąsi bendradarbiaujant ikimokyklinėse ugdymo institucijose buvo atliekama ekspertų apklausa. Pasak K. Kardelio (2007), „ekspertų apklausa – tai specifinės rūšies apklausa, kurios metu apklausama specialiai parinkta žmonių grupė, turinti kurios nors srities žinių“ (Kardelis, 2007, p. 206). Buvo pateikti atviro tipo klausimai ekspertams (2 priedas), kuriuos atstovavo ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovai. Tyrimui ekspertai pasirinkti laikantis teritorinio principo, atsitiktiniu patogumo parinkimo būdu, turintys pedagoginio bei vadybinio darbo patirties ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Ekspertų apklausos metu buvo prašoma pateikti tokius demografinius duomenis: lytis, amžius, vadybinė kategorija bei darbo patirtis. Buvo siekiama išsiaiškinti, kas ekspertų manymu, lemia ikimokyklinio ugdymo kokybę, kokia jų nuomonė apie mokymąsi bendradarbiaujant bei kokios populiariausios mokymosi formos įstaigoje. Taip pat siekta išsiaiškinti ar savo vadovaujamoje įstaigoje jie skatina bendradarbiavimą, kokią įtaką mokymasis bendradarbiaujant turi pedagogams, ugdytiniais bei ugdymo kokybei.

Tyrimo imtis. Empirinis tyrimas buvo organizuotas 2017 metų kovo – balandžio mėnesiais. Tyrime dalyvauti buvo pakviesti pedagogai iš 30 Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir 6 ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovai, atskleidžiantys ekspertų nuomonę. Tyrimo dalyviai atrinkti patogiosios atrankos būdu. Tyrimo imtis apskaičiuota remiantis formule:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

Čia n – imties dydis;

Δ - paklaida (0,07)

N – generalinis visumos dydis (Šiaulių mieste dirbančių ikimokyklinio ugdymo pedagogų skaičius) (Valackienė, 2004).

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{381}} = \frac{1}{0,07^2 + \frac{1}{381}} = 133$$

Šiaulių mieste dirba 381 ikimokyklinio ugdymo pedagogas. Tyrimo metu apklausti 138 ikimokyklinio ugdymo pedagogai, ši imtis pagal paskaičiuotą formulę atitinka reprezentatyvią imtį. Tyrimo metu iš viso apklausti 144 tiriamieji (6 vadovai ir 138 pedagogai).

Tyrimo procedūra. Tyrimui atlikti buvo naudojama patogioji atranka. Tyrime dalyvavo Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovai ir pedagogai. Išdalinta 140 anketų pedagogams, grįžo – 138 anketos. Klausimynas vadovams buvo dalinamas tiesioginio kontakto būdu ir siunčiant el. paštu, aiškiai ir suprantamai nusakant tyrimo tikslą bei pildymo metodiką. Respondentams užtikrintas anonimiškumas, tai akcentuota prieš apklausą. Tyrimo imtis pasirinkta laikantis teritorinio principo, atsitiktiniu (patogumo) parinkimo būdu.

Duomenų apdorojimas/analizė. Kiekybinio tyrimo duomenų apdorojimui ir analizei naudoti statistiniai metodai– aprašomoji statistika, nustatant statistinį reikšmingumą pagal Pearson χ^2 neparametrinį statistikos kriterijų. Statistiškai duomenys apdoroti Microsoft Exel 2010 programa, SPSS statistic 21 programa. Statistiniam reikšmingumui įvertinti taikomas neparametrinis kriterijus χ^2 (Chi – Square). (Skirtumas laikytas statistiškai reikšmingas, kai reikšmingumo lygmens p reikšmė yra $< 0,05$). Kokybinio tyrimo rezultatai buvo analizuojami, duomenų masėje išskiriant kategorijas ir jas patvirtinančias subkategorijas.

4. PEDAGOGŲ MOKYMOSI BENDRADARBIUJANT ŠAŠAJŲ SU IKIMOKYKLINIO UGDYMO KOKYBE EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

Tiriamųjų charakteristika

Tyrimo dalyvavo 99,3 % moteriškos lyties, 0,7 % - vyriškos lyties pedagogų.

1 lentelė. Tiriamųjų sociodemografiniai duomenys (N=138)

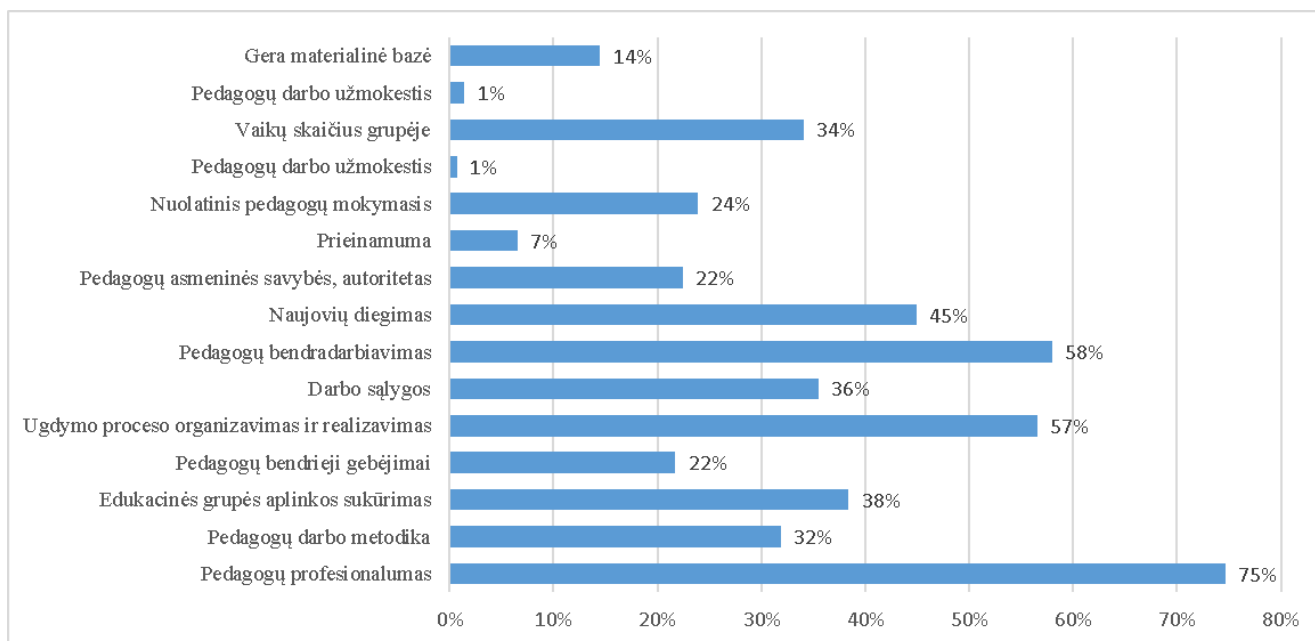
Išsilavinimas					
	Aukštasis universitetinis		Aukštasis neuniversitetinis		Studijuoja bakalauro/magistro studijų pakopose
%	81,2		15,9		2,9
Kvalifikacinė kategorija					
	Auklėtojas	Vyr. auklėtojas	Auklėtojas metodininkas	Auklėtojas ekspertas	
%	45,7	44,9	8,7	0,7	
Pedagoginio darbo stažas					
	Iki 5 metų	Nuo 5 iki 10 metų	Nuo 10 iki 15 metų	Nuo 15 iki 20 metų	20 metų ir daugiau
%	26,8	18,1	10,9	8,7	35,5

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų galima matyti, kad didžioji dauguma (81,2 proc.) respondentų yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, aukštąjį neuniversitetinį (15,9 proc.). Daugiausia tyrime dalyvavusių pedagogų turi auklėtojos (45,7 proc.) ir vyr. auklėtojos (44,9 proc.), auklėtojo metodininko (8,7 proc.) kategorijas. Tačiau, kaip atskleidžia 1 lentelėje pateikti duomenys daugiausiai tyrime dalyvavusių pedagogų darbo stažas 20 metų ir daugiau (35,5 proc.), iki 5 metų stažo turinčių pedagogų sudaro (26,8 proc.) tiriamųjų. Atsižvelgiant į tai, kad tiriamieji yra įgiję ar vis dar siekia aukštojo išsilavinimo, galima spręsti, jog įstaigose dirba kvalifikuoti specialistai. Kadangi, nemaža dalis apklaustųjų turi iki 5 metų stažo, tikėtina, kad ateityje jie sieks ir aukštesnės profesinės kvalifikacijos, o tai lems kokybiškesnį ikimokyklinį ugdymą.

Sociodemografinė ekspertų charakteristika: tyrime dalyvavo 6 ekspertai, iš kurių visos yra moteriškos lyties atstovės. Jų amžius pasiskirstė taip: dvi ekspertės 31 metų amžiaus, dvi - 40, viena 58 metų ir 34 metų. Dviejų eksperčių vadybinė kategorija yra antra, vienos – pirma, vienos – trečia, viena tyrime dalyvavusi ekspertė kol kas vadybinės kategorijos neturi. Jų darbo patirtis pasiskirstė taip: dvi ekspertės turi 10 metų darbo patirtį, vienos ekspertės darbo patirtis yra 24 metai, vienos – 11 metų, vienos ekspertės darbo patirtis yra 2 metai.

4.1. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymosi bendradarbiaujant empirinio tyrimo rezultatai

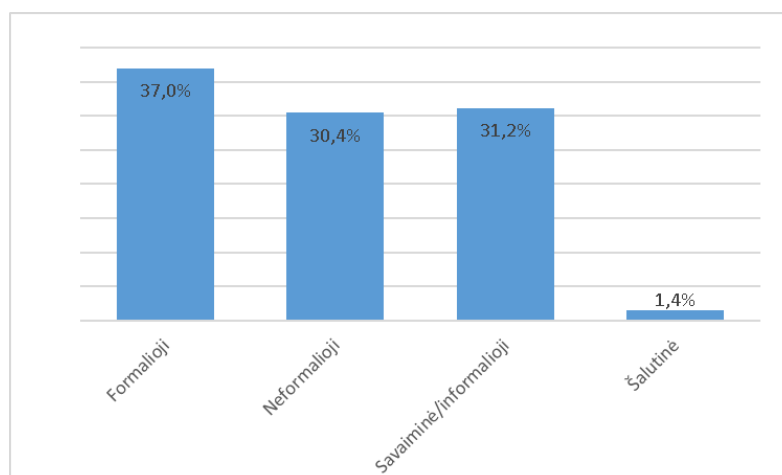
Literatūros analizės metu išryškėjo, jog kokybę apibrėžti yra pakankamai sudėtinga, įvairūs mokslininkai apibrėždami akcentuoja įvairius aspektus. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti pedagogių nuomonę, kas įtakoja ikimokyklinio ugdymo kokybę. Tyrimo anketoje buvo pateikti teiginiai, iš kurių tyrimo dalyviai galėjo išsirinkti geriausiai jų nuomonę atspindinčius 5 teiginius. Respondentų nuomonės raiška iliustruojama 1 paveiksle.

1 pav. Veiksniai, įtakoiantys ikimokyklinio ugdymo kokybę (N=138)

Iš rezultatų matyti, kad pedagogų požiūriu, labiausiai ikimokyklinio ugdymo kokybę įtakoja pedagogų profesionalumas (75 proc.), pedagogų bendradarbiavimas (58 proc.), ugdymo proceso organizavimas ir realizavimas (57 proc.) ir naujovių diegimas (45 proc.). Vadinasi, apibendrinant šiuos rezultatus, galima daryti prielaidą, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogai patys prisiima atsakomybę už ugdymo kokybę. Pedagogų nuomone, kokybė priklauso nuo pačių pedagogų mokymosi tiek individualiai, tiek bendradarbiaujant komandoje, nes būtent tai lemia naujovių diegimą, jų tobulėjimą, kuris leidžia tapti savo srities profesionalu. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) taip pat akcentuojama, jog pagrindinė kokybiško ikimokyklinio ugdymo sąlyga yra būtent pedagogų profesionalumas.

Respondentų buvo klausiama, kokia mokymosi forma dažniausia jie mokosi savo įstaigoje. Gauti duomenys atsispindi 2 paveiksle.

2 pav. Mokymosi forma (N=138)

Kaip galima pastebėti iš 2 paveikslo duomenų, pedagogai mokosi tiek formaliaja (37 proc.), tiek savaimine/informaliaja (31,2 proc.), tiek neformaliaja (30,4 proc.) formomis. Tik 1, 4 procentai teigia, jog mokosi šalutine mokymosi forma.

Statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pedagogų išsilavinimo aspektu, analizuojant, kokia mokymosi forma mokosi pedagogai ($\chi^2 = 17,769$; $df=6$; $p=0,007$). Aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys pedagogai dažniau renkasi formaliąją mokymosi formą nei turintys aukštąjį neuniversitetinį ar vis dar studijuojantys.

Pedagogų buvo prašoma įvertinti įstaigos darbuotojų bendradarbiavimą balais nuo 1 iki 10 (10- puikiai, 1- labai blogai). Įvertinimų pasiskirstymas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Bendradarbiavimo įstaigoje vertinimas (N=138)

Balai	Procentai
1	1,4
5	5,8
6	11,6
7	22,5
8	35,5
9	15,2
10	8

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad daugiausia pedagogų (35,5 proc.) vertina 8 balais – gerai, 7 balais (22,5 proc.) vidutiniškai, 9 balais (15,2 proc.), na o blogai – 1 balu vertina tik 1,4

proc. apklaustųjų. Tai atskleidžia, kad ikimokyklinėse ugdymo įstaigose bendradarbiavimas vyksta, o pedagogai jį vertina gana neblogai.

Tiriamųjų buvo prašoma išsakyti nuomonę apie tai, ar pedagogui būtina tobulėti. Jų atsakymai pateikiami 3 lentelėje. Išanalizavus pedagogų atsakymus, išskirtą kategoriją „Nuolatinio pedagogų tobulinimosi reikšmingumas“ pagrindžia dvi subkategorijos („Asmeninis, profesinis tobulėjimas, „Tobulėja ugdymo procesas“). Subkategorija „Asmeninis, profesinis tobulėjimas“ išreiškta ryškiau nei subkategorija „Tobulėja ugdymo procesas“.

3 lentelė. Pedagogų nuomonė apie nuolatinio tobulinimosi reikšmingumą (N=138)

Kategorija	Subkategorija	Kategoriją/subkategoriją iliustruojančių teiginių pavyzdžiai
Nuolatinio pedagogų tobulinimosi reikšmingumas	Asmeninis, profesinis tobulėjimas	<p>„reikalingas nuolatinis tobulėjimas“ (5)</p> <p>„Nežinau, tai priklauso nuo pedagogo“;</p> <p>„Taip. Atsiranda vis naujų būdų, IKT kurias galime taikyti ugdyme“</p> <p>„Svarbu(4)“</p> <p>„Svarbu ieškoti naujų įvairių darbo metodų, juos taikyti“ (4)</p> <p>„Tobulėjimas būtinas naujovių atsiradimas verčia judėti pirmyn(4)“</p> <p>„Taip“ (28)</p> <p>„Svarbu nuolat tobulėti, diegti inovacijas ugdymo procese“</p> <p>„Svarbu nes yra konkurencija“</p> <p>„Taip, nes dirbant pedagoginį darbą turi „augti“ su vaikais ir būti įdomus“</p> <p>„Taip, pritaikyti ir prisitaikyti prie naujovių(3)“</p> <p>„Taip, todėl, kad aplinka nuolat keičiasi, ją reikia pritaikyti(2)“</p> <p>„Taip. Norisi neatsilikti nuo naujovių, siūlomų naujų metodų, ugdymo priemonių“ (2)</p> <p>„Žinoma, nes pasaulis kasdien keičiasi, viskas tobulėja, turime ir mes tobulėti ir judėti pirmyn(12)“</p> <p>„niekas nestovi vietoje, todėl pedagogas turi būti atviras naujovėms“</p> <p>„Aišku, kad svarbu, tai suteikia daugiau žinių(2)“</p> <p>„Taip, siekiant pedagogo profesionalumo“</p> <p>„Žinoma svarbu. Esame netobuli, o turime būti geras pavyzdys vaikams, turėtumėm pakeisti savo suvokimą“</p> <p>„Taip reikia atnaujinti žinias, įgūdžius, plėsti reikalingas kompetencijas profesinei veiklai“</p> <p>„Taip, nes privalome žengti pirmyn, koja kojoni su laiku“ (2)</p> <p>„LOL – mokytojau, jei tu netobulėsi – tu būsi pakeistas“</p>
	Tobulėja ugdymo procesas	<p>„Svarbu, nes tai lemia tobulesnį procesą“ (2)</p> <p>„Taip, nes tik tobulėjant pedagogui, tobulės ir ugdymo procesas toje grupėje, kurioje jis dirba“</p> <p>„taip tampa geresnė ugdymo kokybė (5)“</p> <p>„Žinoma. Tobulėdamas pedagogas gerina ugdymo kokybę“.</p> <p>„Labai svarbu, nes tobulėjant pedagogui, tobulėja ir ugdymo procesas“ (6).</p> <p>„Svarbu, nes lemia ikimokyklinio ugdymo kokybę įstaigoje(6)“</p> <p>„Svarbu, pedagogas visą gyvenimą mokosi, tobulėja, ieško naujovių, kad pagerintų ugdymo procesą.“ (2)</p> <p>„Svarbu, tai atsiliepia ugdymo procese“</p> <p>„Svarbu, kadangi netobulėjantis pedagogai neauga darbo vietoje, netobulėja patys ir šalia esantys ugdytiniai“</p>

Kaip atskleidžia 3 lentelėje pateikti duomenys, pedagogai pripažįsta, kad svarbu nuolat tobulėti tam, kad: „reikia atnaujinti žinias, įgūdžius, plėsti reikalingas kompetencijas profesinei veiklai“, „pritaikyti ir prisitaikyti prie naujovių“, o taip pat pedagogai pripažįsta, kad nuolatinis tobulinimasis naudingas ne tik jų asmeninėms ir profesinėms kompetencijoms, bet ir mano, jog tobulėdami patys, tobulina ir ugdymo procesą: „Svarbu, nes tai lemia tobulesnį procesą“;

„Labai svarbu, nes tobulėjant pedagogui, tobulėja ir ugdymo procesas“. Tokia pedagogų nuomonė patvirtina A. Juodaitytės (2010), požiūrį, kad aukštos kompetencijos žmogiškųjų išteklių kūrimas galimas esant pagrindinei prielaidai – nuolatiniam organizacijos narių tobulėjimui. Vadinas, galima daryti išvadą, kad pedagogai savo tobulėjimą supranta kaip reikšmingą ugdymo proceso tobulinimui.

Atliekant tyrimą buvo siekta išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie tai, ar būtina bendradarbiauti. Išaiškėjo, kad 97,8 procentai tiriamųjų sutinka, jog būtina bendradarbiauti, o jų nuomonių pagrindimas išryškėja 4 lentelėje. Išanalizavus respondentų nuomonę, išskirtą kategoriją „Bendradarbiavimo su kolegomis reikšmingumas“ pagrindžia trys subkategorijos („Patirties sklaida“, „Kokybiškesnis ugdymas“, „Tarpusavio priklausomybė“). Ryškiausiai išreikšta subkategorija „Patirties sklaida“, silpniausiai – „Tarpusavio priklausomybė“.

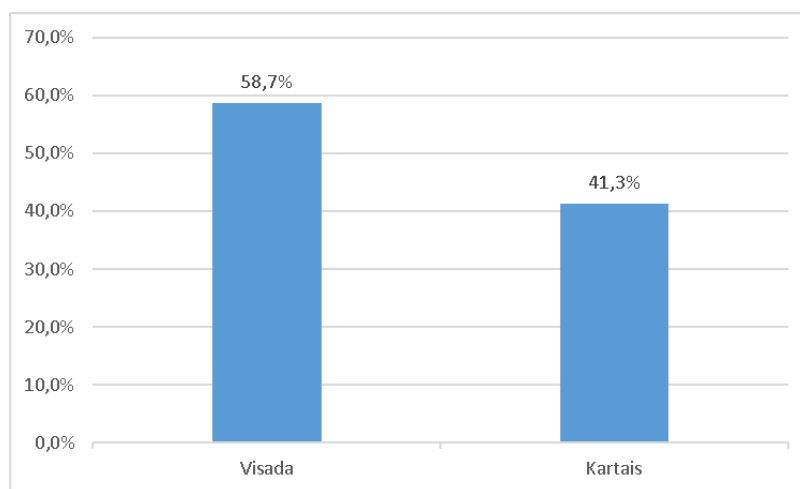
4 lentelė. **Pedagogų bendradarbiavimo reikšmingumas (N=138)**

Kategorija	Subkategorija	Kategorija/subkategoriją iliustruojančių teiginių pavyzdžiai
Bendradarbiavimo su kolegomis reikšmingumas	Patirties sklaida	<p>„Taip lengviau siekti tikslų(2)“</p> <p>„Pasidalinti turima patirtimi“(26);</p> <p>„Informacijos, patirties sklaida“</p> <p>„Pasisemiamą gerosios patirties“</p> <p>„Pasidalina patirtimi, žiniomis, komandinis darbas svarbus“</p> <p>„Pasidalinti gerą patirtimi, kartu kurti projektus, rytmečius“ (2)</p> <p>„Dalintis patirtimi, naujomis knygomis, straipsniais, įvairiomis priemonėmis“</p> <p>„Dalijimasis patirtimi gali pagelbėti ir paskatinti(3)“</p> <p>„Semiasi, dalinasi patirtimi požiūriu“</p> <p>„Nes bendradarbiavimas neša sėkmę. Galime pasimokyti vieni iš kitų, pamatyti klaidas, pasitaisyti, sužinoti svarbią informaciją.“ (7)</p>
	Kokybiškesnis ugdymas	<p>„Taip tobulėja pedagogas“ (2)</p> <p>„Nes kolegos gali patarti, pažiūrėti iš savo pusės“</p> <p>„Kompleksinė pagalba vaikui“</p> <p>„Nes ugdymo procese susiję visi specialistai, pedagogai, administracija“</p> <p>„Nes pasidalinama patirtimi kaip gerai ar lengvai pasiekti vienu ar kitu rezultatu“</p> <p>„Tai padeda įvairios situacijos pamatyti kitu kampu“</p> <p>„Manau, kad ugdymo(si) įstaigų prioritetas ir yra bendradarbiavimas“</p> <p>„Informacija, naujovės greičiau pasiekiamos, sunkumai išsprendžiami“</p> <p>„Svarbu organizuojant ugdymą“</p> <p>„Kokybiškam ugdymui svarbus bendradarbiavimas ir komandinis darbas“ (2)</p> <p>„Pasidalijimas gerą patirtimi, ugdymo kokybės praturtinimas“</p> <p>„Tęstinumas ugdymo procese“ (2)</p>
	Tarpusavio priklausomybė	<p>„Taip lengviau siekti bendrų tikslų grupėje, ugdymo įstaigoje“;</p> <p>„Bendraudant prieinama abiems tinkamas ugdymo būdas, dalinimasis informacija“</p> <p>„Nes reikia dirbti vienoje komandoje“ (2)</p> <p>„Bendradarbiaujame dirbant darbo grupėse“</p> <p>„Svarbiausia ugdyme yra gera komanda“ (2)</p> <p>„Pagalba, parama“</p> <p>„Gerėja tarpusavio santykiai, tobulėja ugdymo procesas“</p> <p>„Bendradarbiavimas parodo teigiamą įstaigos mikroklimatą“; (2)</p> <p>„Gerėja darbo santykiai, mikroklimatas, tobulinamas bendravimo, asmeninės savybės“</p> <p>„Vienas lauke ne karys“ (2)</p>

Analizuojant tiriamųjų atsakymus pastebėta, jog pedagogai supranta, kad bendradarbiavimas yra veiksnys, kuris suteikia galimybę pasidalinti patirtimi, informacija,

priemonėmis, o tai leidžia mokytis ir tobulėti kiekvienam pedagogui. Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų, galima pastebėti, kad pedagogai bendradarbiavimą laiko reikšmingu dar ir dėl to, jog tai leidžia tobulinti ugdymo procesą, daryti jį kokybiškesniu, užtikrinant visų specialistų bendradarbiavimą ir bendro tikslo siekimą. Tiriamieji taip pat išreiškia nuomonę, kad bendradarbiavimas turi įtakos teigiamam įstaigos mikroklimatui, santykiams tarp kolegų, komandiniam darbui, siekiant bendro tikslo. Mokslininkai B. Burry, A. Daughtrey, A. Wieder (2009) pažymi, kad bendradarbiavimas gali sukurti ne tik žinių bazę tarp mokytojų, bet tai yra naudinga ir besimokantiejiems.

Tyrimo metu respondentų buvo klausama, kaip dažnai pedagogai bendradarbiauja su kolegomis.

3 pav. Pedagogų bendradarbiavimo dažnumas (N=138)

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad 58,7 (proc.) visų tiriamųjų bendradarbiauja visada, o 41,3 (proc.) bendradarbiauja kartais.

Analizuojant bendradarbiavimo dažnumą statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta nei pagal pedagogų išsilavinimą ($p = 0,173$), nei pagal pedagogų kvalifikacinę kategoriją ($p = 0,11$), nei pagal pedagogų darbo stažą ($p = 0,737$). Todėl galima daryti prielaidą, kad siekiant kokybiškesnio ikimokyklinio ugdymo, pedagogai bendradarbiauja, keičiasi informacija, dalinasi patirtimi ir dirba komandose, nepriklausomai nuo pedagogų amžiaus ar turimos kvalifikacinės kategorijos.

Pedagogų buvo klausama, kokiais būdais jie dažniausiai bendradarbiauja savo įstaigoje. Pedagogai pažymi, jog dažniausiai bendradarbiauja šiose veiklose: „Renginių vedimas ir organizavimas“ (12); „Ruošiant ugdymo planus, vedant renginius, sprendžiant kitas problemas“ (4); „Dalinamės gerąja patirtimi, klausiame patarimų, kai kuriais klausimais, tariamės dėl renginių, ugdymo proceso tobulinimo“ (7); „Seminarių, straipsnių aptarimai, atvirų veiklų stebėjimai(3)“. Iš respondentų atsakymo dažnumo išryškėja, kad dažniausiai jie bendradarbiauja

organizuojant ir vedant renginius, taip pat dalijantis gerąja patirtimi, stebėdami ir reflektuodami atviras veiklas.

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti bendradarbiavimo galimybes, sąlygas ugdymo įstaigoje. Tyrimo rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

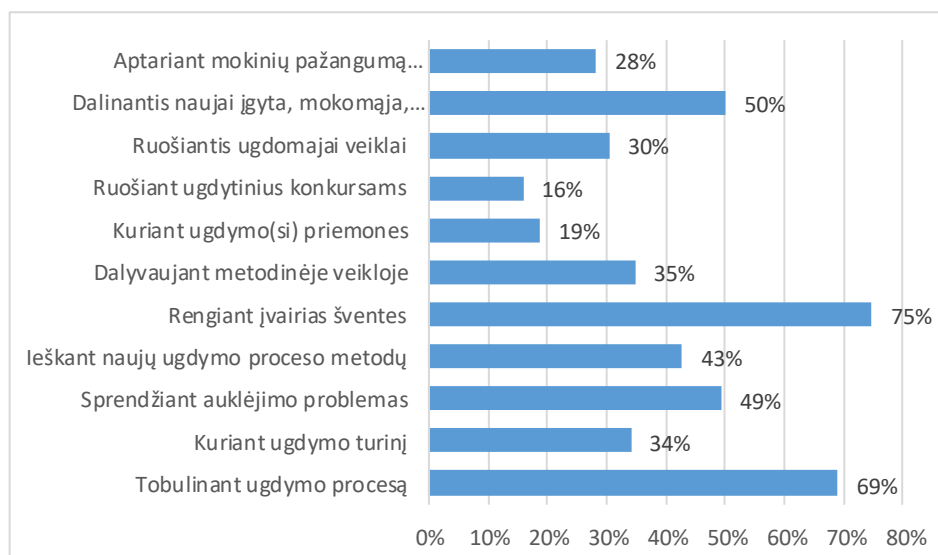
5 lentelė. **Bendradarbiavimo galimybės ugdymo įstaigoje (N=138)**

Teiginys:	Sutinku (%)	Neturiu nuomonės (%)	Nesutinku (%)
Įstaigos administracija skatina pedagogų bendradarbiavimą	74,6	15,2	10,1
Įstaigoje pedagogų bendradarbiavimas yra labiau tariamas, nei realus	21,0	29,7	49,3
Pedagogai siekia individualių, o ne komandinių tikslų įgyvendinimo	42,8	27,5	29,7
Bendradarbiaujant lengviau įgyvendinti ir taikyti naujoves ugdymo procese	93,5	3,6	2,9
Tarp pedagogų tvyro konkurencija, rungtyniavimas	57,2	25,4	17,4
Grįžus iš seminarų, konferencijų dalinamasi įgytomis žiniomis su kolegomis	71,7	8,0	20,3

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma pedagogų sutinka (74,6 proc.), jog įstaigos administracija skatina pedagogų bendradarbiavimą, taip pat tiriamieji nesutinka (49,3 proc.), kad pedagogų bendradarbiavimas yra tariamas, o ne realus, tačiau tuo pat metu atskleidžia, jog pedagogai labiau siekia asmeninių, o ne komandinių tikslų įgyvendinimo (42,8 proc.). Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad bendradarbiaujant pedagogams lengviau įgyvendinti ir taikyti naujoves, grįžus iš seminarų, konferencijų dalinamasi įgytomis žiniomis su kolegomis (71,7 proc.). Dauguma pedagogų palankiai vertina bendradarbiavimo galimybes įstaigoje, esant bendradarbiavimui lengviau sužinoti apie naujoves ir jas taikyti ugdymo procese, o tai neabejotinai lemia tai, jog pedagogai tobulina ugdymo procesą.

Statistiškai reikšmingų bendradarbiavimo galimybių įstaigoje kvalifikacinės kategorijos, išsilavinimo ar darbo stažo aspektu nenustatyta, nes visais atvejais $p > 0,05$ (duomenys statistiškai reikšmingi, kai p reikšmė yra $< 0,05$).

Siekiant išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomonę apie tai, kokiose srityse pedagogai turėtų bendradarbiauti, buvo paprašyta pasirinkti teiginį (ar kelis) geriausiai atspindinčius jų nuomonę. Rezultatai pateikiami 4 paveiksle.

4 pav. Aktualios pedagogų bendradarbiavimo sritys (N=138)

Didžioji dauguma pedagogų mano, jog svarbiausia bendradarbiauti rengiant įvairias šventes (75 proc.), taip pat tobulinant ugdymo procesą (69 proc.) bei dalinantis naujai įgyta, mokomąją, dalomąją medžiaga (50 proc.) ir sprendžiant įvairias auklėjimo problemas (49 proc.). Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad pedagogai dažniausiai bendradarbiauja rengiant įvairias šventes, tobulinant ugdymo procesą, sprendžiant įvairias iškilusias problemas, taip pat suteikiant galimybę tobulėti ne tik tam, kuris dalyvavo mokymuose, konferencijose, bet ir kitiems, pasidalinant žiniomis. Tai atspindi, kad bendradarbiavimas įstaigoje apima daugelį aspektų, kurie suteikia galimybę ne tik tobulėti įstaigos pedagogams, bet ir veikiant drauge spręsti iškilusias sunkumus. Pedagogų nuomone, bendradarbiavimas yra labiausiai svarbus rengiant įvairias šventes bei tobulinant ugdymo procesą.

Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti apie bendruomenės narių tarpusavio bendradarbiavimą. Rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos bendruomenės narių tarpusavio bendradarbiavimas (N=138)

Bendradarbiavimą apibūdinantis teiginys	Visiškai nesutinku (%)	Ko gero, nesutinku (%)	Ko gero, sutinku (%)	Visiškai sutinku (%)	Neturiu nuomonės (%)
Dažniai teikiame vieni kitiems paskatinančius ir konstruktyvius atsiliepimus.	0,7	15,9	61,6	16,7	5,1
Skirtingos nuomonės vertinamos kaip galimybė praplėsti savąjį požiūrį.	0,7	17,4	41,3	32,6	7,2
Komandos narių turimais skirtingais gebėjimais pasinaudojama tam, kad galima būtų deramai paskirstyti darbus, deleguojant juos specialistams.	1,4	2,2	48,6	40,6	7,2
Iš kolegų sulaukiu dalykinės paramos (pasidalinimas patyrimu ir mokymą - dalomąja medžiaga, naujų mokymo priemonių, mokymo ir mokymosi formų diegimas).	1,4	12,3	47,8	37,7	0,7
Iš kolegų sulaukiu socialinės paramos (galėjimas iškelti aikštėn problemas, gauti kolegialų patarimą ir kt.).	1,4	21,0	42,8	30,4	4,3
Mes žinome vienas kito stiprybes ir panaudojame jas bendroje veikloje.	0,7	10,9	50,7	34,8	2,9
Mūsų mokykloje didelė reikšmė teikiama pedagogų tarpusavio bendradarbiavimui.	2,2	14,5	49,3	28,3	5,8
Pedagogai bendradarbiauja tarpusavyje, susibūrę į pastovias komandas (pagal klases, laidas, ugdymo pakopas arba mokomuosius dalykus).	2,2	9,4	52,2	31,2	3,6
Komandos nariai laikosi bendrų susitarimų.	0,7	6,5	59,4	29,7	3,6
Bendradarbiavimas komandoje mane asmeniškai praturtina ir palengvina man darbą.	0,7	4,3	37,0	57,2	0,7
Pedagogai dalinasi tarpusavyje savo pamokinės praktikos patyrimu, taikomais metodais ir už viso to slypinčiais įsitikinimais, stebi vienas kito pamokas ir aptaria jas tarpusavyje.	12,5	42,4	36,1	4,9	4,2
Pedagogai dalinasi savo mokymo ir mokymosi medžiaga su kitais kolegomis, papasakoja šiems apie savo patirtį ją taikant ir prašo pastarųjų atsiliepimų.	17,4	55,6	22,2	0,7	4,2
Kasdiniame darbe puoselėjama „mokymosi darbo vietoje“ nuostata: įstaigoje yra sukurtos erdvės ir numatytas laikas atvejų aptarimams, kolegialiems pasitarimams, intervizijai, mokymuisi bendradarbiaujant.	1,4	21,7	44,2	24,6	8,0
Pedagogai turi bendrą žinių bazę ir suteikia galimybę ja pasinaudoti (asmeninių darbinių dokumentų prieinamumas, pvz., ruošiantis pamokai).	4,3	22,5	39,9	24,6	8,7

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad daugiau nei pusė apklaustųjų (61,6) teigia, kad vieni kitiems teikia paskatinančius ir konstruktyvius atsiliepimus, kiek mažiau nei pusė apklaustųjų (41,3) sutinka, kad skirtingos nuomonės yra vertinamos kaip galimybė praplėsti savąjį požiūrį. Daugiau nei pusė pedagogų pripažįsta, kad bendradarbiavimas praturtina, palengvina darbą (57,2). Įdomu tai, kad pedagogai teigia, jog iš kolegų sulaukia dalykinės paramos (pasidalina patyrimu, dalomąja medžiaga), tačiau kiek daugiau nei pusė (55,6 proc.) išreiškia nuomonę, kad ko gero nesutinka, jog pedagogai dalinasi savo mokymo ir mokymosi medžiaga su kitais

kolegomis, papasakoja jiems apie savo patirtį ar prašo pastarųjų atsiliepimų. Pedagogai pažymi, kad įstaigoje yra sukurtos erdvės ir numatytas laikas mokymuisi bendradarbiaujant (44,2 proc.)

Statistiškai reikšmingų skirtumų vertinant bendruomenės narių tarpusavio bendradarbiavimą pedagogų darbo stažo, išsilavinimo ar pedagoginės kvalifikacijos aspektais nenustatyta.

Galima daryti išvadą, kad bendradarbiavimo svarbą suvokia daugelis apklaustųjų. Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių pedagogų pripažįsta, kad tai palengvina darbą ir praturtina juos asmeniškai. Iš tyrimo rezultatų išryškėjo, kad respondentai teikia pasiūlymus kolegomis ir taip leidžia jiems tobulėti ir patobulinti ugdymo procesą, kas labai svarbu ugdymo kokybei.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokią įtaką pedagogų bendradarbiavimas turi ugdymo procesui, ugdytiniui ir jiems asmeniškai. Tiriamųjų nuomonių pasiskirstymas pateikiamas 7 lentelėje.

7 lentelė. **Pedagogų bendradarbiavimo vaidmuo jiems patiems, ugdytiniams ir ugdymo procesui (N=138)**

	Sutinku (%)	Neturiu nuomonės (%)	Nesutinku (%)
Suteikia emocinį pasitenkinimą	76,1	22,5	1,4
Suteikia galimybę mokytis vieniems iš kitų	98,6	0,7	0,7
Skatina profesinį ir asmeninį tobulėjimą	93,5	5,1	1,4
Turi įtakos tolimesniam sėkmingam vaiko ugdymuisi mokykloje	89,1	8,0	2,9
Turi teigiamos įtakos ugdymosi pasiekimams, asmens socialinei, emocinei raidai	91,3	4,3	4,3
Suvokiama bendradarbiaujančių tarpusavio priklausomybė	66,7	21,7	11,6
Galimybė patobulinti ugdymo procesą	91,3	5,8	2,9
Galimybė įsivertinti savo žinias, gebėjimus, veiksmus, požiūrius kitų besimokančiųjų nuomonių kontekste.	87,7	9,4	2,9

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendradarbiavimas puiki galimybė mokytis vieniems iš kitų (98,6 proc.), skatina ne tik asmeninį, bet ir profesinį tobulėjimą (93, 5 proc.), kas suteikia galimybę tobulinti ugdymo procesą (91,3 proc.), tuo pačiu svarbus įsivertinant savo žinias ir gebėjimus kitų besimokančiųjų kontekste (87,7). Didžioji dauguma pedagogų (91,3 proc.) sutinka, kad bendradarbiavimas ne tik leidžia jiems profesionaliau veikti, bet turi teigiamos įtakos ir vaikų ugdymo pasiekimams, jų socialinei ir emocinei brandai.

Statistiškai reikšmingų skirtumų vertinant pedagogų bendradarbiavimo įtaką ugdymo procesui pedagogų darbo stažo, išsilavinimo ar pedagoginės kvalifikacijos aspektais nenustatyta.

Galima daryti išvadą, kad bendradarbiavimas ne tik suteikia galimybę mokytis vienas iš kito, skatina asmeninį ir profesinį tobulėjimą, suteikia galimybę tobulinti ugdymo procesą, bet tai turi įtakos ir ugdytinių ugdymosi pasiekimams, emocinei ir socialinei jų brandai bei lemia

sėkmingesnį tolimesnį ugdymąsi. Tai reiškia, kad bendradarbiavimas ne tik užtikrina pedagogų mokymąsi, tobulėjimą, bet ir lemia ugdymo kokybę.

Taip pat pedagogų buvo klausama, kas lemtų efektyvesnį bendradarbiavimą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Atsakymai pateikiami 8 lentelėje. Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus, išskirtą kategoriją „Bendradarbiavimo efektyvumą lemiantys veiksniai“ pagrindžia keturios subkategorijos („Noras bendradarbiauti“, „Tarpusavio priklausomybė“, „Asmeninės savybės“, „Reikalingų sąlygų sudarymas“). Ryškiausiai išreikšta subkategorija yra „Tarpusavio priklausomybė“, o silpniausiai – „Noras bendradarbiauti“.

8 lentelė. **Pedagogų bendradarbiavimo efektyvumą įtakojančios veiksniai (N=138)**

Kategorija	Subkategorija	Kategorija/subkategorija iliustruojančių teiginių pavyzdžiai
Bendradarbiavimo efektyvumą lemiantys veiksniai	Noras bendradarbiauti	<p>„Dalintis patirtimi, priemonėmis“ <i>Būti geranoriškiems, dalintis savo medžiaga, priemonėmis“</i> <i>„Teikti informaciją apie projektus, įtraukti kuo daugiau norinčių jame dalyvauti“</i> <i>„Pačių pedagogų geranoriškumo, supratimo, atjautos, noro bendradarbiauti ir dalintis patirtimi(5)“</i> <i>„Tarpusavio supratimo ir noro bendradarbiauti“ (3)</i> <i>„Motyvacijos, noro dalintis savo žiniomis, idėjomis ir pan.“</i></p>
	Tarpusavio priklausomybė	<p>„Bendrauti“ <i>„daugiau pasitikėti vieni kitais(3)“</i> <i>„Bendradarbiauti“; (6)</i> <i>„Susiklausymo, pagarbos vienas kitam“</i> <i>„Tarpusavio supratimo“</i> <i>„Daugiau asmeninio laiko planavimo išteklių“</i> <i>„Daugiau kolegiškumo tarpusavyje“</i> <i>„Geranoriškumo, paskatinimo, palaikymo“ (5)</i> <i>„Dažniau bendradarbiauti ir manau, kad kalbėtis po visų įvykių“</i> <i>„Abipusis naudos/mokymosi vienas iš kito emocinis pasitenkinimas“</i> <i>„Svarbiausia, kad būtų panašūs interesai ir požiūriai į tikslo suvokimą“</i></p>
	Asmeninės savybės	<p>„Pavyzdžio“ <i>„Socialinių gebėjimų“</i> <i>„Reikalingas geranoriškumas, nuoširdumas, sąlygos geros ir laikas“</i> <i>„Kad pedagogai nebijotų dalintis vieni su kitais informacija, kad kuo mažiau jaustume konkurenciją ir mokėtume pasidžiaugti“</i> <i>„Gerosios patirties sklaidos.“</i> <i>„Paskatinimo, motyvacijos“</i> <i>„Pedagogų supratingumo, jog patarimas, tai jokių būdu ne kritika ar nuvertinimas“</i> <i>Atvirumo, nebijojimo pasakyti savo nuomonės“ (2)</i> <i>„Reiktų ne konkuruoti, o bendradarbiauti(3)“</i> <i>„Bendradarbiavimas turi remtis nuoširdžiais, kolegiškais patarimais, neturi būti jokios konkurencijos“</i></p>
	Reikalingų sąlygų sudarymas	<p>„Prieinamumas, laisvumas“ <i>„Bendradarbiavimą turėtų skatinti įstaigos vadovas“ (3)</i> <i>„Kasdienio auklėtojų susirinkimo“</i> <i>„Keisti požiūrį nuo siekio asmeninių tikslų iki siekio bendruomenės tikslų“</i> <i>„Bendruomeniškos, komunikuojančios, tobulėjančios komandos (kolektyvo)“</i> <i>„Administracijos teigiamo pavyzdžio, pagarbos asmenybei“</i> <i>„Sukurti gerą mikroklimatą, manau mokymasis taptų efektyvesnis“ (2)</i> <i>„Normalus laikas, susitikus bendrai planuoti, aptarti, analizuoti“</i> <i>„Būtų skiriamas laikas veiklų, seminarų aptarimui“ (2)</i> <i>„Reikia leisti pedagogams daugiau dirbti savarankiškai“</i> <i>„Skatinti bendradarbiavimą“ (2);</i> <i>„Teigiamo požiūrio į kiekvieną pedagogą“</i></p>

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendradarbiavimas taptų efektyvesnis, jei visi pedagogai būtų linkę dalintis patirtimi, priemonėmis, pasižymėtų tokiomis savybėmis, kaip geranoriškumas, nuoširdumas. Respondentai suvokia ir tarpusavio priklausomybę grupėje, akcentuoja, jog svarbu gerbti vienas kitą, išklausti, siekti bendrų tikslų, tačiau suvokdami, jog efektyvus bendradarbiavimas priklauso ne tik nuo jų pačių, akcentuoja, jog vadovas taip pat turėtų prisidėti prie bendradarbiavimo skatinimo, teigiamo pavyzdžio parodymo, taip pat pripažįstama, jog tam reikia skirti laiko bei formuoti teigiamą įstaigos mikroklimatą.

4.2. Mokymasis bendradarbiaujant kaip ugdymo kokybės tobulinimo veiksnys. Ekspertų apklausos raštu rezultatų analizė

Siekiant giliau išanalizuoti nagrinėjamą temą ir atskleisti šio darbo tikslą, buvo atlikta ekspertų apklausa raštu apie bendradarbiavimo svarbą, galimybes ir skatinimą jų įstaigoje.

Užtikrinant konfidencialumą, ekspertų atsakymai buvo užkoduoti: E1, E2, E3, E4, E5, E6.

Ekspertų apklausos metu buvo klausama, kas lemia ikimokyklinio ugdymo kokybę. Jų nuomonės pateikiamos 9 lentelėje. Išanalizavus ekspertų atsakymus, išskirtą kategoriją „Ugdymo kokybė“ pagrindžia 5 subkategorijos („Pedagogų tobulėjimas“, „Bendravimas ir bendradarbiavimas“, „Pedagogų skaičius vaikui“, „Veiklų dermė“, „Ugdymo proceso vertinimas“). Ryškiausiai išreikštos subkategorijos – „Pedagogų tobulėjimas“, „Bendravimas ir bendradarbiavimas“.

9 lentelė. **Ikimokyklinio ugdymo kokybę įtakojantys veiksniai (N=6)**

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Ugdymo kokybę įtakojantys veiksniai	Pedagogų tobulėjimas	<p>„Pedagogų motyvacija dirbti ir nuolat tobulėti, tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymosi procesą, įstaigos strateginis mąstymas, kur einame ir kokios kokybės siekiame“ (E1)</p> <p>„Pedagogų kompetencija, nes tik savo srities profesionalas gali užtikrinti kokybišką ugdymo procesą“; (E4)</p> <p>„Ikimokyklinio ugdymo pedagogas profesionalas, gebantis organizuoti įdomų, aktualų, auginantį atvirą, patirtinį ugdymą...“ (E3)</p> <p>„Ugdymo kokybę lemia pedagogo pasiruošimas, jo kompetencija, kūrybiškumas, atsakingumas, ugdymo programa, kuri nuolat patobulinama, atnaujinama, priemonės, kurios tinkamai parenkamos pagal ugdymo tikslus ir vaikų amžių, vaikų įtraukimas į ugdymo proceso planavimą (dienos veiklų, savaitės veiklų išdėstymo, nagrinėjamų temų, išvykų planavimo klausimais), pedagogo ir ugdytinių santykiai, ugdytinių tėvų domėjimasis ugdymu, įsitraukimas į veiklas, jų veiklos reflektavimas, dalyvavimas vaikų pasiekimų vertinimo aptarime...“ [...Dar vienas faktorius – kvalifikacijos tobulinimas, ne veltui švietimo įstatyme numatyta prievolė pedagogams nuolat tobulintis“] (E6)</p>

Bendravimas ir bendradarbiavimas	„Ambicingi tikslai, „sustyguotas“ darbuotojų kolektyvas ir aktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas tarp pedagogų, tėvų ir vaikų“ (E2) „Organizuojamų ugdomųjų veiklų kokybė, šeimos įtraukiamos į ugdomąjį procesą“ (E5) Ugdymo aplinka, orientuota į vaiką, skatinanti tyrinėti, patirti, atrasti, pačiam vaikui išmėginti. Tėvai aktyvūs ugdomojo proceso dalyviai, nuolat besidomintys ugdymo turinio planavimu, organizavimu, vaiko pasiekimais“ (E3) [...Statistiškai yra įrodyta, kad paralelinių amžiaus grupių (klasių) įstaigoje egzistavimas turi tiesioginės įtakos ugdymo kokybei. Todėl, kad pedagogai turi galimybę pasitarti, papildyti vienas kito planus ugdymo srityje ir pan....] (E6)
Pedagogų skaičius vaikui	[...Ugdymo kokybei įtakos turi pedagogų skaičius tenkantis vienam vaikui, vadinasi, kuo daugiau pedagogų ugdytinis sutinka ugdymo procese, tuo ugdymo kokybė kyla. (E6)
Veiklų dermė	[...Svarbu paminėti, kad tarp pedagogų veiklų svarbi dermė, kitaip norimos ugdymo kokybės galima ir nesulaukti...] (E6)
Ugdymo proceso vertinimas	[...Kokybę lemia ir ugdymo proceso vertinimas. Tai atlieka įstaigos administracija, išorės vertintojai ar kolegos....] (E6)

Apibendrinant galima teigti, kad informantų nuomone, labiausiai ikimokyklinio ugdymo kokybę įtakoja pedagogų tobulėjimas bei profesionalumas. Taip pat informantai ikimokyklinio ugdymo kokybę sieja su pedagogų motyvacija bei noru dirbti pedagoginį darbą. Ekspertai ikimokyklinio ugdymo kokybę sieja su bendravimu ir bendradarbiavimu tiek tarp pedagogų, tiek tarp pedagogų, vaikų ir tėvų. Tyrimo rezultatai patvirtina S. Neifach (2008) nuomonę, jog labiausiai ugdymo kokybę ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje priklauso nuo: specialistų- pedagogų bendrųjų gebėjimų bei darbo metodikos, ugdymo proceso organizavimo ir realizavimo, ugdymo proceso dalyvių komunikacijos, jų autoriteto bei asmeninių savybių.

Tiek pedagogų (1 pav.), tiek ekspertų (9 lentelė) nuomonės dėl veiksmų, įtakančių ikimokyklinio ugdymo kokybę sutampa. Jų nuomone, daugiausiai įtakos ikimokyklinio ugdymo kokybei turi pedagogų profesionalumas, jų nuolatinis tobulėjimas bei bendradarbiavimas tarp visų ugdymo proceso dalyvių (pedagogai, tėvai, vaikai).

Antruoju klausimu ekspertams buvo siekiama išsiaiškinti jų nuomonę dėl pedagogų mokymosi bendradarbiaujant. Visų ekspertų nuomonė apie mokymąsi bendradarbiaujant yra teigiama ir jie pripažįsta, kad tai ne tik reikalingas, bet ir labai svarbus mokymosi būdas: „Manau, kad tai, sveikintinas dalykas, tačiau mūsųose dar pasitaiko atveju, kai nebūname linkę dalytis ir bendradarbiauti“; (E1); „Pedagogų mokymasis bendradarbiaujant labai svarbus, nes perteikiant žinias, naujoves vienas kitam, taupomos įstaigos lėšos, be to galima įgyti daugiau žinių įvairesnėse srityse. Stebint vienas kito veiklas, stebėtojai gauna idėjų savo veiklų organizavimui, organizuojantis veiklą gauna naudingų patarimų kaip gali patobulinti ir padaryti kokybiškesnes veiklas“; (E4) Kaip galima pastebėti, mokymąsi bendradarbiaujant įvardina ne tik kaip svarbų, bet ir kaip veiksnį, kuris turi įtakos ikimokyklinio ugdymo kokybei: „Vienareikšmiškai teigiama. Dalinimasis patirtimi, mokymasis vienas iš kitų, kaip tik lemia

aukštą ugdymosi kokybę“; (E2). Išryškėja nuomonės, kad mokymasis bendradarbiaujant tai puikus būdas tobulėti: „Teigiama. Pedagogo profesija reikalauja nuolatinio judėjimo į priekį, pedagogas negali būti statiškas ir nelankstus, jis turi nuolat mokytis, o mokymasis bendradarbiaujant – viena iš tobulėjimo formų“ (E3). Kito eksperto nuomone tai: „Pozityviausias mokymosi būdas, turintis savyje pasitikėjimo, kolegiškumo, profesionalumo augimo galimybę tarp besimokančiųjų“ (E6). Vadinasi, visi tyrime dalyvavę ekspertai sutinka, kad mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus veiksnys, kuris suteikia galimybę pedagogui tobulėti ne tik profesinėje srityje, bet ir tobulinti asmenines savybes, o visa tai, sudaro palankias galimybes teikti kokybišką ikimokyklinį ugdymą.

Trečiuoju klausimu siekta sužinoti ekspertų nuomonę apie tai, kokia forma dažniausiai mokosi pedagogai jų įstaigoje. Ekspertas E1 teigia, kad jo įstaigoje dažniausiai pedagogai mokosi keldamiesi kvalifikaciją: *„Kvalifikacijos kėlimo renginiai, taip pat individualios situacijos“ (E1), Tuo tarpu Eksperto E2 nuomone, dažniausiai įstaigoje pedagogai mokosi stebėdami ir vesdami atviras veiklas, dalindamiesi informacija: „Atviros veiklos, mentorystė, seminarai, pranešimų rengimas konferencijose, dalijantis iš lankytų seminarų medžiaga“ (E2), Ekspertas E3, Ekspertas E4 ir Ekspertas E6 antrina eksperto E2 nuomonei teigdami, kad pedagogai mokosi: „Atvirų veiklų organizavimas- stebėjimas, renginio organizavimas – stebėjimas – refleksijos, sėkmės istorijų pristatymas, bendri seminarai, paskaitos“;(E4) Seminarai, konferencijos, diskusijos, fokus grupės, atvirų veiklų stebėjimas“ (E3); „Veiklų stebėjimas ir refleksija, mokymasis visiems kartu (seminarai, paskaitos visai pedagogų grupei) ir vieniems iš kitų (metodinės gr. susirinkimai ir pranešimai), bei individualias (knygų ir kt. informacijos šaltinių skaitymas, lankymasis konferencijose, seminaruose, išvykose“ (E6). Ekspertas E5 atskleidžia, kad jo įstaigoje pedagogai mokosi seminarų metu: „Dažniausiai renkasi seminarus, nes jie koncentruoti į vieną rūpimą problemą“; (E5).*

Apibendrinant ekspertų nuomones, galima pastebėti, jog pedagogai savo įstaigoje mokosi bendradarbiaudami, dalyvaujant seminaruose, kvalifikacijos kėlimo kursuose, kurių medžiaga vėliau pasidalina su kitais kolegomis. Bene labiausiai, ekspertų nuomone, pedagogai mokosi bendradarbiaujant vesdami ir stebėdami atviras veiklas.

Taip pat ekspertų buvo klausama, kokiose srityse pedagogai turėtų bendradarbiauti. Eksperto E1 nuomone, pedagogai turėtų bendradarbiauti planuojant ugdymo procesus, kuriant ir įgyvendinant ugdymo programas: *„Ugdymo procesų planavime ir programų įgyvendinime“ (E1). Tokiai nuomonei pritaria ir Ekspertas E5 bei Ekspertas E3: „Iškilus klausimams, siekiant pasidalinti sėkmingo darbo patirtimi. Aptariant su kasdiene veikla susijusius klausimus: planavimas, veiklų organizavimas, ugdymo personalizavimas, pažangos pasiekimų fiksavimas,*

ikt panaudojimas, tėvų įtraukimas“; (E5), „Planuodami ir organizuodami ugdymo turinį (rengiant ugdomuosius projektus, programas), kuriant įstaigos strateginius, veiklos planus, teikiant švietimo pagalbą specialiuųjų ugdymosi poreikių vaikams. (E3). Tuo tarpu Ekspertas E6 išsako nuomonę, jog pedagogai patys turėtų pasirinkti tas sritis, kurios jiems aktualios ir bendradarbiauti: „Galėtų bendradarbiauti tose srityse, kurios jiems yra aktualios profesiniame darbe, nuo vaikų ugdymo, vertinimo, ugdymo programų rengimo, vaikų santykių puoselėjimo, konfliktinių situacijų sprendimo, darbo su tėvais ir kt.“ (E6). Apibendrinant ekspertų nuomones, galima daryti išvadą, kad vadovams svarbus yra ugdymo proceso planavimas bei programų įgyvendinimas, todėl šiose srityse siekiant kuo geresnių rezultatų pedagogai turėtų bendradarbiauti.

Lyginant pedagogų ir vadovų - ekspertų nuomones apie tai, kuriose srityse pedagogai turėtų bendradarbiauti, išryškėja nuomonių išsiskyrimas, pedagogų nuomone (4 pav.) svarbiau bendradarbiauti rengiant įvairias šventes, tačiau taip pat daugiau nei puse apklaustų pedagogų sutinka, jog tobulinti ugdymo turinį bendradarbiaujant yra svarbu.

Septintasis klausimas ekspertams buvo skirtas sužinoti, kokią įtaką mokymasis bendradarbiaujant turi pedagogams, ugdytiniams bei ugdymo procesui. Jų nuomonės pateikiamos 10 lentelėje.

10 lentelė. Ekspertų nuomonė apie mokymosi bendradarbiaujant įtaką pedagogui, ugdytiniui, ugdymo procesui (N=6)

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Mokymosi bendradarbiaujant įtaka	Pedagogams	„Mokomasi tiek iš savo, tiek iš kitų patirties“; (E1) „Siekia aukštesnės ugdymo kokybės“ (E2) „Tobulės pedagogų profesinė kompetencija“ (E5) „nuolatinis tobulėjimas“ (E4) „Pedagogai pasidalija patirtimi, kuria bendrą produktą diskutuodami, ieškodami bendrų sprendimų, tobulėja komandinio darbo įgūdžiai“; (E3) „– tiesioginę“ (E6)
	Ugdytiniams	„Vaikai pamato ugdymo metodų, formų įvairovę“; (E1) „Pasiekiami geresni ugdymo(si) rezultatai“; (E2) „Įdomesnis, kokybiškesnis mokymas(is) (E4) „Gerėjant ugdymo kokybei vaikai pajus įtaką, veiklos bus įdomesnės“; (E5) „Gerėja ugdymo kokybė, kuri tiesiogiai įtakoja vaiką“; (E3) „Netiesioginę“ (E6)
	Ugdymo kokybei	„Tik į naudą, jei mokomasi ir išmokstama kaskart kažko naujo ir įdomaus“; (E1) „gerėja“; (E2) „Veiklos taps kokybiškesnės taip pagerės ugdymo kokybė“ (E5) „Nuolatinis ugdymo proceso tobulinimas“; (E4) „Gerėja ugdymo kokybė, kai ugdymas tampa įdomus, skatinantis veikti, patirti, atrasti“ (E3) „didelę“ (E6)

10 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad pedagogų mokymasis bendradarbiaujant padeda pedagogams tobulėti, ieškoti bei rasti bendrus sprendimus, tobulinti ugdymo kokybę. Ekspertų nuomone, pedagogų mokymasis bendradarbiaujant turi įtakos ir ugdytiniams. Suteikia

galimybę jiems pamatyti įvairių metodų, kuriuos gali pritaikyti ir savo veikloje, sudaro prielaidas įdomiam, kokybiškam mokymui(si), kas tikėtina, lemia geresnius ugdymo(si) rezultatus. Ekspertų nuomone, pedagogų mokymasis bendradarbiaujant turi teigiamos įtakos ir ugdymo kokybei. Veiklos tampa įdomesnės, skatinančios atrasti, kurti, išbandyti, todėl tobulinama ugdymo proceso kokybė.

Išanalizavus 10 lentelėje pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, kad mokymasis bendradarbiaujant įtakoja pedagogų tobulėjimą, suteikdamas galimybę perimti bendradarbiavimo pavyzdį vaikams, leidžiantis pasiekti kuo geresnių ugdymo(si) rezultatų bei pagerinti ugdymo kokybę.

Aštuntuoju klausimu siekta sužinoti, kaip ekspertai skatina bendradarbiavimą. Jų nuomonės pateikiamos 11 lentelėje. Išanalizavus ekspertų nuomones, išskirtą kategoriją „Mokymosi bendradarbiaujant skatinimas“ pagrindžia trys subkategorijos („Informacijos, patirties sklaidos skatinimas“, „Darbo grupėse skatinimas“, „Neformalių renginių organizavimas“). Ryškiausiai išreikšta subkategorija – „Informacijos, patirties sklaidos skatinimas“, silpniausiai – „Neformalių renginių skatinimas“.

11 lentelė. Ekspertų nuomonė apie mokymosi bendradarbiaujant skatinimą įstaigoje (N=6)

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Mokymosi bendradarbiaujant skatinimas	Informacijos, patirties sklaidos skatinimas	<p>„Skatiname pedagogus dalytis idėjomis, vesti atviras veiklas, reflektuoti patirtį“; (E1)</p> <p>„Lanksčiai: dalinimasis gerąja patirtimi, patarimais, siūlymais, nuorodomis, įvairiais, straipsniais, organizuojamais seminarais įstaigoje, veiklų refleksija“ (E2)</p> <p>„Esame parengę programą, kurioje numatyti pedagogų susitikimai su kitų įstaigų pedagogais. Susirinkimų metu pedagogai turi galimybę aptarti rūpimus klausimus“; (E5)</p> <p>„Paskatinu dalintis savo sėkmėmis, planuoju pedagogas – pedagogui veiklų organizavimą ir aptarimą, skatinu skaityti pranešimus kolegoms, pasidalinti naujovėmis“; (E4)</p> <p>[...Metodinės grupės veiklos metu skatiname dalintis gerosios patirties pavyzdžiais...] (E6)</p> <p>[...Skatiname pedagogus organizuoti atviras metodines veiklas kolegoms. Jauniems pedagogams skiriamas mentorių“ ...](E3)</p> <p>[...„Jauniems specialistams priskiriame patyrusius pedagogus mentorius. Rūpinamės, kad įstaigoje pedagogas turėtų kolegų su kuriais gali pasitarti, pasiūnekėti išsakyti savo abejones. Sudarėme sąlygas pedagogams susirinkti ir bendrauti (metodinis kabinetas). ...] (E6)</p>
	Darbo grupėse skatinimas	<p>„Kuriame darbo grupes projektams, programoms parengti. Įstaigoje nuolat veikia 3 komandos: įvaizdžio kūrimo, projektų, programų rengimo, ugdymo turinio planavimo, koregavimo. (E3)</p> <p>[...Deriname grupėje dirbančius pedagogus, taip, kad jie bendradarbiautų, o ne konfrontuotų. Visus pedagogus, pagal jų pasirinkimą įtraukiame į skirtingas darbo grupes, kad jie galėtų geriausiai realizuoti save ir teikti pridėtinę vertę įstaigai...] (E6)</p>
	Neformalių renginių organizavimas	<p>[...„Organizuojame bendruomenės išvykas į keliones, koncertus, kitus kultūrinius renginius, kad palaikytume pozityvų darbuotojų bendravimą. Ir kt...“] (E6)</p>

Kaip galima pastebėti, vadovai plėtoja mokymąsi bendradarbiaujant skatindami pedagogus dalintis informacija, idėjomis, patirtimi, vedant atviras veiklas, organizuojant konferencijas.

Taip pat pažymima, kad jauniems, neturintiems pedagoginio darbo patirties arba turintiems labai mažą darbo patirtį yra priskiriamas mentorius, kuris moko, padeda ir nukreipia tinkama linkme. Taip pat bendradarbiavimas skatinamas darbo grupėse, kuriose pedagogai ne tik turi galimybes mokytis bendradarbiaujant, bet ir suteikia naudos visai įstaigai. Vienas iš ekspertų atskleidžia, kad pedagogų bendradarbiavimą skatina ne tik formalioje aplinkoje, bet ir organizuojant įvairias keliones, koncertus, išvykas. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad pedagogų bendradarbiavimas suprantamas kaip svarbus procesas, sudarantis galimybes mokytis, tobulėti bei tobulinti ugdymo procesą.

Paskutiniuoju klausimu ekspertams siekta išsiaiškinti jų nuomonę, ko reikėtų, jog bendradarbiavimas taptų efektyvesnis. Ekspertai teigia, kad bendradarbiavimas priklauso nuo pačių pedagogų, jų asmeninių savybių bei poreikių, bendradarbiavimo prasmės ir šio proceso rezultatų: „*Pačių pedagogų noro bendradarbiauti, vadovų paskatinimo, matymo, kad toks mokymasis duoda apčiuopiamų rezultatų*“ (E1); „*Reikėtų, kad jos naudą suprastų visi pedagogai ir geranoriškai, entuziastingai įsitrauktų į šį procesą*“ (E4); „*Pedagogų noro bendradarbiauti, kurti įstaigos vadovo pozicijos, skatinančios mokymąsi bendradarbiaujant*“ (E3). Ekspertų nuomone, svarbu, jog ir vadovai prisidėtų prie bendradarbiavimo skatinimo: „*Subalansuota pedagogų kolektyvo (jauni ir brandūs), labai svarbu ir tinkamas vadovų motyvavimas, siekiant „uždegti“, suburti kolektyvą bendradarbiauti siekiant geresnių rezultatų įgyvendinimo*“ (E2). Kitas ekspertas išsako nuomonę, jog bendradarbiavimas turėtų būti nuolatinis procesas: „*Mokymasis bendraujant turėtų būti sisteminis. Epizodinis pasikonsultavimas didelio efektyvumo nepasižymi*“; (E5). Vienas iš ekspertų atskleidžia, jog svarbu pasitikėti ne tik savimi, bet ir kitu žmogumi, o taip pat būti atviru naujovėms: „*Didesnio pasitikėjimo savimi ir kitu, būti atviru naujovėms ir tolerantišku kito nuomonei*“ (E6). Taigi, apibendrinant galima teigti, jog bendradarbiavimas priklauso nuo pedagogų, jų noro bendradarbiauti, asmeninių savybių, atvirumo naujovėms, bendradarbiavimo prasmingumo, veiksmingumo, t.y. šio proceso rezultatų bei jo sistemingumo.

DISKUSIJA

Atlikus mokslinės literatūros analizę, buvo atskleista, jog ikimokyklinis ugdymas suteikia galimybę ugdyti vaiko savarankiškumą, bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus, mokėjimą mokytis. Švietimo kokybė yra suprantama kaip prioritetinga šalies sritis, todėl kokybiško ugdymo siekis išryškėja jau ikimokykliniame amžiuje. Remiantis mokslinės literatūros analize, vienas iš veiksnių, lemiančių ikimokyklinio ugdymo kokybę yra pedagogo vaidmuo bei jo gebėjimas nuolat tobulėti, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kitais ikimokyklinio ugdymo dalyviais ir prisiimti atsakomybę už ikimokyklinio ugdymo kokybės plėtojimą. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai patvirtina teorinėje dalyje pateiktus teiginius, nes buvo nustatyta, jog mokymasis bendradarbiaujant yra suprantamas kaip svarbus veiksnys, kuris įtakoja ikimokyklinio ugdymo kokybės gerinimą. Išsiaiškinta, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogai dažniausiai bendradarbiauja rengiant įvairias šventes bei tobulinant ugdymo turinį, kas suteikia galimybę ne tik tobulėti pedagogams, užtikrinti sėkmingesnį vaiko ugdymą bei geresnius jo pasiekimus ateityje bet ir tobulina ugdymo kokybę.

Darbe laikytasi nuostatos, kad pedagogų bendradarbiavimas įvairiose veiklose ir formomis, yra jų mokymosi ir tobulėjimo procesas, darantis įtakos ugdymo kokybei.

Atlikus tyrimą išryškėjo, jog tyrime dalyvavę respondentai bei ekspertai labiausiai ugdymo kokybę sieja su pedagogų profesionalumu, nuolatinio jų tobulėjimu bei su pedagogų bendradarbiavimu. Analizuojant R. Pranaitytės ir D. Malinauskienės (2011) straipsnį „Pedagogų nuomonė apie kokybišką vaikų ugdymą sąlygojančius veiksnius ikimokyklinėse įstaigose“, išryškėjo, jog straipsnio autorės tyrimo metu nustatė, kad kokybiškas ugdymas siejamas su kompetentingu pedagogu, kuris geba tinkamai ugdyti vaikus, taip pat novacijų diegimu, kurios leidžia gerinti ugdymo paslaugas. Gauti tyrimo rezultatai antrina straipsnio autorių išsakytoms pozicijoms, kad pedagogų profesionalumas yra bene svarbiausias veiksnys lemiantis ikimokyklinio ugdymo kokybę. Kaip atskleidžia tyrimo rezultatai, pedagogų mokymasis bendradarbiaujant taip pat svarbus veiksnys, lemiantis ikimokyklinio ugdymo kokybę, todėl būtina sudaryti sąlygas bendradarbiauti įstaigoje ir tokiu būdu mokytis vieniems iš kitų ir siekti profesionalumo. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, jog vadovai pripažįsta, kad mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus ugdymo kokybės veiksnys ir teigia, jog savo įstaigose jį skatina: atvirų veiklų organizavimu ir stebėjimu, rengia konferencijas, seminarus, skatina pasidalinti patirtimi, idėjomis bei žiniomis, dirbti grupėse.

Atlikus empirinį tyrimą ir ištyrus pedagogų bei vadovų požiūrius į mokymąsi bendradarbiaujant kaip ikimokyklinio ugdymo kokybės tobulinimą įtakojantį veiksnį, pastebėta, kad siekiant dar giliau atskleisti nagrinėjamą temą, būtų tikslinga ištirti ir ugdytinių tėvų

nuomonę, nes bendravimas ir bendradarbiavimas vyksta ne tik su pedagogais, bet ir su ugdytinių šeima. Taip nagrinėjama tema būtų išanalizuota visų ugdymo proceso dalyvių požiūrių aspektu.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad:

1. Ikimokyklinio ugdymas yra reikšmingas, nes juo siekiama išugdyti ugdytinio savarankiškumą, bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimus, kūrybiškumą, mokėjimą mokytis. Ikimokyklinis ugdymas turi būti prieinamas kiekvienam, atsižvelgiant į kiekvieno individualius gebėjimus, patirtį, raidą bei sudarant sąlygas teiki kokybiškas ikimokyklinio ugdymo paslaugas.
2. Ikimokyklinio ugdymo kokybę lemia daugelis veiksnių, tačiau didžiausią įtaką daro žmogiškieji ištekliai - pedagogų profesionalumas. Svarbus profesionalumo veiksnys yra bendravimas bei bendradarbiavimas tiek su ugdytinių tėvais, tiek su kolegomis ir specialistais. Tai padeda pasiekti ikimokyklinio ugdymo tikslus.
3. Švietimo strateginiai tikslai įpareigoja pedagogus nuolat tobulėti, mokytis, o kaip viena iš mokymosi formų įvardinama bendradarbiavimas su kolegomis, siekiant skleisti gerą patirtį, reflektuojant įgyvendintas naujoves. Pedagogų bendradarbiavimas yra reikšmingas ne tik jiems patiems, ikimokyklinio ugdymo kokybės gerinimui, bet ir turi įtakos vaikų pasiekimams ir jų emocinei savijautai, lemia sėkmingesnę ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą(si) .

Tyrimo duomenys atskleidė, kad:

1. Pedagogų ir vadovų nuomone, ikimokyklinio ugdymo kokybę labiausiai lemia pedagogų profesionalumas, tobulėjimas, bendradarbiavimas, ugdymo proceso organizavimas. Ugdymo kokybė priklauso nuo pedagogo pasiruošimo, kompetencijos veikti grupėje ir užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę.
2. Visi tyrimo dalyviai pripažįsta, kad bendravimas ir bendradarbiavimas yra svarbus veiksnys ugdymo procese ir profesinėje veikloje. Tai suteikia galimybę dalintis savo patirtimis, idėjomis, žiniomis, mokytis vieniems iš kitų, spręsti įvairias susidariusias situacijas. Bendradarbiaujant lengviau įgyvendinti naujoves ugdymo procese, plėtoti savo profesines ir asmenines kompetencijas, tobulinti savo mokymo(si) procesą.
3. Pedagogai bendradarbiavimą savo įstaigoje vertina gerai, tačiau šis procesas nėra pastovus. Dažniausiai bendradarbiaujama organizuojant ir vedant bendrus renginius,

stebint atviras veiklas, dalijantis turima informacija bei idėjomis, dirbant komandomis. Daugiausiai pedagogų mano, jog bendradarbiauti reikėtų rengiant įvairias šventes bei tobulinant ugdymo procesą. Šiai nuomonei pritaria ir vadovai, kurių teigimu, bendradarbiauti pedagogai turėtų pasisemdami naujos patirties organizuojant ir stebint atviras veiklas, dalyvaujant ir pasidalinant informacija iš seminarų, konferencijų.

4. Pedagogai mokosi įvairiomis formomis: ir formaliai, ir neformaliai, bei savaimine/informaliąja forma. Mokymasis bendradarbiaujant priklauso nuo įstaigos vadovo nuostatų, skatinimo, pačių pedagogų motyvacijos, poreikių, prasmingumo, kai šis procesas duoda realių rezultatų.
5. Mokymasis bendradarbiaujant nėra nuolatinis, sistemingas procesas ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Todėl darytina prielaida, kad mokymosi bendradarbiaujant tradicija, ikimokyklinio ugdymo įstaigos organizacinės kultūros dedamoji yra vystymosi etape. Šis procesas turėtų būti valdomas: inicijuojamas, koordinuojamas, reflektuojamas, vertinamas, tobulinamas. Tai turėtų tapti viena iš vadovų funkcijų.
6. Tiek pedagogai, tiek vadovai pripažįsta mokymasis bendradarbiaujant reikšmingumą pačiam pedagogui, ugdymo proceso kokybės tobulinimui, ugdymo įstaigos veiklai ir ugdytiniui. Mokymasis bendradarbiaujant suteikia ugdytiniams galimybę perimti bendradarbiavimo pavyzdį. Visa tai išryškina, kad pedagogų mokymasis bendradarbiavimas yra reikšmingas veiksnys ikimokyklinio ugdymo kokybės tobulinimui.
7. Darbo pradžioje išsikelta hipotezė pasitvirtino iš dalies. Tyrimo dalyviai pripažįsta, jog ikimokyklinio ugdymo pedagogų mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus veiksnys, kuris suteikia galimybę tobulinti savo asmenines ir profesines kompetencijas, tobulinti ugdymo kokybę. Išsikelta hipotezė buvo teigiama, jog ne visi pedagogai linkę dalintis turima informacija ir žiniomis - pasitvirtino iš dalies, nes tyrimo metu išryškėjo, kad pedagogai bendradarbiauja visada arba kartais, o grįžus iš seminarų, konferencijų dalinasi įgyta informacija ir žiniomis, tačiau tuo pačiu pedagogai nesutinka, jog tarpusavyje dalinasi savo pamokinės praktikos patyrimu, taikomais metodais, savo mokymo(si) medžiaga su kitais kolegomis, papasakoja šioms apie savo patirtį ją taikant ir prašo pastarųjų atsiliepimų.

REKOMENDACIJOS

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovams:

1. Įstaigos vadovai turėtų numatyti ir skirti laiką bei erdvę pedagogų mokymuisi bendradarbiaujant, kurio metu pedagogai galėtų pasidalinti žiniomis, patirtimi ar rūpimais klausimais.
2. Numatyti ir įrengti bendrą žinių aktualios informacijos bazę, kurią galėtų pildyti ir naudotis kiekvienas iš pedagogų jam patogiu metu.
3. Inicijuoti skirtingų ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų mokymąsi bendradarbiaujant, kuriant projektus.
4. Įstaigos vadovas savo asmeniniu pavyzdžiu turėtų motyvuoti pedagogus bendradarbiauti, neskatinti konkurencijos, suburti kolektyvą, kur įsitrauktų visi įstaigos nariai, suprastų bendrą tikslą ir jo kryptingai siektų. Skatinti bendrauti ir bendradarbiauti ir neformalioje aplinkoje.

Ikimokyklinio ugdymo pedagogams:

1. Siekti geranoriško keitimosi ugdymo priemonėmis, informacija su kolegomis taip sudarant sąlygas mokymuisi bendradarbiaujant.
2. Suprasti, kad kolegų patarimai – tai būtina sąlyga tobulėjimui, priimti jų patarimus, diskutuoti, ieškant geriausio sprendimo.

Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo renginių organizatoriams:

1. Rengti seminarus, mokymus, kaip organizuoti mokymąsi bendradarbiaujant ugdymo įstaigoje.

Literatūra:

1. Alifanovienė D., Šapalytė O. (2008). *Neformalusis suaugusiųjų mokymasis asmenybės ir profesinio tobulėjimo kontekste*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB/0001:J.04~2008~1367164684993/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
2. Almonaitienė J., Antinienė D., Lekavičienė R. ir kt. (2007). *Bendravimo psichologija*. Kaunas
3. Barron B., Darling-Hammond L. (2008) *Teaching for Meaningningful Learningning A Review of Research*. Prieiga per internetą: <<https://eric.ed.gov/?id=ED539399>>;
4. Bennett B. , Rolheiser-Bennett C., Stevahn L. (2001) *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius
5. Burry B., Daughtrey A., Wieder A. (2009). Prieiga per internetą: <<https://www.teachingquality.org/content/collaboration-closing-effective-teaching-gap>>;
6. Burton T. (2015). *Exploring the Impact of Teacher Collaboration on Teacher Learning and Development*. Prieiga per internetą: <<http://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4103&context=etd>>;
7. Dambrauskienė D. (2016). *Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų pasitenkinimas darbu: vadovų grįžtamojo ryšio svarba*. Prieiga per internetą: <<https://ejournals.vdu.lt/index.php/management-organizations/article/viewFile/1175/1070>>;
8. Dikavičius V., Stoškus S. (2003). *Visuotinė kokybė vadyba*. Mokomoji knyga. Kaunas
9. Folley G., (2007). *Suaugusiųjų mokymosi metmenys*. Vilnius.
10. Fredriksson U. (2004). *Quality Education: The Key Role of Teachers*. [žiūrėta:2017-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.eldis.org/go/home&id=17574&type=Document#.WN7JnvnyjIU>>;
11. Fullan M. (1998). *Pokyčių jėgos*. Vilnius.
12. Gedminienė D., Gumuliauskienė A. (2008). *Ugdymo kokybės vertinimas bendrojo lavinimo mokykloje: mokytojų ir mokinių požiūris*. Acta Pedagogica Vilnensia: mokslo darbai. Nr. 21.

13. Gedvilienė G., *Bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra aukštojoje mokykloje*. Prieiga per internetą: < http://www.elibrary.lt/resursai/Leidiniai/Mokslotyros_institutas/Liekis/Ak_Edukologija/Edukologija_07.pdf>;
14. *Geros mokyklos koncepcija* (2015). Prieiga per internetą: < <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f2f65120a7bb11e5be7fbe3f919a1ebe>>
15. Goodson I. F., Hargreaves A. (2003), *Teaching in the Knowledge Society– Education in the Age of Insecurity*. Prieiga per internetą: < [https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=DjIOTa2fg-MC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Goodson+I.+F.,+Hargreaves+A.+\(2003\),+Teachers+%27+Professional+&ots=SrnwGfGVal&sig=Kb2Xqap_A_vJMw-PAEQdbhbKB9A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=DjIOTa2fg-MC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Goodson+I.+F.,+Hargreaves+A.+(2003),+Teachers+%27+Professional+&ots=SrnwGfGVal&sig=Kb2Xqap_A_vJMw-PAEQdbhbKB9A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)>;
16. Hopkins D., Ainscow M., West M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius
17. *Ikimokyklinis ugdymas* (2016). Prieiga per internetą: < <https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimo-sistema-ikimokyklinis-ugdymas>>;
18. J. Kołodziejczyk (2013). *The cooperation of teachers to improve educational processes*. Prieiga per internetą: < <http://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/2026>>;
19. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius
20. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika*. Vilnius
21. Juodaitytė A. (2004). *Šiuolaikinio ugdymo neopedocentristinė refleksija: diskursas ir pedagoginio mąstymo rekonstrukcijos*. Prieiga per internetą: < <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151806178/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
22. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas*. Šiauliai
23. Juodaitytė A., Kvedaraitė N. (2010). Prieiga per internetą: < <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367177655728/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
24. Jurašaitė – Harbison E. (2003). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinės kompetencijos kaip tęstinio profesinio mokymo(si) funkcija: kompetencijų modelio įgyvendinimas, įvertinimas*. Prieiga per internetą: < <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/71/Jurasaite-harbison.pdf>>;

25. Kaffemanienė I., Žukaitė S. (2008). Prieiga per internetą: < http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/08_04_20/30_kaffemaniene%20zukait_e.pdf>;
26. Kavaliauskienė V. (2001). *Pedagoginis pašaukimas ir jo ugdymas*. Klaipėda
27. Kelchtermans G. (2006). *Teacher collaboration and collegiality as workplace conditions. A review. Prieiga per internetą: < http://www.pedocs.de/volltexte/2011/4454/pdf/ZfPaed_2006_2_Kelchtermans_Teacher_collaboration_collegiality_D_A.pdf*>;
28. Killion J. (2015). *High-quality collaboration benefits teachers and students. Prieiga per internetą:< <https://learningforward.org/docs/default-source/jsd-october-2015/high-quality-collaboration-benefits-teachers-and-students.pdf>*>;
29. Kontautienė R. (2003). *Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės grupių valdymas plėtojantis bendradarbiavimo sistemai. Prieiga per internetą:< <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367190328890/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>*>;
30. Kontautienė R. (2004). *Bendradarbiavimo tobulinimas bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų bendruomenėje. Prieiga per internetą:< http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367181920971/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content*>;
31. Kontautienė R. (2006). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. Kvedaraitė, N. (2009). *Šiuolaikinės mokyklos kaip besimokančios organizacijos bruožų raiška personalo savivaldaus mokymosi sklaidos procesuose*. Daktaro disertacija: Šiaulių universitetas
33. Lamanuskas V. (2007). *Švietimo dimensijos*. Vilnius
34. Lekavičienė R., Vasiliauskaitė Z., Antinienė D ir kt. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius
35. Lietuvos Respublikos įsakymas *Dėl formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos patvirtinimo* (2008). Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.332022>>;
36. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Prieiga per internetą:< https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf>;

37. Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo ministerija. (2015). *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Prieiga per internetą:< <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/knyga%20-%20rekomendacijos.pdf>>;
38. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas *Rekomendacijos mokytojų metodinei veiklai organizuoti* (2005). Prieiga per internetą:< http://pagegiummt.weebly.com/uploads/2/4/4/3/24433358/rekomendacijos_mokytoju_metodinei_veiklai_organizuoti.doc>;
39. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme *Dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo* (2007). Prieiga per internetą:< <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CEA71C4AC289>>;
40. *LR mokslo ir studijų įstatymas* (2015). Prieiga per internetą:< <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/fa9008d0214d11e58a4198cd62929b7a>>;
41. M. Teresevičienė, G. Gedvilienė (1999) *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius;
42. Malinauskas R. (2000). *Bendravimo ir bendradarbiavimo problemos bei pedagogų socialinio rengimo būtinybė*. Prieiga per internetą:< <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367156394852/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
43. Malinauskienė D. (2010). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinės kompetencijos: diagnostinis aspektas*. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos
44. Masaitytė-Apuokienė R., Ramanauskaitė A. (2009). *Mokymasis bendradarbiaujant - sėkmingos adaptacijos profesinėje veikloje*. Prieiga per internetą: < <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367170998177/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
45. *Mokyklos, įgyvendinančios bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika* (2016). Prieiga per internetą:< <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/1%20isakymas.pdf>>;
46. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. (2001). Prieiga per internetą:< http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Memorandumas_2001.pdf>;
47. Monkevičienė O. (2008). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (si) turinio kaitos tendencijos. *Pedagogika*, 91, p. 66 – 72.
48. Monkevičienė O., Autukevičienė B. (2013). *ikimokyklinio ugdymo pedagogo mentoriaus profesinės praktikos organizavimo ir praktikos refleksijos kompetencijos ypatumai*. Prieiga per internetą:<

<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1396876223177/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;

49. Montvilaitė S. (2000). *Sąveika ugdymo moksle*. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9489>>;
50. Neifach S. (2003) *Ugdymo realybės rekonstrukcijos*. Klaipėda
51. Neifachas S. (2008) *Ikimokyklinio ugdymo programos kokybės užtikrinimas: turinio konkretizavimas, tikslų ir uždavinių įgyvendinimas, atitikties nustatymas*. Vilnius.
52. Neifachas S. (2008). Ikimokyklinio ugdymo kokybės valdymo problemos eksplikacija. Prieiga per internetą:<
<https://www.google.lt/#q=Ikimokyklinio+ugdymo+kokyb%C4%97s+valdymo+problemos+eksplikacija>>;
53. Panitz, T. (1999). *Collaborative versus Cooperative Learning: A Comparison of the Two Concepts Which Will Help Us Understand the Underlying Nature of Interactive Learning*. Cape Cod Community College, peninsula, Massachusetts; USA. Retrieved 5 Nov. 2011, Prieiga per internetą: <<http://home.capecod.net/~tpanitz/tedsarticles/coopdefinition.htm>>;
54. Petrikienė Z. L. (2007). Kompetencijų ugdymo šaltiniai. Žvirblių takas. Nr. 5, p. 8 –11;
55. Petruitytė A., Balnionytė R. (2010). *Socialinės ir bendravimo psichologijos praktikumas*. Vilnius
56. Pociūtė D., Janušauskienė V., Vitkauskas V. (2005). *Kokybės vadyba*. Mokomoji knyga. Vilnius
57. Pranaitytė R. , Malinauskienė D. (2011). *Pedagogų nuomonė apie kokybišką vaikų ugdymą sąlygojančius veiksnius ikimokyklinėse įstaigose*. Prieiga per internetą: <
http://lvb.lt/primolibrary/libweb/action/diDisplay.do?vid=LABT_VU1&docId=SUB02SUB02-000008100&fromSitemap=1&afterPDS=true>;
58. Pukelis K.(2009). *Gebėjimas, kompetencija, mokymosi/studijų rezultatas, kvalifikacija ir kompetentingumas: teorinė dimensija*. Aukštojo mokslo kokybė, 6, p.12 -35.
59. Pundzienė, A., Dienys, V. (2003). *Darbas ir mokymasis: darbo pasaulio ir švietimo sąveikos pobūdžio kaita. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr.6
60. Puškorius S. (2007). *Bendradarbiavimo efektyvumas*. Prieiga per internetą: <
https://www.mruni.eu/upload/iblock/513/2_s.puskorius.pdf>;

61. R. Kontautienė (2010) *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda
62. Ronfeldt M., Farmer S. O. ir kt. (2015). *Teacher Collaboration in Instructional Teams and Student Achievement*. Prieiga per internetą:<
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/0002831215585562>>;
63. Rutkienė A., Zuzevičiūtė V. (2009). *Mokytojo vaidmens kaita: bendruomenės įtraukimas siekiant mokymąsi daryti veiksmingesnį*. Prieiga per internetą:<
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169319761/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>;
64. Ruževičius J. (2005). *Kokybės vadybos ir žinių vadybos sąsajų tyrimas*. Informacijos mokslai, Nr. 4
65. Sallis, E. (2002). *Total Quality Management in Education*. Kogan Page;
66. Simonaitienė B., Targamadzė V. (2002). *Bendrojo lavinimo mokyklos, kaip besimokančios organizacijos, veiklos charakteristikos teorinis pagrindimas*. Tiltai. Nr. 1
67. Smilgienė J. (2012). *Ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų kompetencijų tobulinimo poreikis bei galimybės dalyvaujant profesinėje veikloje*. Prieiga per internetą: < <http://gs.elaba.lt/object/elaba:6099843/>>;
68. Smilgienė J., Masiliauskienė E. (2013). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinis įvaizdis*. [žiūrėta:2017-01-09]. Prieiga per internetą:<
http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/11_03_32/smilgiene.pdf>:
69. Smilgienė J., Matienė E., Žiauberytė R., (2015). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomonė apie mokymą(si) ir jo reikšmę*. [žiūrėta:2017-01-09]. Prieiga per internetą:<
<http://web.b.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authype=crawler&jrnl=1822119X&AN=118449586&h=NVxgjBYwnSxINvoZDnKzILfE9zSm%2b%2bWjZuZZqg%2fUGs3k1QHPOxZatLem1m5CWKHzbokPjpXBRE5vyE%2fIuYpKSg%3d%3d&crl=c&resultNs=AdminWebAuth&resultLocal=ErrCrINotAuth&crlhashurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authype%3dcrawler%26jrnl%3d1822119X%26AN%3d118449586>>;
70. Stanikūnienė, B., Jucevičienė, P. (2004). *The peculiarities of learning from experience: the dimension of individual's inner potential*. Socialiniai mokslai, 4(46), 44–54.

71. Švietimo ir mokslo ministerija (2016). *Kaip kvalifikacijos tobulinimas užsienyje stiprina lyderystę?* Prieiga per internetą: <
<http://smpf.lt/uploads/Statistika/2016%20geguze.pdf>>
72. Švietimo ir mokslo ministerija. (2010). *Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas*. [žiūrėta:2017-01-09]. Prieiga per internetą:<
http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/sv_problema_5.pdf>
73. Švietimo ir Mokslo ministerija. (2012). *Ikimokyklinio ugdymo kokybė*. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Ikimokyklinio-ugdymo-kokybe-2012-rugs%C4%97jis.pdf>;
74. Švietimo ir Mokslo ministerija. (2013) *Švietimo kokybė* Prieiga per internetą:<
http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_Svietimo-kokybe-2013-11.pdf>;
75. *Understanding education quality* (2005). Prieiga per internetą:<
http://www.unesco.org/education/gmr_download/chapter1.pdf>;
76. Valackienė A. (2004). Sociologinis tyrimas. Kaunas.
77. Valiuškevičiūtė A., Mikutavičienė I. (2006). *Švietimo organizacijų kokybės vadyba*. Kaunas
78. *Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“* (2012). Prieiga per internetą:<
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>>;
79. *Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija* (2013). Prieiga per internetą:<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>;
80. Vanagas P. (2008). *Visuotinė kokybės vadyba*. Kaunas
81. Williams J. (2010). *Constructing a new professional identity: Career change into teaching*. Prieiga per internetą:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X09001966>;
82. Zuzevičiūtė V, Tarasevičius T. (2008). *Besimokančios organizacijos kūrimo prielaidos*. [žiūrėta:2017-01-09]. Prieiga per internetą: <
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/obj/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367163312648>>;
83. Želvys R. (2003) *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilniaus universiteto leidykla.
84. Žemaitytė I. (2007). Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Prieiga per internetą:<
http://wdn.ipublishcentral.net/association_lithuania_serials/viewinside/25160319570549>.